

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЙ СОЮЗ
(УНДС)

З Б І Р Н И К

ч. 1

До п'ятої річниці заснування організації
(25.5.1946 — 25.5.1951)

Накладом Президії ЦК УНДС

На чужині

1952

З М І С Т

1. П'ята річниця заснування УНДС	1
2. Резолюція Конференції УНДС	1
3. Привіт професора Б. Іваньського	2
4. Привіт професора М. Олексієва	2
5. Микола Лівницький: УНДС на тлі повітряної української дійсності	3
6. Олександр Юрченко: Питання політично-державного устрою незалежної України	15
7. Євген Главінський: Господарчі проблеми української держави	24
8. Віктор Соловій: Українське селівство на чужині	31
9. Конференція УНДС	33
10. Яків Дзібенко: Симон Петлюра — патрон УНДС	33
11. Іван Липовецький: П'ять років існування УНДС	34
12. Постанови Установчих Зборів УНДС	37
13. Програмові тези УНДС	39
14. Напрямні зовнішньої політики УНДС	39
15. Резолюції ЦК і КК УНДС	41
16. Декларація УНДС на першій сесії УНРади	42
17. Постанова III-го Делегатського З'їзду УНДС	43
18. Ухвали Конференції Центральних Органів УНДС	44
19. Витяги з статуту УНДС	44
20. Мета, характер і завдання УНДС (доповідь М. Лівницького)	45

До Членів і Прихильників Українського Національно-Державного Союзу (УНДС)

Президія Центрального Комітету УНДС з радістю стверджує, що їй пощастило здійснити видання Збірника УНДС ч. 1, в якому викладено наші основні ідеологічно-програмові напрями. Як сподівається Редакція Збірника, це видання „зустрінеється з прихильною оцінкою наших членів й однодумців та спричиниться до затіснення їх ідейного пов'язання з своєю організацією”.

Однак, виданням Збірника Президія ЦК УНДС не має наміру обмежитися, Політична організація, щоб мати змогу виконувати своє завдання активної участі у визвольній боротьбі й мобілізації для цієї мети широких кіл громадянства, повинна мати свій пресовий орган, в якому вона могла б висловлювати свої погляди на справи української національно-визвольної політики. УНДС є членом УНРади і бере активну участь у праці Державного Центру Української Народної Республіки. Проте, його роля буде тільки тоді рішальною і впливовою, коли він являтиме собою міцну й активну політичну організацію. Всі об'єктивні дані промовляють за те, що УНДС — як тепер, так і в майбутньому — може бути одною з найсильніших державницьких організацій українців. Але для здійснення цього нам бракує свого сталого пресового органу. Цей пресовий орган потрібний для того, щоб:

1. Мати змогу завжди висловити нашу тверду, воєцьку, петлюрівську думку щодо актуальних питань українського життя.
2. Висвітлювати питання майбутньої організації української держави згідно з нашими ідеологічно-програмовими засадами
3. Дати правдивий образ минулої історичної дійсності України новітніх часів, позначених величною боротьбою петлюрівського руху.
4. Дати змогу всім нашим членам і прихильникам забирати на сторінках свого органу голос про актуальні українські справи й, тим самим, впливати на формування політичної думки широких кіл українського громадянства.
5. Створити трибуну **петлюрівства** для пропагування його національно-державницьких ідей.

Президія ЦК УНДС має намір розпочати видання, бодай, місячного журналу. Для здійснення цього їй потрібний початковий капітал у висоті щонайменше тисячі доларів. (Видання Збірника коштувало коло 400 доларів). Сотні членів УНДС і тисячі наших прихильників — безпартійних петлюрівців-державників, — що перебувають тепер у США, Канаді, Австралії, Англії, Франції й інших країнах, можуть легко зібрати цю суму. Тому Президія ЦК УНДС започатковує збірку на „Пресово-Пропагандивний Фонд УНДС” і закликає всіх наших членів і прихильників скласти свої пожертви.

УНДС стояв, стоїть і далі стоятиме в передових лавах борців за визволення України. Допоможіть Централі УНДС у виконуванні її тяжких і відповідальних завдань, уможлививши їй створення пресової трибуни Петлюрівства! Знаючи жертвенність і почуття обов'язку наших однодумців до Державного Центру УНР, закликаємо їх мати на увазі також уможливлення активності й рішальної ролі національно-державницької організації, що діє на підставі ідеології й програми Петлюрівства!

Жертуйте й закликайте до цього також інших, так формальних членів УНДС, як і його прихильників! Створіть підстави для визвольної акції організації петлюрівців — УНДС!

Пожертви на „Пресово-Пропагандивний Фонд УНДС“ треба пересилати, як і заплату за Збірник УНДС ч. 1, на такі адреси:

Безпосередньо до Централі в Німеччині:
Mykola Schramenko, Augsburg, Langemarck Strasse 38/II,
Germany.

В США:
Mr. Eugen Prychodko. 11-98 Pacific St., Brooklyn 16, N. Y

В Канаді:
Mr. Iwan Lypowezkyj, 47 Sheridan Ave, Toronto, Ont.

У В. Британії:
Mr. O. Bondariwskyj, 48, Mark's Rd, London W. 10.

В Австралії:
Mr. K. Zakrewskyj, Richmond via Adelaide, 39 Shierlaw St. S.

У Франції
Mme B. Mukianowycz, 10, rue Oudinot, Paris 7^e.

В Австрії:
Ing. E. Glowinskyj, Salzburg-Parsch, Ausländer Lager.

В Бельгії:
Spiridon Krawtschenko, 125, rue Rhees, Milmort.

П'ята річниця заснування Українського Національно-Державного Союзу (УНДС)

25 травня 1946 року, в двадцять річчя смерті Вождя Новітньої України Симона ПЕТ-ЛЮРИ, покликано до життя Український Національно-Державний Союз (УНДС). В той день, що залишився світлим спогадом у пам'яті всіх наших однодумців, не створено, проте, ново-го, неіснуючого до того часу політичного угруповання: постання УНДС лише організаційно-програмово оформило довголітню працю й боротьбу великої кількості українських громадян, що на різних ділянках і позиціях брали участь в Українському Визвольному Русі — з гаслами й ідеями Симона Петлюри і під прапорами Української Народньої Республіки. Українці з усіх земель нашої Батьківщини зішлись до гурту, щоб, на соборницьких підставах, розвинути й зміцнити Організацію з ідеологією Петлюрівства. З ідеями й гаслами: Самостійність і Соборність, неохитна боротьба за визволення, впорядкування і закріплення визволеної Української Народньої Республіки на засадах правопорядку, народноправно-представницький лад, соціальна справедливість, трудова власність, оборона й репрезентація трудових верств населення, а насамперед селянства, — з цими ідеями й гаслами має прийти УНДС до визволеної Батьківщини, щоб поділитися там при спільній праці й боротьбі з нашими однодумцями, які перебувають тепер у московсько-большевицькій неволі.

За п'ять років свого існування УНДС проробив велику роботу. Всі наші члени можуть бути горді з своєї Організації. Весь тягар підтримки Уряду УНР аж до половини 1948 року, ініціатива й визначна роль в справі покликання до життя УНРади, праці в переформованому Державному Центрові УНР після створення УНРади, праці в Представництвах Виконного Органу УНРади по різних державах, діяльна участь у громадському житті, в наукових установах, військових організаціях, виступи й пропаганда української справи на міжнародному форумі — все це разом складає велику роботу, що її виконували й виконують поодинокі наші члени й наша Організація в цілому. Ця робота великою мірою спричинилася до впорядкування й піднесення українського політичного, громадського й культурного життя.

В п'яту річницю існування УНДС маємо оглянутися на перейдений нами шлях і підсумувати наслідки нашої праці. Хай цей перегляд минулих здобутків спричиниться до зміцнення наших лав, до збільшення активності, єдності й дисципліни серед нашого членства!

УНДС, репрезентований своїми центральними органами в місці осідку Державного Центру, далі продовжує виконувати свої національно-політичні завдання. Розпорозені по всьому світі, наші однодумці, творючи політично-ідеологічно єдину міцну родину, повинні тримати зв'язок між собою та з своєю централєю, щоб спільними силами брати участь у визвольній акції Державного Центру Української Народньої Республіки й готуватися до прийдешніх великих завдань.

Президія Центрального Комітету закликає всіх членів і прихильників УНДС, де б вони не перебували, відзначити п'яту річницю нашої Організації неохитною готовістю до дальшої активної праці в її лавах на користь нашої Батьківщини!

Будьмо готові до назриваючих вирішальних подій!

Будьмо готові до нової фази визвольної боротьби за Україну!

Будьмо готові до великої праці, що її виконуватиме наша Організація у визволеній Батьківщині!

На чужині, в травні 1951 року.

ПРЕЗИДІЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ УНДС

Резолюція Конференції УНДС з 28 липня 1951 року

„Члени Українського Національно-Державного Союзу (УНДС), зібрані 28 липня 1951 року на Урочистій Конференції для відзначення 5-ої річниці існування Організації, —

„пересилають свій гарячий братерський привіт революційно-повстанським борцям на Батьківщині і всьому поневоленому Українському Народові;

„вітають Державний Центр УНР в особах Президента Андрія ЛВІЦЬКОГО, Голови УНРади Бориса Іванницького та Голови Виконного Органу УНРади Ісаака Мазепи;

„висловлюють своє дружнє спасибі всім організаціям і членам та прихильникам УНДС, розсіяним по різних країнах світу, за надіслані ними привіти і бажають їм усім — а насамперед Голові ЦК нашого Союзу проф. М. Олексієву, Голові Контрольної Комісії проф. Б. Іванницькому, заступникові Голови КК ген.-полк. М. Омелянович-Папленкові та кол. заступникові Голови ЦК судді В. Соловію — повного успіху в їх національно-політичній праці;

„вітають новозасновану на терені Америки організацію під назвою »УНДС в ЗДА« і бажають їй розвитку та успіху в її праці для нашої великої Мети — відновлення Незалежної і Соборної Української Народньої Республіки.“

ПРИВІТ ДЛЯ КОНФЕРЕНЦІ ВІД ГОЛОВИ КОНТРОЛЬНОЇ КОМІСІЇ УНДС ПРОФЕСОРА БОРИСА ІВАННИЦЬКОГО

Для Президії й усіх пп. членів-учасників Урочної Конференції УНДС, що має відбутись 28 липня з нагоди п'ятої річниці існування й праці Союзу, надіслану сердечний товариський привіт, побажання успіху в праці та доброї товариської згоди,

Нехай ця Конференція послужить для скріплення внутрішньої єдності Союзу та для зміцнення духа й волі в наших змаганнях за визволення України.

Перед 5-ма роками ми організовано, як УНДС, стали під прапор великої Ідеї й Змагання: відновлення й закріплення Державної Незалежності України. Та це з того часу або моменту ми присвятили себе цій Справі. Може в інших українських об'єднаннях чи поза ними, у революційній чи у військовій, в організаційно-адміністративній чи в технічній, у політичній чи господарській, у культурній чи в якій іншій праці всіх нас — молодших і старших, взаємно собі знавих або й незнавих — уже давно з'єднала та сама Ідея: Добра і Волі Українського Народу.

І коли ми зійшлися сьогодні, щоб переглянути нашу працю в Союзі за п'ять років, щоб скріпити нашу єдність і зміцнити нашу волю до боротьби, то наша думка сягас далі — а у декого й дуже далеко — в минуле до тих часів, коли Ідея Визволення була ще в мріях, неясна й непевна, тільки як передчуття Долі нашого Народу й нашої власної. І коли ми це згадуємо, то тоді яскраво виривають і всліпцю постають перед нами образи рантового національного зриву 1917-20 рр., з часів фактичного Відродження Української Державності та нашої скромної участі в ньому.

Якщо ми ніни на еміграції, а на нашій Землі жорстоко панус окупант, то колесо історії всетаки не зупиняється, боротьба продовжується, ідея Української Незалежності міцніє в Народі, а постулат відновлення Української Держави шириться в світі.

Нехай же УНДС, у спільних зусиллях з іншими українськими державницькими організаціями, спираючись на волю і визвольні змагання Українського Народу, найшвидше побачить здійснення своєї основної Мети — відновлення й закріплення Української Соборної Демократичної Держави — та нехай організовано стане до праці під цим прапором на добро свого Народу вже на своїй Землі.

Нехай живе УНДС!

Слава Суверенній Соборній Демократичній Українській Державі!

З товариським привітом

Борис Іванницький.

ПРИВІТ ДЛЯ КОНФЕРЕНЦІЇ ВІД ГОЛОВИ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ УНДС ПРОФЕСОРА МИХАЙЛА ОЛЕКСІЄВА

Палко вітаю Президію Центрального Комітету, учасників Конференції і членів УНДС з п'ятиріччям нашої Організації.

Із задоволенням і гордістю можна констатувати високу політично-державницьку працю, виконану УНДС на перейденому етапі, і з певністю сміливо йти в майбутнє шляхом завершення боротьби за відновлення Української Народньої Республіки, за закріплення й зміцнення її.

УНДС постав на новому етапі цієї боротьби, як організаційне оформлення державницького руху українських трудових верств, прагнення й ідеали яких здійснював у боротьбі та державно-творчій праці й сформулював у своїх заповідях Великий Отаман Симон Петлюра.

Ті заповіді є основою ідеології й тактики УНДС. Тому наша Організація ідейно нерозривно пов'язана з широкими масами нашого народу, що надає їй наснагу бути на передових відповідальних позиціях у боротьбі за демократичну Україну „без холопа і без пана“ та віру в досягнення цієї Метя.

Гідно ж виконаймо наше поклонняня!
Під прапором і з гаслами нашої епохи — епохи Петлюри, УНДС матиме опертя на демократичні державницькі елементи всього нашого Народу, звідки й прийде поповнення його лав. Бажаю Вам, дорогі Товариші, якнайуспішнішої праці, в якій, на великий жаль, я не можу взяти безпосередньої участі.
Прошу вірити, що ві простори, ві час нас не роз'єдвнують — ідейно й організаційно я завжди з Вами!

Михайло Олексій.

Микола Лівницький

УНДС НА ТЛІ НОВІТНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІЯНОСТІ

(Реферат, виголошений на Конференції УНДС 28 липня 1951 року)

I. УНДС — ОРГАНІЧНИЙ ВИТВІР ЖИТТЄВО-ІСТОРИЧНОЇ ДІЯНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Для того, щоб говорити про гевезу (походження), ролю і значення УНДС в органічній зв'язку з новітнім історичним розвитком української національної політики, треба насамперед докладно й правдиво змалювати історичні події українського життя, починаючи від революції 1917 року аж по нинішню пору. Це потрібно ще й тому, що остання доба в історії України — доба, як її називають, визвольних змагань — як ніяка, може, інша затемнена, перекручена й неправдиво висвітлена багатьма мемуаристами, навіть істориками, які подавали „факти“ такими, якими їм хотілося їх бачити, а не такими, якими вони були в дійсності.

В короткому рефераті або в побіжній статті — неможливо навіть приблизно подати опис „новітньої української діяности“. Проте, спробувати киннути погляд бодай на деякі характеристичні риси цієї діяности коначе треба, бо без цього не можна з'ясувати ані причини постанови УНДС, ані його політично-національних завдань, ані тої ролі, яку він відіграватиме в майбутньому.

Що це так, стане ясвішим, коли усвідомити собі, в яких обставинах і якими, сказати б, шляхами виникають, творяться політичні організації чи партії. Помінаючи всіякі можливі різноманітності в цих справах, нам видається, що можуть бути три характеристичні випадки:

1. Нова організація постає, так би мовити, „кабінетним“ способом, коли гурт осіб домовляється між собою, приймає програму й плян політичної роботи (часом під впливом якихнебудь існуючих вже чужоземних зразків) та розпочинає діяти в межах даного суспільства.

2. Одна сильна індивідуальність, набувши собі гурт послідовників і прихильників, висуває якусь ідею, кілька могутніх гасел, що згодом розвиваються в цілу програму, і виступає з нею на політичну арену.

3. Ідеї, гасла, напрямні поступовання вже вуртують серед суспільства, вони зродилися

й зросли в процесі самого життя даної нації; так само існують люди, які на різних ділянках, непов'язані між собою, неорганізовано або у вужчих лише гуртках, практично діють уже в житті й здійснюють ці ідеї, гасла, напрямні. Ідеться зоді про формування, скзати б, кодифікацію вже породженої органічно самим життям „програми“ й згуртування, організаційне оформлення в рамках одної партії (союзу, об'єднання, організації) однаково думаючих і в однаковому напрямі діючих, проте ще перед тим між собою непов'язаних, людських одиниць.

В першому випадку організації, звичайно, швидко зникають, або залишаються мертвими і, поза певелике коло осіб, більших впливів не мають. У другому випадку є вигляди на успіх, оскільки висузнута ідея настільки сильна, що погягяє за собою маси, і якщо її проповідують справді великі й фанатично пастрєні індивідуальності. В третьому випадку, створєні організації бувають найбільш життєздатними й довготривалими, бо їх органічно висуває саме життя, і, ще перед своїм оформленням, вони міцно вкорінені в ґрунт і сприйняті масами. Як для засіяної ниви, треба тільки ще трохи удобрення, зрошування та нагляду, щоб був добрий урожай, так і для так поставших організації треба тільки змілого керівництва, доброго організаційного активу та хоч трохи сприятливих зовнішніх обставин (які ледє чи можуть бути на еміґрації), щоб вони відігравали першорядну ролю в житті свого народу.

Сміємо твердити, що УНДС постав власне цим третім способом, а тому він є відзеркаленням новітньої української діяности, яку мусимо усвідомлювати, щоб знати, чому власне такою, а не іншою, є наша організація — УНДС.

II. ПЕРІОД ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ

На межі новітньої доби української історії стоїть Українська Національна Революція, початок якої збігається з вибухом т. зв. лютевєвої революції (чи, правильніше, перевороту) в Петрограді, але яка розгорталася протягом 1917 року, Українська Революція, своїм внутрішнім змістом нічого спільного не мала з боль-

шевицькою жовтневою революцією, а тому даремно дехто силкується поєднати між собою ці два окремі явища. Деякими своїми зовнішніми виявами та тожотою часу, а подекуди й простору дії, вони збігаються, перехреснюються, але вони не тільки не однакові чи не подібні, а, навпаки, протилежні, заперечуючі одна другу. Якщо жовтневу революцію так боляче прийшлося відчувати, власне, на Україні, то не тому, що вона була органічним витвором українського оточення, а з двох цілком простих причин:

1. Тому, що в Україні під двохстатійному паванні Москви були групи зрусифікованого або й просто російського громадянства, яке потягнулося за новими гаслами й ідеями, що запанували в рідній йому духово Москві.

2. Тому, що жовтнева революція і її витвір — московсько-большевицький уряд — оголосили відразу смертельну боротьбу проти Української Національної Революції і встановленої нею української національної держави — Української Народної Республіки.

Коли хтось говорить про „здобутки революції“, мішаючи поняття й приписуючи ці здобутки жовтєві, що їх ніби пізніше зніщив „зрадник революції“ (якої?) Сталін, то це якась трагічна помилка або свідоме пережучування. Бо в Україні не було ніколи жодних здобутків жовтневої революції. Там були лише залишки здобутків Української Революції, які в період відносної свободи під окупаційним московсько-большевицьким режимом у тридцятих роках, Москва, під впливом могутнього українського руху і для приспання чуйності українців, не встигла, не змігла ще всі відібрати. Отже, весь той всебічний розквіт українського життя під советами приблизно до 1933 року, ще ним сміливо можуть пишатися всі українці, був започаткований до остаточної окупації України московськими большевиками, а жовтнева революція була лише гамуючим чинником того розквіту, щоб пізніше зовсім його зніщити.

Українська Національна Революція не закріпила своїх здобутків, включно з найголовнішим з них — самостійною Українською Народною Республікою. Було це наслідком не внутрішніх українських сил, але наслідком зовнішньої війни з боку чинників отой якраз жовтневої революції. Зовнішня павала спинила розвиток українських національних сил, не дала розгорнутися і діяти до повного виявлення ідеям Української Революції. Але вона мала й позитивний вплив, а саме приспичила остаточно сформулювання українських національно-державних домагань і вилонила з глибин народних мас легіони спохитних, безкомпромісових борців за смертю ідей і здобутків Української Національної Революції. Протягом 1919-20 років, під проводом носія ідей Української Національної Революції — Симона Петлюри, відбувався смертельний бій за новий український „світ“ проти чужоземних москов-

ських осів ідей жовтневої революції і їх, вживаючи модного нині вислову, поплентачів українського походження. Безкомпромісові борці за „світ“ український дістали назву „петлюрівців“ від імені свого вождя, що зосереджував тоді в своїх руках державний, національно-політичний і військовий провід України.

Перше ствердження, яке треба зробити для означення духового місця УНР на фоні новітньої української дійсності, звучить так: **Ми виводимо себе і свою організацію з духового середовища непохитних, безкомпромісових петлюрівців років Визвольної війни 1919-21.**

На цьому місці треба зробити одне застереження. Ми свідомі того, що нині особу Петлюри визнали всі (або майже всі) українські національні середовища, признаючи Його загальнонаціональним геросом і видаючи йому належну пошаву. Так само свідомі ми того, що большевики називали пізніше всіх, хто ставав в оборону національних прав України, петлюрівцями і що, розуміючи під цією назвою патріота-державника, кожний нині (кожний, хто, звичайно, хоче) має право назвати себе „петлюрівцем“. Ми також далекі від того, щоб надлуживати ім'ям Петлюри, якого уважаємо Патроном нашої організації.

Однак, існують все ж таки деякі, і навіть дуже глибокі, різниці. Для одних визвольний чин Голоного Отамана, Його життєвий шлях, Його погляди на українську справу були завжди дороговказом і національно-державною програмою; вони завжди були вірними Його ідеям і Його Проводом. Інші визнали Його авторитет, Його безсумнівні псеонаціональні, епохальні заслуги перед Україною тільки під патиском очендлив житево-історичної дійсності, але й тепер залишаються, властиво, чужими Його ідеям і видають Йому пошаву більше з обов'язку, ніж з внутрішнього непохитного переконання.

Так є тепер, так було і тоді, в роки Визвольної війни. Одні йшли за ним, за Його програмою безкомпромісової боротьби до останку і, в найскрутніших обставинах, відбували Зимові Походи та, за Його наказом, піднімали повстання в заплілі ворога. Другі вагалися, шукали інших шляхів, відходили від активної участі в боротьбі або й йшли на компроміси. Але були й такі (як, напр., ог. Волох), що переходили на бік ворога, а дехто з „ліво пастроїних“ українців уже тоді пересправляв з московськими большевиками.

III. УКРАЇНА ПІД МОСКОВСЬКО-БОЛЬШЕВИЦЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ

Після періоду Визвольної Війни, коли червона Москва остаточно окупувала Україну, українська визвольна боротьба, боротьба сил Української Національної Революції проти сил жовтневої революції, не припинилася. Частина т. зв. „петлюрівців“, що були в регулярних формаціях українського війська та в центральних державних установах, виїшла на емі-

грацію. Але десятки і сотні тисяч інших „петлюрівців“ залишилися на батьківщині.

Яка ж дійсність виторилася тоді в Україні? Большевицька Москва встановила Українську Соціалістичну Радянську Республіку, уряд якої був фактично експозитурою центрального большевицького уряду в Москві. Але водночас, щоб заспокоїти пробуджені національно українські народні маси й упоратися з повстаннями, що не вгавали, вона пішла на поступки в ділянках національно-культурній, економічній, а навіть і політично-державній, даючи певну автономію урядові радянської України.

Супроти цих заходів Москви, українці — треба це відверто ствердати — поділилися на дві частини. Переважна більшість національно свідомого українського громадянства, залишаючись вірною гаслам 22 січня 1918-19 рр. і розуміючи, що облудні московсько-большевицькі поступки раніше чи пізніше приведуть до відвертого вищупування всього українства, не сприйняла накинутаго московю режиму і не пішла з ним на ніякі компроміси. УСРР в їх очах ніколи не була українською державою, а тільки замаскованою формою московсько-большевицької окупації. Одні з них з часомовою чи постійною піліпала, ще довгі роки продаючи збройну повстанську боротьбу з окупантами, підтримуючи зв'язок з урядом УНР, що перебував на чужині. Другі зупинили науково-культурні, економічні й інші установи, або ввікнулися до лав українських літераторів і публіцистів, але там вони тільки дбали про схоронення решток здобутків Української Революції і готували ґрунт для усунення УСРР і заміни її на УНР. Таким способом Академія Наук, учбові заклади, народні школи, кооперація, установи комісаріату земельних справ, редакції багатьох видавництв, а насамперед Українська Автокефальна Православна Церква під проводом Митрополита Липківського, стали справжніми твердинями українського самостійництва-петлюрівства, що провадило безкомпромісову боротьбу з тією дійсністю, яку впровадила жовтнева революція, що для України була в дійсності контрреволюційна і реакційна.

Звершенням тієї системи всебічного спротиву, що його збудували непохитні прихильники Української Національної Революції, були різні тасміні, революційні організації з програмою відновлення Української Народньої Республіки, а насамперед Сілка Визволення України (СВУ) і її молода гвардія — Союз Української Молоді (СУМ). Хоч в умовах конечної конспірації СВУ не могла стати масовою організацією, проте її ідеї й гасла проникли до найдаліших закутків України, ширилися серед найрізворідніших кіл суспільства: селянства, робітництва, студентської і середньошкільної молоді і навіть серед червоної армії. Можна сміливо ствердати, що в двадцятих роках переважна більшість українців жила не ідеями, що їх висували офіційні прихильники

„радянської“ України, але тими гаслами, що вивувалися в духовій лабораторії СВУ.

Друга частина українців — ширю чи не ширю, може, часом з „Валенродівськими“ намірами — пішла в ряди будівничих „Радянської України“, вважаючи за можливе, через компроміс з большевицькою Москвою і через сприйняття нового, виявленого назовні у формі УСРР режиму, забезпечити розвиток українського національного життя. Ця частина українців — від самого початку або трохи згодом — приєдналася до жовтвеної революції і допомогла їй знищити найбільшій здоботку Української Революції — самостійну і соборну Українську Народню Республіку.

Принаючи, звичайно, просто „шкурників“, безідейних запроданців або до решти денационалізованих, змосковських людей, — цю частину тодішнього українського суспільства, як слушно зауважує в одній статті наш однодумець проф. О. Юрченко, можна поділити на дві, а, може, й три групи:

1. Комунисті українського походження, які від самого початку йшли з жовтвеною революцією, не беручи участі — ані в передреволюційні часи, ані в 1917 році, році розгортання Української Національної Революції — в українському національному русі. Характеристичною постаттю цієї групи треба вважати Миколу Скрипника.

2. Українські ліві групи, насамперед „боротьбіста“ або т. зв. незалежні соціал-демократи (пізніше УКП), що, як Любченко, Шумський та інші, відійшли від Української Революції й пішли на угоду з московськими большевиками.

3. Молодша генерація, що сама не брала ще свідомої участі в громадсько-політичному житті в роки Визвольної війни, але яка пізніше, може невідомо, змушувана життєвими обставинами, увікнулася в процес життя й прилучилася до тієї частини українського громадянства, яке працювало для УСРР, а не для відновлення УНР.

Чи ці „будівничі УСРР“ не мають жодних заслуг перед українським народом і чи історія залишить за ними (властиво за двома першими з наведених груп) назву „зрадників батьківщини“, за яких їх у ті часи, з своєї точки зору слушно, вважали безкомпромісові борці за УНР, за український „світ“?

Фактом є, що вони (принаймні за т. зв. лепівського періоду) вірили в можливість погодження російської жовтвеної революції з інтересами розвитку української нації, творили ілюзії про „загріні комуни“; що вони, пішовши на угоду з большевицькою Москвою, допомогли їй звоювати Україну; що вони, пізніше, брали участь у розгромі першої, безкомпромісової частини українства або, принаймні, цьому розгromові не протиставились: зовнішній вияв цього — Любченко в ролі громадського обвинувачувача на процесі СВУ.

Правда, українські комунисті, ставши перед вибором Москви: „українська культура —

національна формою, а інтернаціональна змістом" та спостерігаючи колоніальний визиск України Московою, боролися рештки автономії радянської України і ставили опір русифікаторській і винищувальній політиці Москви. Діяльність і виступи Скрипника, Хвильового, Волобуєва в обороні українського народу і його прав безумовно свідчать про те, що вони і їм подібні мали на увазі добро батьківщини. За це їх чекала та сама доля, що й тих, яких вони раніше переслідували: КПБУ тридцятих років впала жертвою московського терору — бай-дуже, чи стріли в них були скеровані їх власними руками чи руками чекістів.

Чи це значить, однак, що вони були справжніми провідниками новітньої України, тими, які розпочали визвольну боротьбу і створили рух за відокремлення від Москви, за створення самостійної національної української держави — хай би навіть з радянською формою устрою? Деякі з сучасних політиків і публіцистів намагаються, власне, це довести. Проте, історична дійсність зовсім інша. Хвильовий не відкрив жодної Америки своїм гаслом „геть від Москви". Це гасло було дороговказом для всіх тих, що під проводом Петлюри проливали свою кров у боях з московсько-більшовицькими напасниками, за нього вмерли Крутині й Базарівці, за нього вмирали десятки тисяч українських повстанців, за нього гинепо на катівнях Чека українська молодь, гинепо українські селяни й робітники, що йшли за гаслами СВУ. І коли пізніше те саме спіткало будівничих „радянської України", коли Хвильовий і Скрипник укорочували собі віку, то це тільки, в кращому разі, свідчить про те, що вони переконалися в хибності свого шляху, що їх надія на використання угоди з московськими більшовиками в інтересах України не оправдалася, що вони збанкрутували; а може й про те, що найкращі з них хотіли ввійти або повернутися на покинутий нами широкий, світлий шлях Української Національної Революції і приєднатися до безкомпромісових борців за український „світ". Отже, не вони були піонерами української визвольної боротьби, не вони були творцями наших героїчних традицій, які треба наслідувати. Самогубства — чи вони виконаві з страху перед псевблаганним Чека, чи з відчаю, через банкрутство своїх планів і всього перейденого життєвого шляху, чи, навіть, з протесту проти ворожої політики винищування — це ніяка традиція, ніякий здобуток. Немвмирущих актів і виступів, як 22 січня, Крути, Зимовий Похід, Базар, гасел СВУ за відновлення УНР й інших здобутків Української Революції, традицій боротьби за вільну народоправну Україну, за здійснення гасла „землі і волі", всього того, що являє собою ідейний зміст сьогоднішніх борців за вільну, демократичну Україну — цього по собі „будівничі радянської України" не залишили.

Один представник згадаюв вже вище групи політиків і публіцистів твердить, що Хвильовий (і, очевидно, всі йому подібні) не пі-

шов на еміграцію з тими, які „збанкрутували" в боротьбі з Московою. Другий представник цієї групи заявляє, що члени СВУ були „внутрішніми емігрантами", що вони не мали впливів у народі, що вони хотіли повернути Україну до „реакційного" минулого, що вони були речниками „шароварної" України (вишнвані сорочки і довгі вуса), а петлюрівці вважалися тоді „липарями абсурду". І один і другий намагаються довести, що лише українці типу Хвильового, лише українські комуністи й комсомольці мали тоді за собою український народ і тільки вони започаткували якусь нову еру в житті українського народу; лише від них розпочинається ніби справжня боротьба за якусь „нову", „нешароварну" Україну, боротьба, яку, мовляв, програли „банкроти"-петлюрівці.

Поминаємо те, що такі вислови, як „внутрішні емігранти" або „липарі абсурду" вживалися, власне, в тодішній офіційній советській пресі. Поминаємо також ту „неув'язку", що обидва згадані представники все ж таки визнають і 22 січня, і ренту здобутків з часів Української Революції, але чомусь всі заслуги віддають тим, що йшли свого часу проти 22 січня, вважаючи справжніх борців за ідеали цього 22 січня „банкротами".

Але хто є справді банкрутами? Ті, які під натиском ворожої чужоземної сили не здолали **фізично** перемогти в певному етапі боротьби, але які, випішовши на еміграцію або залишившись на Батьківщині, аж до загину непохитно боролися за ті ідеї, які й сьогодні є безперечними дороговказами для всього українського народу? Чи, навпаки, банкрутами є ті, які стали на шлях, що завів цілу Україну на Соловки і в рабство, а їх самих до самогубства? І яку „шароварну" Україну, яку реакційність відшукали представники цієї групи в СВУ і, взагалі, в петлюрівцях? Якщо вони судять по зовнішньому вигляду одного з провідників СВУ проф. Єфремова (писив вишнвану сорочку і довгі вуса), то це „аргумент" ідійний, можливо, „матеріалістичної діалектики", але непереконливий. СВУ, з такими поступовими, світліями постатями, як той самий Єфремов, Чехівський, Гермайєр, Старницька-Червяківська, молодий революціонер Борис Матусівський та інші, як і все „петлюрівство", йшла за наймодернішими, поступовими, народоправними гаслами національної й індивідуальної свободи й справедливого соціально-господарського ладу, що їх висунула Українська Революція і що їх нічим „повішиям", „поступовішиям" чи „доцільнішиям" не замінила ані жовтвiena „революція", ані будівничі „радянської України". Що ж до вислову „внутрішні емігранти", то всі провідні петлюрівці на Батьківщині були справді „внутрішніми емігрантами", але не щодо українського народу, а щодо тодішньої московсько-окупаційної влади в Україні, ну й хіба її, вільних чи невільних, українських „полпенгачів".

Хто мав слухатиш — перші чи другі? Ті, які непохитно стояли на позиціях Україна-

ської Національної Революції, на позиціях Української Народньої Республіки, чи ті, які пишуть про „Загріті комуні“, хотіли, може, обдурити, перекрити большевицьку Москву або, либонь, створювали самі для себе ілюзії, „обдуровали“ самих себе? Відповідь на це питання дала вже сама дійсність. Українські селяни на колгоспній панщині, оті всі „розкуркулені“ й загнані на Соловки й Колиму, робітники в стахановському рабстві і десятки тисяч замучених українських інтелігентів — всі вони добре знали або знають і тепер, хто мав слушність. Воно було за першими! І тому ми з гордістю можемо ствердити, що УНДС виводить себе від тих непохитних „петлюрівців“, які на Батьківщину, під окупаційним ворожим режимом, провадили безкомпромісову боротьбу проти речників жовтневої „Революції“ — за здобутки Української Національної Революції.

IV. УКРАЇНЬСЬКА ЕМІГРАЦІЯ МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

Вийшовши на еміграцію, українці, не згадуючи їх культурної праці, були чинні в діяльності національно-політичній. Є лиші деякі кола, які вносять неспотрібний і шкідливий заклад у лави сучасної української еміграції, створюючи неприродний поділ на „нових“ і „старих“ емігрантів. Ці кола поширюють зневажливі погляди на минулу діяльність т. зв. „старих“ емігрантів. Проте, треба ствердити, що „стара“ еміграція, перебуваючи на чужині, відіграла першорядну роль в цілості тих заходів і дій, що складаються в сумі на поняття визвольної боротьби. Це випливало насамперед з того факту, що на чужині, від кінця 1920 р., перебував законний уряд Української Народньої Республіки, очолюваний аж до його трагічної смерті славної пам'яті Головним Отаманом Симоном Петлюрою; біля нього гуртувалася переважна більшість „старих“ українських емігрантів, які тут так само носили назву „петлюрівців“.

Уряд УНР, репрезентуючи Україну перед світом і протестуючи проти її окупації московськими большевиками, символізував собою прагнення українського народу до відновлення незалежної держави. Про його працю не місце тут говорити. Коротко лише можна зазначити, що в ділянках зв'язків і пропаганди на міжнародньому форумі, плекання українських військових кадрів, організації української еміграції по різних європейських країнах, а також утримування зв'язків з Україною (особливо в період 20-х років) — праця ця досягала великих і поважних розмірів.

На еміграції виникло подібне явище, що й в Україні: одні беззастеречно стояли на позиціях Державного Центру УНР і винесли ним з Батьківщини ідей і гасел; другі, в більшій чи меншій мірі, від нього віддалилися. Однак, на еміграції цей процес мав трохи інший перебіг. В Україні суспільство поділило-

ся, в загальному, на дві групи: проти і за існуючу дійсність. На еміграції, в умовах більш-менш вільного життя, зрізничковання було значно більшим.

Насамперед, треба згадати, що й тут з'явилися більш чи менш щирі прихильники „радянської України“ -УССР. До них, звичайно, не треба зараховувати українських учених, артистів і звичайних громадян (як от проф. Грушевський, Микола Садовський, Борисоглібська й багато інших), які скористалися з можливості повороту на Батьківщину, щоб там брати участь в українській науковій чи культурній роботі. Прибувши на Україну, вони, безумовно, духово прилучилися до тих, яких там називали „внутрішніми емігрантами“. Але не про цих, звичайно, мова, а про тих, які тут, на еміграції, розпочали боротьбу проти прихильників національної України в ім'я „радянської України“. Тих з них, що попернулися на Батьківщину, зчала та сама доля, що й тамошніх „будівничих радянської України“, але свого часу вони завдали багато шкоди, вносячи замішання до лав української еміграції.

Треба, однак, ствердити, що діяльність групи прихильників „радянської України“ на еміграції не була довготривалою і не здолала набрати ширших розмірів або придбати більшу кількість прихильників.

Більшого, натомість, розміру досягли створені, здебільшого, вже на еміграції українські політичні групи, що їх можна назвати опозиційними щодо екзильного Державного Центру УНР.

Колі йдеться про українських соціалістів, то їх ледве чи можна зараховувати до опозиційних груп, принаймні не всіх. Частина їх працювала весь час у рамках Державного Центру; інші перебували, так би мовити, в лояльній опозиції. Лише пражська група есерів на чолі з М. Шаповалом мала підкреслено негативне наставлення до уряду УНР, але й вона не виступала бодай проти періоду 1917-19 років, з якого походять ті загальні основи, на підставі яких оправдується існування за кордоном нашого Державного Центру.

Опозиційно (більше чи менше) до Державного Центру настроєні соціалістичні групи набрали на еміграції характеру ідеологічних організацій, що, як здавалося, надавали більше значення теоретичним принципним питанням, ніж практичній політичній дії у визвольній боротьбі. Це, мабуть, і було причиною того, що вони втрачали почуття реальної дійсності, розгубили свої кадри й мали невеликий вплив на ширший загаль українського суспільства. Група соціал-демократів дбала про затримання в непорушній чистоті своїх соціалістичних принципів і свою діяльність обмежувала до утримування зв'язків з колами ІІ Соціалістичного Інтернаціоналу, ніби вважаючи, що лише від підтримки цих кіл залежить позитивне розв'язання української проблеми, хоч вони (ці кола), крім кількох загальних заяв, на

практиці ніякого справжнього зацікавлення Україною не виявила. Група М. Шапоєла, втрачаючи силу енергії на полеміку проти тих чи інших посуєнів Уряду УНР, шукала нових засад для української визвольної програми, знаходячи їх у „радянській платформі”: не визнаючи УСРР, як залежної від чужоземних, московсько-більшевицьких чинників, есери під проводом М. Шаповала вважали, що українська держава має бути побудована не на загальнодемократичних принципах, що лягли в основу Української Народньої Республіки, але на „радянській платформі”, вбачаючи в тому, що уряд УНР в 1919 році не впровадив цієї платформи в життя, одну з головних приччин нашої поразки.

Однак, треба ствердити, що опозиційно настрої соціалісти не мали (поза деякими невірними спробами групи М. Шаповала) тенденції до творення якогось нового, а тим більше державного, українського центру. Це і є, власне, та обставина, через яку вони не стали на позицію цілковитого заперечення, протиставлення до Державного Центру УНР. Натомість інші „опозиційні” еміграційні групи такі тенденції недвозначно виявляли, намагаючись надати своїм організаціям характер якщо не законного державного центру, то в кожному разі всенационального проводу. Тим самим ці групи засновували ніби нові якісь держави на еміграції, протиставляючи їх Українській Народній Республіці і її ексильному уряду, що були витворами Української Національної Революції на рідних землях. Мова тут про групу гетьманців на чолі з П. П. Скоропадським та про Організацію Українських Націоналістів.

Основною хвилю першої групи було те, що вона — замість того, щоб створити підстави українського консервативно-монархістичного світогляду в межах загального українського руху — виводила себе з гетьманського періоду 1918 року — з його поворотом до поміщництва, шляхетських привілеїв та необмеженого приватного капіталізму, з преслідуванням українського селянства та робітництва і з його явними русофільськими тенденціями та невіддільною ще й німці грамотою П. П. Скоропадського про федерацію з чорносотенною Росією.

Не тільки критикуючи, але, здебільшого, оганблюючи й заперечуючи період Центральної Ради й Директорії, група гетьманців П. П. Скоропадського ставила себе поза межі героїчних визвольних змагань під прапорами Української Народньої Республіки і ставала справді реакційною, контрреволюційною по відношенню не до жовтневої революції, а до нашої Національної Революції.

Такі позиції гетьманської групи тим більше дивні, що її члени, зорганізувавшись уже на еміграції, здебільшого не відгравали жодної ролі під час гетьманату 1918 року або посідали лише другорядні, технічні становища. Справжні керівники гетьманської держави —

оті всі Лизогуби, Гербелі, Рогози, Кістяковські, Завадські, Ржепецькі, Любінські й інші — пішли на службу до російських генералів Денікіна і Врангеля, а згодом, на еміграції, вважали себе за привалєжних до російського громадянства.

Можливо, в такому наставленні гетьманської групи і треба шукати вивснення того факту, що Вячеслав Липинський (який гостро осуджував „федераційну” грамоту та „діяльність” т. зв. „каральних експедицій” проти українських селищ за часів гетьманату) перед своєю смертю порвав з організацією гетьманців та, зокрема, вирікся династичних плянів ріднин Скоропадських.

Націоналістичний рух, оформлений в 1929 році в Організацію Українських Націоналістів, започаткувався й розгорнувся на еміграції між двома світовими війнами. Може це й було причиною того, що націоналістична організація взяла в основу своєї програми й ідеології, а навіть і тактичного поступовання, ті модні націоналістичні ідеї, які дали підставу для створення спеціальних режимів у цілій низці держав, починаючи від приходу до влади в Італії Мусоліні. Що б не твердили основоположники українського паціоналізму, але вони, безумовно, знаходилися під впливом тих ідей, коли почали ширити гасла й світоглядні засади, які перед тим — ані в XIX-тім, ані в XX-тім століттях, ані під час періоду визвольних змагань — ніколи не мали ґрунту серед українського громадянства. Шойно в двадцятих роках Дмитро Донцов, якого й можна вважати за перного теоретика українського націоналізму, сформулював націоналістичні засади в своїй книзі „Націоналізм”, піддаючи при цьому нещадній критиці весь той народопривний світогляд, яким жили попередні покоління українців і який ліг в основу провідних ідей і гасел Української Національної Революції.

Націоналістичний рух стояв на засадах: провідництва (вождівства), слітарности й монопартиїности. Логічним наслідком цього було домагання режиму „твердої руки” (нікчи не просто диктатурі), в якому владу, як слівна монопартиїйна організація, мали б справляти українські націоналісти.

Розуміється, претендуючи на ролю єдиного керівництва й репрезентанта української визвольної боротьби та висуваючи прогнєжши до провідних ідей Української Національної Революції гасла, ОУН мусила носити ворожі позиції проти ексильного уряду УНР з його характером законного українського Державного Центру і з його вірністю народопривним (демократичним) ідеям доби визвольних змагань.

Розріст націоналістичного руху пояснюється тим, що він приєднав собі чисельних послідовників серед українського громадянства, переважно молоді, на західні українські землі, а насамперед в Галичині. Це природно впливало, до речі, і з того факту, що свою практичну — революційну й політичну — ді-

яльність ОУН зосереджувала (крім еміграції) у Галиччині й зосереджувала її в напрямку поборовавання, головше (особливо в перші роки свого існування), одного окупанта — Польщі. Представники націоналістичної організації підкреслюють тепер свої впливи й свою революційну працю на території наддніпрянської України під советською окупацією. Залишаючи історії висвітлити питання розміру впливів і праці ОУН на Наддніпрянщині під московсько-большевицьким режимом, сьогодні можемо ствердити два безперечні факти:

1. Націоналізм, в якому обвинувачують комуністи ті чи інші кола на Батьківщині, нічого спільного не має з націоналізмом у розумінні ОУН, бо під націоналізмом московські большевики розуміють всі національні, анти-московські й самостійницько-державницькі прояви противу окупаційній владі на Україні.

2. До приходу на Україну німців під час другої світової війни, як стверджують майже одностайно всі ті, що до того часу перебували на Батьківщині, ОУН (обох відламів) була там майже зовсім несповною.

Отже, треба ствердити, що націоналістичний рух мав впливи переважно, якщо не виключно, лише на західні українські землі. І в цьому факті, власне під вишнішою пору, коли взяти під увагу специфічну поставу великої частини націоналістів, криється небезпека захитання соборницької єдності українських національно-визвольних сил. Бо коли інші один відлам ОУН на чолі з полк. Мельником заявляє, що він відійшов від засади монопартиїстності й відкинув претенсії на характер центру визвольної боротьби, приймаючи участь у загально-національній політичній роботі в рамках Державного Центру УНР, то другий, численніший її відлам на чолі з С. Бандерою, що так само являє собою речника частини лише західних українців, далі відокремлюється в „монопартию“ з претенсіями на характер „центру“, пропагус „двополіт“ в українському суспільстві й протиставляє себе тій соборницькій, всеукраїнській коаліції українських політичних сил, що дієврямах Державного Центру.

Не зважаючи на опозиційні настрої деяких кіл української еміграції, Державний Центр УНР, спираючись на вірне йому громадянство, об'єднане в Українській Радикально-Демократичній Партії, у відламі українських соціалістів, а насамперед у безпартиїних еміграційних „громадах“ та організаціях бувших воєнків Армії УНР, виконав велику національно-державну роботу під час періоду т. зв. першої української еміграції й витривав до того часу, коли, оновлений силами нової еміграції, він міг розширити свою базу і, поклавши до жаття УНРАду, вступити в нову фазу своєї визвольної акції.

Стверджуємо, що УНДС виводить себе з середовища українських політичних сил тих „петлярівців“, що, перебуваючи на еміграції, зацїналися вірними ідеям Української Національної Революції і своєю працею підтри-

ували визвольну акцію Державного Центру УНР в період між двома світовими війнами.

V. ЗАХІДНЬОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ

Західньоукраїнські Землі, серед яких перше місце належить безперечно Галиччині, після доби визвольних змагань опинилися під окупацією Польщі, Румунії й Чехословаччини, а тому розвиток їх життя пішов, звичайно, іншим напрямком, ніж на підсоветській Україні або на еміграції. Вони не мали періоду відносної національної свободи 20-их років і тому не могли виявити себе тими досягненнями, що їх мало в цьому часі українське громадянство на Наддніпрянщині, але вони не мали й періоду того жахливого погрому українства, що відбувався в тридцятих роках під советами. А це дозволило їм увійти більше організованими в період другої світової війни та другої української еміграції.

Завданням українського громадянства на на західньоукраїнських землях було охороняти український стан посідання від навуочих там окупаційних режимів. Це здійснювалося як шляхом більш чи менш легальної політичної й культурно-господарської праці, так і шляхом революційно-підпільної акції. Виконуючи завдання оборони своїх областей в умовах іншої від підсоветської дійсності, західньоукраїнські землі не заведчували свого обов'язку брати участь у загальноукраїнських справах, у загальноукраїнській визвольній боротьбі в соборницьких масштабах. Вклад західньоукраїнських земель у загальноукраїнську визвольну боротьбу — в час, коли наддніпрянська Україна в 30-их роках ковала під гітлом сталінського терору, а українська еміграція була занадто нечисленна й матеріально незабезпечена для розгортання більшої акції — дуже великий і цінний. На цих землях не тільки розвивалася далі здрушена під советами українська культура, не тільки представники цих земель виступали на міжнародному форумі в обороні цілої української нації, але на них виховувалися у національному дусі десятки тисяч молодих українських патріотів, що в майбутньому мали становити собою кадри борців за визволення.

Однa найменша частина західньоукраїнських земель, Карпатська Україна, своїм великим національним звингом у 1938-39 роках і проголошенням на своїй території української держави, дуже спричинилася до популяризації в світі української справи в цілому.

Участь представників західньоукраїнських земель у загальноукраїнській визвольній боротьбі в соборницьких масштабах була утруднена тою обставиною, що з причин місцепроправного характеру вони не могли виступати в цих справах, так би мовити, безпосередньо, як речники всієї України, але повинні були шукати для цього „співпартнерів“, яким могли б давати свою підтримку. Ролю такого „співпартнера“ намагалися відігравати українські націоналісти, які від кінця половини

тридцятих років, у своїх діях на еміграції, все частіше починають виступати в характері презентанта цілої Соборної України і скеровувати свою увагу не тільки на боротьбу проти Польщі, а й проти комуністичної Москви. Але їх націоналістична ідеологія, засади провідництва і монопартиїстності цілком природно відстоювали від тісної співпраці з ними демократичні кола українського суспільства на західноукраїнських землях. Ці демократичні кола були духово зв'язані з тими українськими демократичними середовищами, які стояли на позиціях Державного Центру УНР або перебували щодо нього в більш чи менш львівській опозиції — з мотивів не світоглядових (як гетьманці чи націоналісти), але тактично-політичних.

І справді, співпраця поміж колами Державного Центру УНР і демократичними західноукраїнськими угрупованнями існувала, але до її повного розгорнення стояла на перешкоді нещаслива справа Варшавського договору. Тут не місце обговорювати це питання, що тепер уже належить до минулого. Треба тільки ствердити, що деякі українські кола, в своїх партійно-групових інтересах, наскрізь неправдиво насвітлювали цю справу, твердячи, ніби середовища Державного Центру УНР відірлися від засади соборності і беруть тезу Варшавського договору в основу своєї національно-державної програми. Це рішуче не відповідає дійсності! Варшавський договір, для груп, що відстоювали уряд УНР, був лише вимушеним патиском трагічних обставин документом, незобов'язуючим і недейсним уже за кілька місяців після його підписання. Що ж до самого принципу єдності й цілості українських земель, об'єднаних в одну Соборну Українську Народню Республіку, то, будучи непохитними державниками-самостійниками, вони (групи т. зв. „уєнерівців“ чи петлюрівців) цього принципу ніколи жодним сумнівом не піддавали. І навіть тоді, коли невблаганні зовнішні обставини примусили зліквідувати тимчасово західний фронт проти Польщі, щоб сконцентрувати всі сили проти найсильнішого й найстрашнішого нашого ворога — Москви, і тоді гаслом петлюрівців було: „Через Київ на Львів! Боротьба за Метрополію, за столицю Соборної України — являє собою одночасно боротьбу за цілість Українських Земель: за Львів, Луцьк, Чернівці й Ужгород“.

І це розуміли численні представники західноукраїнських земель, знаходячи спільні підстави, на яких могла відбуватись співпраця поміж ними й колами Державного Центру УНР. Тому, в момент, коли всі опинилися в однакових становищах на другій еміграції, було можливе повне порозуміння і встановлення постійної співдії поміж представниками вчорашніх західноукраїнських демократичних кіл і представниками вчорашніх „уєнерівців“-петлюрівців. І тому УНДС виводить себе з тих демократичних кіл західноукраїнських земель, які, обороняючи свої місцеві україн-

ські інтереси в підпільно-революційних організаціях або шляхом легальної політично-національної праці, приймали одночасно участь і в загальноукраїнській визвольній боротьбі в соборницьких масштабах.

VI. ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА

Період другої світової війни найтяжче відбувся на всіх демократичних колах українського суспільства, отже, насамперед, на колах, що стояли на традиційних демократичних позиціях Державного Центру УНР. Не йдучи на компроміси з переможним тоді нацистсько-фашистським світоглядом, ці кола мусіли бути свідками розгрому своїх організацій у всіх країнах, куди прийшла гітлерівська окупація: в Чехословаччині, в Польщі, Франції, Румунії, Югославії тощо. Відпоручникам цих кіл був заборонений вступ на територію окупованої України, а члени Державного Центру УНР і визначніші діячі з його середовищ були конфіоновані в місцях свого побуту.

В цих обставинах, кола Державного Центру не залишалися пасивними: одні беруть активну участь у великій праці самоорганізації українців й оборонні інтересів українського населення на західноукраїнських землях, що провадилася під керівництвом УЦК на чолі з проф. Кубівичем; другі пробиваються всетаки на наддніпрянську Україну, де, правда, мусять бути глибоко замасковані, бо не, власне, їх присутність там найбільше не терпіла влада райхскомісара Коха.

В цьому дуже тяжкому для себе становищі Державний Центр УНР спромігся на два заходи кардинальної ваги, а саме:

1. 1939 р., перед гітлерівською окупацією Франції, присутній там група членів екзильного уряду УНР на чолі з прем'єр-міністром Вячеславом Прокоповичем, який, на відрізне уковновання Президента Андрія Лівинського, переслав вже після вибуху війни в 1939 р., виконував тимчасово обов'язки Президента УНР, призначивши тимчасовим прем'єр-міністром проф. Олександра Шульгина, — ця група задекларувала в імені України і її народу свою солідарність із західними демократичними державами в їх боротьбі проти нацистської Німеччини. Цей великої ваги факт, який, на жаль, чомусь мало тепер використовує наша закордонна політика, буде мати ще вельми значення в час актуалізації української проблеми на міжнародному форумі.

2. Уряд УНР дав перший почин до організації руху спротиву окупаційній нацистській владі в Україні. Це на відрізне доручення тієї групи екзильного уряду УНР, що разом з Президентом УНР перебувала під німецькою окупацією, розпочав свою повстанську акцію отаман Тарас Бульба-Боровець, перший організатор і перший головнокомандувач Української Повстанської Армії, в лавах якої, як його безпосередні співробітники, було чимало відряджених урядом старшин, отих петлюрівців, що походили з середовищ, які стояли на по-

зипіях Української Народньої Республіки. Цей факт, затемнений відомими пізнішими подіями, буде ще належно висвітлений і внесений, як великий здобуток, до активу українських демократичних середовищ.

Можливо ствердити, що УНДС виводить себе з тих середовищ, які під час другої світової війни стояли по боці західньо-демократичного світу і брали активну участь у демократичному русі спротиву нацистським загарбникам.

VII. КАДРИ УНДС

УНДС оформився організаційно на початку періоду другої української еміграції, 1946 року. Він заснувався в день 20-ої річниці трагічної смерті Головного Отамана Симона Петлюри, беручи в основу своєї ідеології і програми ідеї і гасла покійного Вождя Українських Визвольних Змагань та Української Національної Революції. І це відразу визначило склад його кадрів: всі ті, що в описаній вище періоді новітньої української дійсності, в різних життєвих обставинах і часто відділені від себе простором і кордонами, боролися й працювали з цими ідеями й гаслами, відразу прийшли до УНДС, як до своєї організації, так ніби вона вже перед цим існувала і вони вже були її членами, але лише з огляду на якісь зовнішні обставини часом не мали змоги брати в її праці чинну участь. Це тому, що ідеї й гасла УНДС вже жили в українській дійсності, а теперішні його члени вже працювали (на різних теренах України і в різних періодах), керуючись у своїй праці цими власне ідеями й гаслами.

Чому власне УНДС став притягуючим центром для людей, що прийшли на другу українську еміграцію з різних територій України або з першої української еміграції та з різних життєвих обставин? Адже були інші партії, що вже давно існували формально! Чому не до них вирішили приступити всі ті люди, що згуртувалися в рядях УНДС? Очевидно тому, що ні одна з існуючих організацій не відповідала переконанням тих, які довершили організаційне оформлення УНДС. Ці люди, звичайно, не поділяли ідеології ані гетьманської, ані обох націоналістичних організацій, і тому, зрозуміло, не могли до них приєднатися. Але крім них були ще й інші організації демократичного характеру, до яких вони, проте, теж не пішли.

В період Української Національної Революції існувало чимало українських політичних партій, серед яких найбільшу ролу відігравали партії соціалістичні: соціал-демократи і соціалісти-революціонери. Але багато активних учасників визвольної боротьби, ще за часів Визвольної війни, до них не належали або згодом з них виступили. На підсоветській Україні політичних організацій, поза комуністичною партією, взагалі не було; на першій еміграції більшість українських громадян опинилися теж поза політичними партіями; партії, що

існували на західньоукраїнських землях до другої світової війни, маючи все ж такі місцевий характер, втратили свою притягуючу силу тепер, коли українське життя відбувається у всенациональних, соборницьких масштабах.

Характеристичним явищем є те, що багато колишніх членів соціалістичних партій, які перебували на підсоветській Україні, тепер до цих партій не повернулися. Інші, несоціалістичні партії з періоду 1917-21 років, як от народні республіканці, селянські соціалісти, соціалісти-самостійники, проіснували ще трохи на еміграції, за деяких час ліквідувалися. Ще одна партія — Українська Радикально-Демократична Партія — існувала аж до періоду другої української еміграції, проявляючи велику активність і маючи шанси стати великою організацією центрово-демократичного напрямку, гуртуючи біля себе тих, хто поділяв державницько-петлюрівську ідеологію. Але, з різних причин, ця партія не відновила (або, краще, припинила) свою діяльність у період другої української еміграції.

Отже — повторюємо — деякі партії припинили своє існування, а з діючих українських партій ні одна не відповідала своїми ідеологіями і програмами тим людям, що підготували організацію УНДС. Проте, були спільні ідеї, які спонукали їх оформитися в одній організації.

І тому ми стверджуємо, що протягом років Визвольної війни і, пізніше, на українських землях під різними окупаціями та на еміграції, почала кристалізуватися на демократичних, соборницьких підставах зродження з ідей і гасел Української Національної Революції, національно-державницька, „петлюрівська“ ідеологія, за якою пішли тисячі активних учасників української визвольної боротьби. 25 травня 1946 року вони оформилися в політичній організації — УНДС, що прийняла цю ідеологію за свою. Кадри УНДС складаються, отже, з колишніх членів неіснуючих тепер демократичних партій періоду Визвольної війни (радикал-демократи, народні республіканці тощо), з колишніх членів різних західньоукраїнських партій, з колишніх членів українських соціалістичних партій, а насамперед, з великої, раніше безпартійної маси українського воїнства та українського громадянства всіх верств — селянства, робітництва, інтелігенції — і з усіх земель соборної України.

VIII. ДЖЕРЕЛА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ ПЕТЛЮРІВСТВА

На питання, чи справді існує окрема національно-державницька, демократична й соборницька ідеологія петлюрівства, — ми з цілою рішучістю мусимо відповісти позитивно. Але ми далекі від того, щоб твердити, ніби на підставі цієї ідеології вироблені всі остаточно основні засади національно-державної організації майбутньої незалежної України в дітяках політичного устрою, господарсько-соціального ладу, побудови культурного життя

тощо. Такі засади виробляються в процесі самого життя нації, і то державного життя. Трагедією України є те, що вона вже довгі століття не жила незалежним державним життям і тому не могла розвинути питомих українському національному характерові світоглядowych засад.

Українська Національна Революція висунула велику кількість проблем з найрізноманітніших ділянок національного життя, але вони не встигли знайти чисто української розв'язки через підпорядкування України чужою окупаційній владі. До цього часу програми українських політичних партій, здебільшого, взувалися на чужих прикладах. Це в одній мірі стосується соціалістичних і націоналістичних українських партій. Тимчасом, ми певні, що українська національна духовність настільки багата і своєрідно окремлена, що ми не потребуємо „ходити по науку до німців“, незалежно від того, хто є тим „німцем“: Маркс чи Гітлер. Приклади чужих народів треба використувувати, але не треба їх по-рабському наслідувати.

Ми сходимося на тому, що Україна може бути тільки народоправною (демократичною) державою, що відповідає традиціям її історичної минушини. Але якщо існує демократія типу англійського, американського чи французького, то ми певні, що в процесі державного життя виробиться і своєрідний тип демократії української. І так, либонь, буде з усіма іншими проблемами українського національно-державного життя: вихідна позиція — це історичні традиції, досвід минулого й своєрідні окремішні риси українського національного характеру, національної влади; остаточне розв'язання — органічний, вільний розвиток у процесі практичного життя, в умовах існування власної держави, де тільки й може бути забезпечений цей вільний розвиток.

Парляментаризм і вільне змагання політичних партій звайдуть, правдоподібно, своє доповнення в організації українського суспільства на професійно-станових засадах (зариси цього ми вже спостерігали за часів Центральної Ради). Індивідуалістичні й приватно-власницькі прагнення та вільна приватна ініціатива в господарському житті можуть зрівноважуватися кооперативно-спільковими об'єднаннями, які, безумовно, мають свій ґрунт і традиції в національному житті українського народу. Козацько-мілітаристичні тенденції української національної влади визначаються, либонь, у формі парамілітарних організацій молоді, зародки чого бачимо у Вільному Козацтві, що почало організовуватися ще за періоду Центральної Ради. Нахили до западо великих „вільностей“, що межують з анархізмом, будуть стримуватися і впроваджуватися в межі „впорядкованої демократії“ не методами провідницько-диктаторськими, але шляхом плебанства свосрідних „сімейних“, що провадять до згоди, істинників української національної спільноти і, насамперед, благодатним впливом

Церкви; справжні мудрі керівники народу в Україні повинні мати, як це добре відзначив Юрій Липа, характер не провідників-диктаторів, але батьків-опікунів.

Де ж шукати джерел національно-державницької, народоправної ідеології петлорівства? Насамперед у списаних традиціях, у досвіді нашої новітньої дійсності за часів Національної Революції і визвольної боротьби під окупаційними режимами. Далі — в творах Симона Петлюри, що залишили нам немирущі національно-державні заповіді і договори-кази, з яких хіба найбільш яскраво є засада:

Нація — вища за класи,
Держава — вища за партії

В творі Юрія Липи п. п. „Призначення України“, одного, либонь, з перших українських авторів, який, виступаючи проти чужих українському духові провідницько-елітарних тез Донцова, шукав розв'язки різних питань у самій українській дійсності, в досвіді нашого історичного минулого, в свосрідних рисах української національної влади. В творах численних авторів національно-демократичного напрямку, як, напр., покійні О. Лотоцький, М. Славинський, К. Мацієвич, В. Садівський, В. Сальський, В. Прокопович і багато інших, та, головне, у військовій і політичній меуаристичній з доби Визвольних Змагань і союської окупації, а також в офіційних актах-документах державного проводу Української Народньої Республіки.)

ІХ. ЗАВДАННЯ І РОЛЯ УНДС В СУЧАСНОМУ І МАЙБУТЬОМУ

Кінчаючи цей реферат, що, звичайно, аві навіть приблизно не вичерпує заторкнutih в ньому проблем, треба хоч коротко означити завдання і ролю УНДС, як на період перебування на еміграції, так і на майбутє, по поворті до визвольної Батьківщини.

Нашим завданням є дбати про те, щоб політично-громадське українське життя проходило безперервно, оснoвуючись на правопорядку й на скоєнідованій співпраці різних українських груп між собою. Роля УНДС в цій діяльній, як демократично-центрoвoї організації, що може служити мостом для сполучення поміж лівим і правим крилом українських політичних груп, набуває особливого значення. Визначаючі факт існування ідейно диференційованої політичної думки і посідаючи самі відмінні від інших груп ідеологічно-програмові засади і тактично-політичні напрями, ми вважаємо, що в інтересах загальнонаціональних, спільних усім українцям, повинна мати місце скоєнідована співпраця всіх українських політичних груп. Ця співпраця повин-

*) Цікаво відзначити, що твори деяких авторів, які зараховують себе до соціалістичного чи, навіть, націоналістичного світогляду, у своїй істоті наближаються більше до національно-державницької ідеології. Для прикладу подасмо творі І. Мазеши п. п. «Підстави нашого відродження».

на відбуватися в рамках Державного Центру Української Народньої Республіки, який завершує собою ієрархічну побудову українського правопорядку. Тому УНДС, від свого заснування, поставив собі за завдання підтримку Державного Центру, закликаючи всі українські групи об'єднатися навколо нього. Що б не твердили винні представники інших політичних угруповань, але це власне УНДС виступив з ініціативою створення УНРади і пропору для реалізації цього проєкту велику працю. А до створення УНРади УНДС сам ніс весь тягар підтримки Державного Центру (тільки члени УНДС входили тоді до Уряду).

Нині існує УНРада, як політична база, на яку спирається Державний Центр. Проте, українське політичне життя ще далеко не впорядковане. Явище т. зв. „двоподілу“ і постійна підривна робота проти Державного Центру деяких українських груп — всім відомі. Тому посвячлася підтримка Державного Центру, піднесення його авторитету й розгортання його праці — зобов'язують нас особливо в цей час, коли вирішальні події наближаються з кожним днем. **Отже, всебічна активна участь у загальнонаціональній визвольній боротьбі, у визвольній акції в рамках Державного Центру — це теперішнє завдання нашої організації.**

Однак ще більші завдання і ще важливіша роль чекає на УНДС у майбутній визвольній Україні. Ці завдання полагатимуть в організації співзвучних нам ідеологічно верств українського суспільства в напрямку втигнення їх до всебічної праці наладнання внутрішнього національно-державного життя й закріплення міжнародного становища української держави. При цьому мусимо мати на увазі, що Україна має перед собою в майбутньому два періоди свого державного життя: а) покладення фундаментів, збудування держави, перші, сказати б, кроки цієї держави; б) розвиток і удосконалення вже закріпленої української держави. Коли в другому періоді праці політичних організацій проходить нормальним і упорядкованим способом, то в першому періоді вони зустрічатимуться з великими труднощами, але це, власне, тоді матимуть вони найбільш відповідальні обов'язки перед Батьківщиною.

Розуміється, на Україні після її визволення буде діяти багато різних політичних угруповань. Діятимуть соціалісти з своїми традиціями 1917-19 рр. коли вони відгравали велику роль серед широких народних мас у період українського національно-державного відродження. Діятиме УРДП. Діятимуть гетьманці з традиціями 1918 року. Діятимуть українські націоналісти обох відомків з традиціями підпільно-революційної акції на західноукраїнських землях. Діятимуть, беручи загально, всі ті, що будуть наголошувати значення і вагу періоду „хвильовизму“ й, більш-менш, автономного існування УСРР. Діятимуть не тільки тому, що „повернуться“ з еміграції, а то-

му, що, певно, всі вони, більшою чи меншою мірою, мають, як і УНДС, своїх ідеологічних однодумців, які тепер перебувають на батьківщині. Може дехто з цих угруповань прийме інші назви, може, зрештою, виникнуть тоді в Україні й зовсім нові політичні організації, яких нині на еміграції немає, хоч, правда, зрізничування української політичної думки на еміграції посунулося так далеко, що тяжко сподіватися виникнення ще інших світоглядно-ідеологічних організацій у майбутньому.

Всі ці організації, або більшість з них, діятимуть на батьківщині, і від того, як вони діятимуть (особливо в першій із зазначених вище майбутніх періодів українського державного життя), залежатиме успіх або неуспіх української національно-державної справи. Велика шкода, якщо не остаточна катастрофа, спіткала б українську справу, яка в цей перший період „закріплення“ української держави розпочалася взаємним поборованням й безоглядним ворожнечем поміж різними українськими групами. Бо в момент активізації визвольної боротьби й зручної кон'юнктури для відновлення української держави — це більше, може, ніж сьогодні, потрібна буде, як передумова успішного завершення наших національно-державних прагнень, всенациональна єдність і сконсолідована співпраця українських політичних сил. Це буде потрібне передусім з уваги на цемивчій ворожій заході всіх тих сил, що заперечують право України на незалежне існування або зазіхають бодрів на частину її території, та на невиснажене ще й досі ставлення до української проблеми демократичних держав світу.

Будемо сподіватися, що найвищі інтереси української нації промовлять тоді навіть до тих, які тепер ширять гасло „двоподілу“ і „відокремлення“ від решти українських політичних сил. В кожному разі, є підстави твердити, що більшість українських груп виступатиме солідарно, як це вони роблять тепер у рамках ексильного Державного Центру УНР. УНДС буде, звичайно, і в майбутньому, як це він робить тепер, закликати до всенациональної єдності і солідарної співпраці в справах загальнонаціональних, намагаючись бути цемвтуємим, об'єднуючим чинником поміж групами зправа і зліва.

І справді, які завдання припадатимуть українським політичним організаціям у відновленій Україні? В першій період (період „закріплення“) — скерувати зорганізовані ними і перебуваючі під впливами кожної організації зокрема частини народних мас у річущі української національної державности, відтягаючи їх від усяких сторонніх, ворожих українській справі впливів — включно з спекуляційними про „плебісцити“ і т. ін. В другий період (період „розвитку“) — притягти народні маси до всебічної участі в нормальній ході національно-державного життя у найрізновідніших ділянках.

Якщо українські політичні організації ви-

коцують зазначені завдання, то цим вони впровадяться з своїми обов'язками проти Батьківщини. І треба зазначити, що нікому не забракне тут праці, бо кожна з політичних організацій — одна в більшій, друга в меншій мірі — може сподіватися мати цю невелику частину українського громадянства, на яку матиме вплив і якої речником могтиме виступати. В цій праці політичні організації можуть конкурувати між собою щодо впливів на українські народні маси. Але ця конкуренція не повинна доходити до безоглядного поборювання й мусить сплягтися там, де в гру входить загальнонаціональні, державні інтереси: в цьому випадку всі мусять виступати солідарно.

Хто з наведених вище політичних організацій матиме у майбутній українській державі поважні чи найбільші впливи, покаже майбутнє. Не збирасмося пророкувати чи навіть аналізувати, хто має вигляди повести за собою найбільш численні маси або чиї ідеологічні одиодумціє с тепер найбільше в Україні. Факт той, що там будуть діяти різні сили. Деякі з них підлоєитимуть не тільки „прапор“ Скоропадського, Коновальця, Хвильового, але й загальний „прапор“ Петлюри.

Ми маємо віднести прапор Петлюри — без усяких додатків! УНДС прупетунить до праці в майбутній визволеній Україні, разом з усіма еущими тепер на Батьківщині своїми ідейними одиодумцями, як організація з національно-державницькою пародооарною ідеологією і з босними традиціями петлюрівства часів Української Національної Револуції, часів Визвольної війни та часів безкомпромісної боротьби за „український світ“ під режимом москосько-большевицької окупації.

В своїй політично-національній праці УНДС — як тепер, так і в майбутньому — шануватиме переконання й працю інших, але такого ж ставлення вимагатиме й до себе. Ми даємо і даватимемо відсіч тим, які трактують наших духових попередників (борців за національну Україну) як „внутрішніх емігрантів“, „реакціонерів“ чи „банкротів“ — з одного боку, або „опортувістів“ — з другого боку. І ми с певні, що велика маса українців піде в майбутньому не за націоналізмом і не за „хвильовизмом“, але за тими ідеями, що за них боролися і вмирали петлюриці. У майбутній Україні вони творитимуть організацію, ніпшівім речником якої є діючий на еміграції УНДС.

Звичайно, треба брати на увагу те, що у визволеній Україні не багато буде колишніх безпосередніх учасників петлюрівського руху і визвольних змагань. Більшість їх загинули смертю героїв під рук москоських чекістів і лише небагато вийде з підпілля або повернеться з заслання. Але небагато залишилося в живих і безпосередніх учасників періоду „хвильовизму“. Найбільше тепер в Україні представників пінішої генерації, що на минулі дії української діяльності дивитиметься очима безстороннього глядача і шибиратиме ті гасла й

ідеї, які найбільше промовлятимуть до серця й розуму. Проте, і серед цієї молодшої генерації напевно чимало буде отих „петлюрівських сивів“, дітей розстріляних повстанців або „розкуркулених“ селян. Мало того, кожний з молодого покоління — навіть не марчи нікого з „петлюрівської“ рідви — могтиме об'єктивно зажити минуле й стати в лави „новітніх петлюрівців“. Це стосується також і тих, хто під примусом обставин у пізнішу добу, виростаючи вже в новій, советській дійсності, мусив належати до комсомолу, партії чи якихось урядових установ, Нікому не пізно стати на правильний шлях — виключені будуть тільки ті, чиї руки сплямлені брателью українською кров'ю!

„Наша боротьба в історії українського народу буде записана золотими буквами. Ми вступили на арену історії, коли весь світ не знав, що таке Україна. Ніхто не хотів її визнавати як самостійну державу, ніхто не уважав нашого народу за окрему націю. Слдно боротьбу, упертою і безкомпромісовою, ми показали світові, що Україна с, що її народ жине і бореться за своє право, за свою свободу і державну незалежність. Принаймніє без гордоців і без зайної скромності, що за час нашой боротьби ми створили Українську Націю, яка і надалі активно боротиметься за свої права, за право самостійно і пі від кого незалежно порядкувати на своїй земліє.“

СИМОН ПЕТЛЮРА

Зорганізувати і включити в річницю національно-державної праці всіх тих, хто піде за національно-державницькою ідеологією петлюрівства — це завдання УНДС в майбутньому, на Батьківщині. Отже, помиляється той, хто надавав УНДС характеру обмеженої часом і простором (Європа чи інші континенти) організації і хто відійшов од нього до „окремих ідеологічно-політичних організацій“.

Звичайно, завдання не припадає на ніпшньому, еміграційному УНДС, але тому УНДС, що буде діяти у визволеній Батьківщині. Проте сьогодні тут на еміграції, у вільних умовах — ми повинні проробити підготовчу роботу, якої не можуть виконати ваші одиодумці, що перебувають тепер у підневільних умовах життя на Батьківщині, в підпіллі або на засланнях. Мусимо працювати тут, щоб прийти з приготованими і продуманими матеріалами до своїх одиодумців на Батьківщині і, злившись з ними, приступити до відповідальної праці державно-національного будівництва.

Реасумуючи, найбільші й найвідповідальніші завдання чекають на УНДС у майбутньому. Щоб могли виконати їх — мусимо постійно поширювати, зміцнювати й удосконалювати нашу організацію. Досягнемо цього внутрішньою єдністю, організаційною дисципліною, постійним контактом і взаємною підтримкою членства з Централесою і навпаки.

На тлі української дійсності УНДС має глибокі коріння в органічному процесі розвитку української нації і, сягаючи в героїчне недавнине наше народу, прямує до активної участі в грядучих подіях. Виконуючи вини свою роллю у визвольній національній бо-

ротьбі, УНДС і його члени в час майбутніх подій, як це стверджує постановою одного з Делегатських З'їздів організації, „будуть у перших лавах повстансько-революційних змагань, регулярного війська й державного будівництва“.

Група учасників Конференції УНДС 28 липня 1951 року.

Сидить зліва направо: ред. Іван Липовецький, інж. Євген Гловінський, полк. Микола Шраменко, ред. Микола Липицький, пані Олена Чехівська, проф. Дмитро Зайців, проф. Володимир Кубійович, полк. Микола Стечишин. Стоять зліва направо: інж. Іван Шматко, пор. Кузьма Кирпа, Андрій Ключко, суддя Іван Іножарський, доц. Олександр Юрченко, доц. Сергій Бервінський, Георгій Грuba, інж. Яків Дзібенко, Микола Липовецький, пор. Ларіон Кризовецький, отаман Тарас Бульба-Боровець, Марія Липовецька, жнр. Анатоль Дублянський, полк. Василь Татарський, сотн. Василь Овсісико, сотн. Григорій Досжач, полк. Іван Пекарчук, сотн. Ніканор Зіневич, суддя Павло Кукловський, майор Павло Сумароко.

Олександр Юрченко

Питання політично-державного устрою незалежної України

(Реферат, виголошений на Конференції УНДС 28 липня 1951 року)

І. Встановлення принципів, засад і форм власного державного життя є основне й невід'ємне право народу як цілоти. І це своє суверенне право український народ матиме змогу здійснити по відновленні своєї національно-політичної незалежності. Жодна політична сила, чи то зовнішня, чи то внутрішня, з яких би засад і мотивів вона не виходила, не сміє накинути народові свої устроєві концепції й форми без його вільної й виразно виявленої волі.

Вже понад 33 роки тому український народ цю свою волю, виявляв устами представ-

ників його політичних, громадських, суспільних та інших вільнообраних представників його масових організацій, зібраних у революційному парламенті — Українській Центральній Раді, до відновлення по майже двохвіковій перерві власної державності засвідчив, підтвердивши далі її ще в ході виборів до свого найавторитетнішого представництва — Укр. Установчих Зборів. Тоді ж, а також у пізніших актах 22 січня 1918-19 рр., у акті з 14 березня 1938 року (проголошеному укр. держави на Закарпатті) він у спосіб, що не збуджує для чесного історика й політика жодних сумнівів,

визначив з граничною виразністю непохатне прагнення бути господарем своєї дальшої долі в рамках власної, суверенної, ні від кого незалежної і соборної держави, побудованої на засадах народонадлюдності й єдинельної справедливості.

Воєнно-політична окупація української держави чужинними агресивними силами, що сталося в наслідок зламання понад трирічного збройного опору переважачим ворожими силами, не дала змоги українському народові ці свої історичні, епохальні рішення здійснити й розбудувати на їхній основі своє дальше політичне, суспільне, громадське й культурне життя.

Для всіх українських національно-політичних сил, і на рідних землях, і на еміграції ці рішення є зобов'язуючі й морально, і правно. І завданням їх у цій історично складеній ситуації є змагання всіма можливими й відповідними до обставин способами боротьби за здобуття для українського народу нової можливості до зреалізування його державно засвідченої, але потоптаної кривавим окупантським чоботом волі.

Отже, жодна політична група, світоглядова течія або рух не може, не узурупуючи суверенних прав народу, скеровувати свою ідейну або практично-політичну діяльність на створення умов, що, в будь-який спосіб, нешкідливо б здійснено українським народом уже визначених ним засад його національного буття — державної самостійності, єдинельності, народонадлюдності.

Але разом із тим було б цілком хибним уявляти, що це, обов'язкове для всіх національно-цивільних сил, пошанування єдино авторитетної, безапеліційної, державно виявленої волі нації накладає заборону на всяку діяльність, пов'язану з світоглядними шукаваннями, розробленням практичних політичних і суспільних устроєвих проблем або поширенням своїх поглядів і оцінок у названих питаннях. Світоглядів, або практично-політичних чинників є більшою чи меншою мірою носіями й виразниками поглядів, настроїв і уподобань тих чи тих шарів, пронарків або груп суспільства. Через них великою мірою формується збірна воля останнього. Тим то завданням українських вільних політичних утворів є саме допомогти українському громадянству й ширшому загалові народу виявити свою волю в усій її складності, багатобічності й різноманітності.

Але разом із тим треба пам'ятати, що процес державного й суспільного будівництва починається в конкретних умовах, у яких його застане факт реального відновлення української національної державності або які поставлять у ході визвольної боротьби. Тимто теоретичні, хоч і оперті на досвіді історичного розвитку батьківщини й усього поступового світу, концепції, повинні мати характер **основних, принципіальних** засад. Вони мали б бути плянами каркасу будівлі, побудування якої до-

цільне або можливе лише з настанням конкретних до цього можливостей.

II. Український державний комплекс в основному склався понад тисячу років тому. Ми всіх несприятливих історичних умов, які раз-у-раз ослаблювали або й зовсім руйнували його, він систематично відживав і відбудовувався. В часи ж занепаду й розкладу ніколи не вмирало тяжіння до відновлення й відбудови його. Це прагнення до відтворення й утримання його виявлює виняткову живучість у всіх його географічно-суспільних складниках. Воно походило з єдиності внутрішньої спільності різних компонентів цього комплексу з одного боку і почуття окремішності проти гео-суспільних чинників, що лежали поза його межами. Отже, в його основі лежала єгнічно-територіальна єдність усіх складових частин, на базі якої перед тисячею років почав складатися український народ, який у ході завершення цього процесу й дальшого розвитку шукав забезпечення цих моментів у власній державі. Тому то українська державницька думка, чужа в своєму розвитку так усім багатопростріним і багатонаціональним концепціям, як і регіонально-партикуляристичним тенденціям, від самого майже початку, почала викристалізовуватися як національно-державна ідея, ідея держави українського народу. В основі її лежало, спочатку в незрозумітій формі, поняття нації як найвищої органічної спільності суспільного життя, історично кінцевої форми його всебічного розвитку.

Людина є джерело й творець найбільших цінностей матеріального й духового життя, і її добро є найвищий закон історії. Але силою самої своєї природи вона може існувати й діяти лише серед собі подібних. Вона є, як каже Арістотель, „зоон політikon“ — „суспільна істота“. І в цілому ланцюгу численних суспільних зв'язків основною ланкою, що в'яже всю складність суспільно-життєвих процесів у сучасному, є нація. Після родини, де суспільне схрещується з біологічним, нація є найорганічніша суспільна єдність, у якій знаходять свою синтезу моменти окремішності і подання. В нації завершуються процеси синтезування індивідуального, й через націю суспільна людина стає членом всесвітньої спільноти.

Якщо ж розглядати державу як доконечну форму, без якої суспільна людина не може зберегти свого існування, то національний характер державної будови є цілком очевидний. Зрештою, всі поступові суспільно-ідеологічні течії тією чи тією мірою цей постулат приймають й приймають.

Ці основні національно-державницькі засади ми кладемо в основу наших міркувань про перспективи державного устрою вільної України.

III. Однією з найосновніших проблем ладу української національної держави є питан-

ня стосуються державної й суспільної організації. Якщо з певною мірою спрощення прийняти, що держава — це форма організації суспільних зв'язків, яка передбачає можливість застосування обов'язкових, подекуди примусово здійснюваних норм, а суспільна (в стислому розумінні) організація такими нормами й можливостями не користується, то питання, головне, зведеться до того, якою мірою в національному житті можливі розвиткові процеси без моментів обов'язкового нормування. Іншими словами, як далеко зможе піти суспільна самодіяльність нації без кінцевої допомоги держави.

В основі національного життя лежить діяльність суспільної людини, тобто такої, чия воля й вчинки впливають і відчуття свого організаційного зв'язку з навколишнім оточенням. Ми приймаємо, що творчою ця діяльність може бути лише, коли, в основному, впливатиме до вільного обрання, нахилів і угодобань діючого. Отже, коли суспільна людина є вільна, вільна до тих меж, поки воля її не перестає бути згідною з поняттям суспільності. Саме ж поняття обсягу можливої волі складатиметься в суспільній людині в умовах повсякчасної спільності цілого життєвого розвитку. Воно є джерело особистості волі однинці. Як синтез досвіду багатьох, ця воля має становити основу всієї національної, суспільної й державної, організації. Таким способом, головною рушійною силою всього громадянського, суспільного, духового, господарчого й політичного життя нації мусить бути визнана вільна, якспільно обмежена діяльність її членів.

У зв'язку з цим національна держава повинна спиратися, як на основну устрому систему, на розбудовану систему реальних громадянських вільностей і гарантій: волю слова, преси, сумління, праці, руху, зборів, самоорганізації. Межею тих вільностей є спільною волею визначена загальнонаціональна доконечність. Ця межа може пересуватись у той чи той бік, але ніколи не може дійти котрогося краю або звузити волю однинці без кінцевої потреби. Там, де однинця позбавлена основних особистих вільностей, там бракує можливостей для всебічного розвитку так її самої, як і нації в цілому як синтезу збірної волі.

В зв'язку з цим ми визначимо як перше завдання національної держави охорону інтересів і безпеку нації в цілому й однинці як її основи, охорону так зовнішнього боку, як і проти внутрішніх, деструктивних, асоціальних чинників. Охорона й максимальне сприяння вільному розвиткові творчих, будівничих спроможностей суспільної людини, здійснюване порядком вільної суспільної самоорганізації — друге завдання національної держави.

Сучасний розвиток матеріальної й духової культури своїми масштабами в багатьох випадках далеко переріс творчі спроможності однинці й навіть її об'єднань. Звідси випливає третє завдання держави як найбільшої й найпотужнішої організованої сили нації

— активна організаційна діяльність у галузі матеріального й культурного розвитку народу.

Тут ми не ставимо собі завдання спеціально аналізувати проблеми суспільної й суспільно-господарчого ладу визволеної України. Ми лише відзначимо, що силою обставин національна держава буде змушена переобрати на себе, як спадщину окупаційного тоталітарного режиму, дуже обшири функцій в усіх царинах господарчого життя. Проте, воля економічної самодіяльності громадян і особистості господарчої ініціативи має бути не тільки допущена, але й заохочувана від держави правними й господарчими засобами. Межа приватної підприємливості, нам здається, буде визначена не так законодавчими обмеженнями, як спроможністю громадян і їх груп.

Разом із тим, спираючись на засади громадянської свободи, національна держава має забезпечити її реальність, першою гарантією якої є реальне право особи на працю й відповідну нормальному життєвому рівневі винагороду за неї.

IV. Виняткової ваги завдання надають на державу в галузі розвитку духової культури нації. В цих ділянках, особливо в царині освіти, держава й місцеве самоуправління перебирають на себе основні функції. Діяльність же однинці і їх об'єднань матиме другорядний, — допоміжний характер.

Особливої ваги в царині впорядкування духового життя українського народу набирає проблема церкви і її стосунків до держави.

В своєму ставленні до ролі й місця церкви в національному житті ми мусимо виходити з основного, принципного постулату прохристиянську основу наших світоглядних заasad у всіх галузях нашого суспільного життя. Християнство, як потужна провідна духовна сила, було й залишилось світоглядною основою нашого національного світосприймання. Воно було рушійним чинником, що завершив процес складання нашої національної спільноти й поклав непорушній духовий фундамент під будівлю нашої державності. Оборона прав традиційної української церкви в пізніші часи фактично збігалась з обороною національних і соціальних прав українського народу. Початкові кроки пізніших українських політично-державних рухів спирались як на ідейну підвалину на християнську цивілізацію й етику.

І хоч поневолення в XVII віці Української Церкви чужинською церквою, а згодом і світською владою, як також спроби останньої зробити з церкви зняряддя духового поневолення й винародовчення, і завдали їй відчутного удару та призвели до певного недоочищення її ролі в розвитку духового життя народу, потужний зрив церковно-визвольного руху відродив кращі традиції нашої церкви як одного з найголовніших провідних чинників нації.

Це стосується, в першу чергу, української православної церкви. Разом із тим ми

повинні констатувати виняткову національно-виховну роль української греко-католицької церкви. В ході свого духового й організаційного розвитку вона склалась як основна національна духовна сила західньої галузі українського народу, що довший час була чи не єдиним чинником, який охороняв цю частину українства від депанціоналізації.

Це, цілком особливе значення церкви в розвитку нашого національного життя, а також її майбутня роль, особливо на великоукраїнських землях, як духової сили в боротьбі за основи національної, суспільної й громадської моралі, зруйнованої кількадесятирічним пануванням влади, що відкидає всі постулати, оперті на вічностісну, позаутилітарних духових цінностях, робить церкву неодмінним учасником нашого духового відродження.

Українська держава, виконуючи своє історичне завдання забезпечення всебічного розвитку української нації, мусить активно спіндіти відродженню й розбудові української Церкви.

Самий факт зруйнування протихристиянською й воєнно-безбожницькою владою українських церков робить абсолютно недостатнім для української національної держави саме проголошення засад релігійної волі й толеранції. Справа відродження українських традиційних церков повинна розглядатись як одне з першорядних завдань української державної відбудівної роботи.

Українські традиційні церкви — Українська Автокефальна Православна Церква й Українська Греко-Католицька Церква мусять мати всебічну опіку й допомогу української держави. Остання допомагає церквам, передусім, у заходах, спрямованих на організацію вірних і їх обслуговування, на підготування душпастирів, релігійне виховання молоді. Разом із тим церква буде цілком незалежна від державної влади в своєму внутрішньому житті й організації, опертих на нормах свого канонічного права.

Державна опіка над українськими традиційними церквами не може обмежити волі суспільня й релігійної толеранції. Одиниця не може бути позбавлена її невід'ємного права вільно визначати своє ставлення до релігії. Жодна людина не може бути законом змущена до приналежності до релігійної громади. Вільні права на організацію свого релігійного життя й на відповідну допомогу з боку держави матимуть інші визнання, діяльність яких не йде проти законів деужави.

V. Безпосередньо з питанням про громадянські вільності пов'язується проблема національних меншостей. На історичних і етнографічних українських просторах, поруч із українським народом, живуть більші або менші неукраїнські національні групи. В своєму ставленні до них українська держава повинна виходити, поперше, з своїх ідеологічно-правних засад — визнання прав особисті й національ-

ної волі, подруге, визначати своє ставлення до етнічно чужих груп мешканців України відповідно до їх громадянської лояльності до української держави. Українським громадянам неукраїнської народності мають належати основні громадянські права, в тому числі й право на власний культурний розвиток. Проте цілком природним з вимога, що національні групи, які мешкають на землях, заселених у більшості іншою національністю, мусять підпорядкувати своє життя відповідно до засад і форм, установлених народом — творцем держави і носієм її історичних традицій. Участь національних меншостей у загальному державному й суспільному житті практично визначатиметься їх зрозумінням загальних завдань держави і її основної нації. Для цього меншостям має бути застережено рівні з українцями права й обов'язки. Українська національно-державна традиція виключає насильницьку асиміляцію, як цілком незгідну з принципами особисті й національної волі. Меншостям групам відповідно до їх величини, територіального згуртування тощо мала б бути надана змога організації власного культурного, шкільного й релігійного життя. Державна поминна суворо розрізняти громадянські-суспільні права меншостей і практичні політичні заходи щодо тих представників меншостіх груп, що активно виступають проти держави і її інтересів, діючи як прямі чи посередні агенти закордонних чинників.

VI. Та обставина, що національна держава не може бути уявлювана інакше, як утівір, опертий на засадах вільного діяння творчих індивідуальних і групових суспільних сил, є вирішним також і в питанні про будову держави, тобто про державний устрій у стислому розумінні поняття. Останній може й мусить скластись на сдино можливій основі, підготованій усією нашою громадсько-політичною традицією й відповідній сьогоднішньому політичному рівневі поступового світу — народодержавності, тобто засаді, що публічна, громадська або державна влада в той чи той спосіб мусить бути оперта на збірній волі тих, на кого її чинність поширюється.

Це поняття про владу як виконавця збірної волі або, приваймі, чинник, що потребує більшого чи меншого ступеня визнання від збірності, є остільки звичайне й усвідомлене, що навіть диктаторські, тотальні або авторитарні, системи не можуть його уникнути, як це можна було бачити з прикладів італійського фашизму й німецького нацизму, що шукали моральної опори в час від часу запроваджуваних голосуваннях і плебісцитах. Про комуністичну практику політичного завуальованя тоталістичної суті режиму вже не говоримо.

Якщо відкинути устрєві системи, що для них принцип загальної волі править лише за форму пряховування влади меншості над більшістю, то нам залишається вирішити питання, якою мірою незалежна Україна може викорис-

тати політичний досвід західних демократій, досвід, власне, для нас так досить знавий, бо наші, хай провізоричні форми державності доби Визвольних Змагань спирались на ті ж засади.

Протягом останніх трьох десятиріч ми були свідками гострої кризи демократичної державної ідеї, ідеї, що висувала таку форму політичної організації, яка передбачає максимальну активність вільно укладених і вільно діючих громадсько-політичних сил. Ця система прийшла свого часу на зміну історично віджилому ладові автократії, що в ньому нарід, суспільна більшість були не суб'єктом, лише об'єктом проводу, посталою в наслідок історичних причин, незалежних від волі цієї більшості. Але вже незабаром демократичний порядок зазнав гострих обвинувачень саме в тому напрямі, що що засаду волі більшості він запровадити в життя не спроможні. Йому закидалися, з одного боку, фактичне приховування влади економічно міцної меншості, з другого, — хаос у політично-громадському житті, який, зрештою, провадив також до пакування багатілих клік, отже, до стосунків суспільної нерівності й несправедливості.

Годі було б занеуречувати, що підстав для цих закидів було цілком досить. «Клясична» форма політичної демократії, побудованої на зразках XIX або ще XVIII ст. ст., будучи витвором політичної активності найактивнішого і найбільш економічно т. зв. «третього стану», зазнала в нашу добу гострих соціальних проблем тяжкої кризи. Її хвиби великою мірою спричинились до поразки демократичних ідей і були причиною падіння демократичних форм у ряді країн світу. Але, в той же час, можна було бачити, що всі нові устроєві системи й концепції, що ними намагалися заступити демократичні режими, всі оті «соціалістичні» й «соціальні» республіки, «фолькс» і «фюрерштати», як показав досвід останніх десятиріч, історичного існує не склали ні з погляду історичного поступу, ні з погляду своєї стабільності. Так, якщо останню війну розглядати в розрізі ідеологічних змагань, то, мило всіх застерещень, належить визнати, що «проби на вогонь» не витримали, в останньому розрахунку, саме тоталітарні системи. Коаліція т. зв. «Осі» була мілітарно розтрощена. Червоній тоталітаризму Москви стоєв на краї безодні й був урятований, поперше, тим, що мав перед собою подібного до себе ворога, з такими ж хибами, вадами й уразливими місцями, подруге, — допомогою демократії.

Таке настановує нас на думку, що демократія, тобто устроєва форма народоправності, оперта на активній, далеко йдучій самодіяльності всіх суспільних чинників і сил, мило всіх своїх хиб і недосконалостей, залишається й до сьогодні найпоступовішою системою суспільно-політичної організації. Чи не найисильнішою її властивістю є здатність розвиватись, еволюціонувати, знаходити в самій собі можливості поступати наперед, відкрива-

ти шляхи до відновлення й удосконалення.

VII. Отже, засада народоправства, стисло, але винятково виразно окреслена в славетному вислові Липколя як «влада народу, через нарід і для народу», є базою, що на ній мають укластись основи майбутнього державного порядку України. Проте, сама формула демократії ще не розв'язує проблеми політичної структури української держави в усій її конкретності або навіть у напрямі визначення основних форм державного проводу. Так, одною з найперших проблем є питання т. зв. способу правління, питання про монархічну або республіканську форму організації державної влади. Ясно, що прийняття народоправності як основної засади державного будівництва зобов'язує нас говорити не про монархію або республіку взагалі, але про можливість обрання устроєвих форм конкретної, в цьому разі конституційно-парламентарної монархії або конкретного, демократичного типу республіки.

Розглядаючи можливість запровадження в українському державному житті якоїсь із цих конституційних форм, належить виходити з двох вихідних засад, які ми б окреслили як засаду політичної доцільності й історичної традиції.

Якщо дивитись на суть справи в першому аспекті, то треба визнати, що республіканська форма устрою, як побудована на принципі обов'язкової делегованості влади знизу, природно випливає з самого ества народоправного ладу. Це, звісно, не значить, що всякий формально республіканський державний утвір є справді народоправним тілом і що республіканські форми не використовуються як знаряддя диктатури й політично-суспільного поповнення. Найбільші закиди проти республіканського устрою скеровано саме проти цих форм зvierодіння, так самої системи уряду, як, власне, й цілого народоправного порядку.

Монархічна форма в своїх найновіших проявах була, сказати б, прийнята народоправними системами як традиційна нащадина попередніх політично-структурних форм і мала відігравати в розвитку конституційного життя сучасності роль консервативного чинника, виявленого в уже складених або підготованих попередньою національною історією формах. Найбільші аргументи практично-політичного характеру на користь монархії зводяться до твердження про питоменість ніби монархічному устроєві риси, що гарантують стабільність, тривкість, неспохитність державного й суспільного порядку, боронять його перед струсами й хаосом. «Лише в монархійчому ладі можуть природно розвинути й взаємодіяти консервативні й поступові сили пації без того, щоб їхня зміна біля влади викликала внутрішні катаклізми», — каже один з українських прахильників монархічної концепції. Проте, це твердження ми змушені розглядати як постале більше на площині психологічно-настроєвих уподобань, ніж у наслідок безстороннього й уваж-

ного аналізу природи речей. Справді, чи зміни «біля влади» «консервативних і поступових сил», скажімо, в США й Швейцарії «створює катаклізми». І, напевно, чи монархічний лад був твердою гарантією від таких катаклізмів, скажімо, в Італії, Іспанії, Болгарії, Румунії, Греції тощо.

Шанси політично-суспільної стабільності й можливих катаклізмів, як показує уважене вивчення досвіду останнього півстоліття, для парламентарної монархії й демократичної республіки, в основному, рівні, і шукати їх лише у формі організації державної влади — значить фетишизувати зовнішню оболонку коштом внутрішньої суті суспільних явищ.

Звернімося тепер до традиції. Протягом сносів тисячолітньої історії Україна тричі встановлювала або відновлювала власну державність, тричі виправажуючи іншу устрєвську форму її, що, цілком очевидно, зумовлювалось конкретними історичними причинами. В розвитку свого державного життя наша батьківщина знала й монархічну і республіканську форми політичної організації. Перша характеризує, в основному, добу Київської й Галицько-Волинської держави, до цієї форми тягнуть певними своїми сторонами Гетьманщина XVII-XVIII ст. ст., нарешті, в цьому напрямі окреслюється в ході свого політичного «ставання» гетьманська держава 1918 року.

До другої треба віднести цілком політичну структуру Запоріжжя, українській державній утворині нового часу: УНР, ЗУНР і, зрештою, Карпатську Україну. Крім того, моменти республіканського устрєвського ладу більше, ніж вирини, у вітчизн. порядках давньої України, «козакоукраїнській Речі Посполитій» й Гетьманщині.

З певним правом можна вважати, що монархічна й республіканська засади репрезентовані в нашій старій державній історії рівною мірою, і то, мимо того, що середні віки й початок нових в Європі взагалі розвивались під знаком абсолютної переваги монархічних принципів.

Українські державницькі рухи нового часу йшли, переважно, в річній республіканських тенденцій. Власнино, сама сучасна ідея української монархії-гетьманату постала як своєрідний політичний експромт, як практична потреба підшукати історичну зовнішню оболонку для утвореної в ході політичної кризи військової диктатури.

Республіканська форма нової української державности постала в ході розвитку оснєв її народоправного ладу й має тверду державно-правну підставу: УНР утворено актом провізоричного, але побудованого на широкій масовій базі народнього представництва, фактично схваленим своєрідним плебісцитом у вигляді виборів до Українських Установчих Зборів. Отже, в новій українській державній традиції республіканський принцип має свої глибокі й тривкі коріння так у основних засадах державного будівництва, як і в своїй органіч-

ній пов'язаності з чинною боротьбою за саму загальну основу й ідею української державности, що відбувалася, переважно, на республіканських ідейних засадах, під республіканськими кличами й прапорами. Для більшої частини українського самостійницького табору республіканський принцип у ході змагань за національну державність став природним, самозрозумілим і, зрештою, традиційним поняттям.

» В УРОЧИСТИХ АКТАХ ЗАКОНОДАТНИХ, У ВІЙНІ ЗА ВОЛЮ І ПОВСТАННЯХ МІШНО ВИЯВЛЯВ НАШ НАРОД СВОЮ ВОЛЮ НЕПОХИТНУ ЖИТТИ НЕЗАЛЕЖНИМ ЖИТТЯМ, ВОРОТЬБА ЗА ЦЕ НАШОГО НАРОДУ НЕ ПРИПИНЯЄТЬСЯ І НЕ ПРИПИНІТЬСЯ. НЕХАЙ ВОНА БУДЕ ДОВГА І ВЕРТА, НЕХАЙ ВОНА БЕРЕ НОВІ І НОВІ ЖЕРТВИ, АЛЕ УКРАЇНА НЕЗАЛЕЖНА — ХОЧЕ ЧИ НЕ ХОЧЕ ТОГО ЄВРОПА — ТАКІ БУДЕ...

Симон ПЕТЛЮРА

Останнє слово у визначенні конституційної форми своєї держави скаже український народ як цілість. Проте, кожна українська політична сила, що бере участь у боротьбі за створення народові можливостей здійснення цього його суверенного права, вільна в своїх оцінках і висновках щодо способів і форм його державної організації. Ми зокрема не бачимо причин, які б були поважною перешкодою до зреалізування національної народоправної держави у формі Української Народної Республіки, освяченої традицією національної революції й скріпленої кров'ю багатьох тисяч героїв Визвольних Змагань.

Народня держава є твір суверенної волі народу, і тому ця державно організована воля є оснєвним джерелом цієї державної діяльности. Вона виявляється у формі безпосереднього вислову народу (референдум), через рішення представничого тіла (парламент), у вигляді діяльности обраної й відповідальної перед нацією виконавчої влади, нарешті, через покликання верховними державними органами незалежну, підпорядковану встановленим народом законам судову владу.

Отже, безпосереднім виявом народньої волі є рішення того чи того державного питання через суцільне опитування людности — референдум. Але, зрозуміло, в теперішніх умовах багатомільйонних держав, поширених на сотні тисяч квадратних кілометрів, цей спосіб волевияву може мати обмежене застосування. До нього можна вдатись лише, як до надзвичайного, виняткового заходу в справах виняткової для цілої нації ваги.

Референдум більше, ніж будьяка інша форма народньої участі в державному житті, потребує якнайбільшого додержання реальних гарантій громадянських прав при його переведенні. Загально відомо, що диктатура, створюючи режими безправ'я й терору, залюбки

вдавались саме до плебісцитів, щоб довести свою „народність“ (Луї Наполеон, Гітлер).

Постало було навіть окреслення „плебіцитарних“ устроїв (на відміну від репрезентативно-правових). Так референдуми з найповнішого волевияву нації перетворювались на фікцію її волі.

З другого боку не можна поділяти думок тих, хто бере під сумнів або відкидає взагалі потребу або доцільність всенародного опитування. Нам здається, що в найважливіших, подекуди критичних питаннях національно-державного життя референдум може відіграти свою роль. Він, зрештою, може й повинен бути останньою, вирішальною силою при політично-конституційних кризах.

Потреба переведення плебісциту має визначатись так самою народньою ініціативою, як і ініціативою верховної влади.

VIII. Нормальним, звичайним способом здійснення збірної національної волі є налагодження діяльності репрезентативних органів, з яких основним є ширимент. Властиво, він є така, що на ній розбудовуються всі інші чинники найвищої влади й урядування. Досвід конституційно-представничих режимів останніх ста років промовляє на користь саме парламентарної системи побудови верховної влади (мimo всіх її хиб), тобто системи з перевагою значення парламенту над іншими складниками цієї влади. Щоправда, конституційний устрій найбільшої сьогодні демократії — США — стоїть на базі не парламентаризму, а так зв. дуалізму, конструкції, що обмежує вплив парламенту на організацію й діяльність підпорядкованого верховній виконавчій владі уряду. Ця островна будова найстаршої з нових демократій уклалась понад 160 років тому, в добу майже безроздільного панування теорії Монтегкє про спаденість засади поділу влади. Сьогодні непохитність цього поділу чимало мірою порушено в бік збільшення впливів конгресу США. І самий устрій великою мірою надячає своє існування історично-конституційній традиції. Що ж до питання стабільності американського політичного життя, то вона, на нашу думку, є наслідком не так конституційних форм США, як історично створеного укладу політично-суспільних сил, який виключає атомізацію громадсько-політичного процесу й зовні спирається на знов же традиційно додержувану систему двоупартійності в організації політичних чинників. Дуалістичні, наслідуючі від США конституції майже цілої латиноської Америки, як відомо, ніяк не врятували країни того обширного континенту від гострих конституційно-політичних криз, а то й революцій та громадянських воєн. Навпаки, країна з майже точно скопійованим з США державним устроєм, Мексика, була до недавня синовієм громадсько-політичного хаосу і скрайньої хиткості державного життя. Натомість, Англія й увесь британський комонвелт, устроєво зорганізовані на базі пар-

ляментарних підстав, можуть, як і дуалістичні США, правити за зразок суспільно-політичної стабільності.

Зокрема, на українському ґрунті з підстави побоюватись, що всяка інша, не парламентська система організації верховного державного проводу може скорше зашкодити стабілізації державного порядку й призвести до загострення політичних суперечностей і конфліктів.

Але разом із тим визнання за представничим збірним тілом основної ролі в системі найвищих державних органів не має означати, поперше, знецінення ролі інших компонентів верховної влади, подруге, визнання вселадности привагидної (а отож невеликої) більшості того чи того складу парламентського органу. Нам здається, тут слід твердо засвоїти висновок одного з сучасних німецьких авторів про те, що там „де 51% вірять, що сила цього 51% може все робити, там демократія перебуває остаточно в запенаді“.

Саме складання збірної волі не є процес, який можна було б цілком умістити в рамках арифметичної більшості того чи того дня. Спироможність представничого збирного органу з найбільшою повнотою відтворювати збірну волю його виборців, а також забезпечити максимальний ефект своєї праці залежить великою мірою від самої структури найвищого законодавчого тіла, структури, що відповідала б сьогоднішнім вимогам репрезентативі нації як складного суспільного організму.

Соціальне життя сучасності в усій своїй широті й складності набрало й набирає щедалі більше організованих форм, подекуди знаних формами станової організації. Участь цих організованих чинників (корпорацій, професійних, господарчих, культурних та інших об'єднань) у національному житті став щедалі важливіша й впливовіша. Це змушує нас припускати, що збирна воля нації складається нині не тільки на основі самої особистої оцінки й унодобав, але, великою мірою, також у ході практичної суспільної діяльності соціальних збірнот. До того ж, участь суспільних, неполітичних — характером своєїропної діяльності — масових формацій у творенні й конституванні верховної репрезентативної інстанції повинна зменшити елементи партійництва в парламентській діяльності.

Це спонукає нас висловитись за творення двопалатного законодавчого органу з тим, що одна з палат складалася би з народніх референсіт, безпосередньо обраних виборцями, на основі чотирьох чи п'ятичленної формули, а друга — з представничих організованого суспільного, господарчого, громадського й культурного життя.

Питання про штовху вагу кожної з палат і стосунки між ними потребують спеціально уважного вивчення й великої обережності в їх окресленні. Дотенерпіншій досвід двопалатних парламентів у державах унітарного типу показує, що основним і вирішним парламентським тілом є т. зв. нижча (безпо-

середньо обрана) палата. Тоді як вища (посередньо обрана або складена) має лише певні більші чи менші контрольні або перевірчі функції.

Вважаємо, що в українському парламенті вищій палаті повинні бути застережені такі, скажімо, права: а) рівна з нижньою палатою участь у виборі голови держави; б) рівна участь у змінах конституції; в) право ухвали по розпуску нижчої палати й переведення нових виборів; г) ухвала про переведення референдуму; д) право повернення нижчій палаті ухваленого останнього законопроекту. В останньому випадкові повернутий проєкт міг би набрати сили закону тільки по поновному прийнятті його в вищій палаті кваліфікованою більшістю.

IX. Другий чинник верхньої влади Голова Виконавчої Влади або Голова Держави мав би обиратися парламентом на час каденції нижчої палати. Він має здійснювати свої функції через призначений ним уряд. Останній, проте, може залишитись при владі лише, якщо палата не пообавить його більшістю свого повного складу довіря.

Обрання Голови виконавчої влади палатами на однакову з нижньою палатою каденцію полегшило б, на наш погляд, співпрацю між палатою й виконавчою владою й дало б більш можливості для останньої в її практичній роботі. Разом із тим носії виконавчої влади аж ніяк не повинен відчувати залежність від більшості, якій він звичає своє обрання. На підставі власного досвіду, що випливає з оцінки урядової діяльності, голова виконавчої влади повинен мати повну змогу перерішити ставлення виборців так до урядової політики, як і до вагяримих парламентської більшості шляхом розпуску нижчої палати або зверненням по рішення в тій чи тій справі безпосередньо до народу. Природно, що тим самим голова виконавчої влади ставить на розсуд нації і власну долю оскільки обрання нової палати тягне за собою й переобрання Голови держави.

Думається, що наявність подібних стосунків між виконавчою й законодавчою владою сприятиме співпраці обох чинників, якщо палата матиме тверду, з'юганувану більшість. Натомість, у разі браку такої, Голова виконавчої влади мав би достатні засоби шукати виразнішого вияву волі нації.*

* Цей уступ реферату викликав деякі застереження в учасників Конференції. Висловлювалися думки, по обрання Голови Держави на однакову з нижньою палатою каденцію, а особливо обов'язок переобрання його у випадку розпуску парламенту і нових виборів до нього, поставив б не тільки уряд (який міністри), але й найвищою носія виконавчої влади в підкопиту залежність від кожної парламентської більшості і, тим самим, могли б у деяких випадках паралізувати дію виконавчої влади. Так само дехто з присутніх висловлювалося за вибір Голови Держави не двома палатами, але безпосередньо народними виборцями — так, як це було у Ваймарській Німецькій Республіці і як це є тепер у США та Австрії. (Ред.)

X Третій чинник верхньої влади мав би знайти своє втілення у Верховному Суді, який був би не тільки найвищим судовим місцем держави, але й найвищим охоронцем додержання конституційних норм. Він мав би складатись із заслужених судових діячів високої кваліфікації й досвіду, покликаних до незмітного виконання своїх функцій Головою виконавчої влади за згодою законодавчих палат.

Верховний Суд був би управлінням рішення про конституційність ухвалених законів і урядових актів. Визначення суду про незгідність із чинною конституцією законодавчого акту зобов'язувала б парламент або виправити опротестований закон, або відмовитись від його переведення на, нарешті, застосувати до нього процедуру, передбачену для зміни конституції (прийняття кваліфікованою більшістю й участь вищої палати).

XI. Однією з вирішних проблем державного устрою, а особливо устрою, що шукає оперти в засадах народонавності, є питання урядування й самоурядування на місцях, як також питання стосунків між центральним урядом і місцевими органами урядування.

Як згадали правниці, треба вважати, що самій природі демократичного ладу відповідає засада адміністративної децентралізації, тоді як централізм як система влади, переважно безпосередньо за призначенням із центру, вказівками з центру й відовідальністю тільки перед центром, вважається найтіповішою ознакою поліційної держави. Найповнішого свого виразу методи децентралізації й місцевого самоурядування знайшли в англо-саксонському світі, де функції місцевого адміністрування цілком зосереджено в руках місцевих виборних органів. У більшості інших репрезентативних держав переважає комбінована форма місцевого адміністрування (особливо в середніх адміністративно-територіальних лапках). Чи не єдина Франція часів 3-ї республіки не спромоглась подолати остаточно цю адміністративної централізації, заведеної ще за урядів Наполеона I.

Пануюча сьогодні на українських землях советська адміністративна система є особливо кричущим зразком мертвої централізації й цілковитого знищення самих основ місцевого самоурядування. Комуністична доктрина сперла свою державно-адміністративну організацію на т. зв. „демократичному централізмі“. Проте, саме поняття „централізм“ несполучне з визначенням „демократичний“. Перше підпорядковує місцеві територіально-громадські одиниці владі неkontrolьованих ними чинників, друге передбачає основне право громади керувати собою. Політично-адміністративна централістична форма, мертвлячи й нищучи громадську самодіяльність, підточує підпору народонавності в її початках і висушує самі джерела національної енергії. Здорове місцеве самоурядування — опора здорового державного ладу. Національна українська держава повинна всяко стимулювати

розвиток місцевої самоорганізації, опертої на безпосереднє представництво місцевої людності, й також її організовані чинники.

Запорукою життєздатності місцевої суспільно-громадської й адміністративної самоорганізації є явніше розв'язання проблеми адміністративно-територіального поділу. Не владуючись тут у докладній розгляд цього питання, що потребує спеціального вивчення й висвітлення, ми дозволимо собі відзначити лише те, що в основі територіального поділу України мають лежати такі мотиви державної доцільності з погляду зручності адміністрування, як і моменти господарчого, громадсько-географічного й культурного порядку. Територіальні одиниці, особливо більші, повинні ставити собою суспільно-громадські й госпо-

дарчо-культурні комплекси. Нам здається, що теперішній адміністративний поділ підсовєтської України надто збільшує пізлові територіальні з'єднання (райони) й, навпаки, роздрібнює вищі комплекси (області). Невідповідним, на нашу думку, є поділення історично складених територіальних комплексів (земель), як ото: Галичини, Волині, Поділля, Слобожанщини тощо.

XII. Ми відзначили, що Українська Народна Держава як держава, що служить усебічному розвитку нації, є державою економічною й культурною, але, передусім, вола мусить бути державою правовою, тобто такою, чие саме існування й уся діяльність оперта на праві як системі вищих, непорушних

Група учасників III-го Всеукраїнського З'їзду УНРС 2-3 квітня 1949 року.
Сидять зліва направо: полк. Микола Шраменко, доп. Сергій Берішків, ред. Іван Липовешків, ред. Іван Сенько, ген.-полк. Михайло Оселянович-Павленко, д-р Іван Драбний, проф. Михайло Встухів, мгр. О. Поритько, полк. Іван Пекарчук, полк. Іван Нагинбіда, інж. Микола Бибик. Стоять зліва направо: інж. Микола Дмитренко, Іван Портний, полк. Микола Степанич, проф. Дмитро Зайців, суддя Віктор Соловій, проф. Михайло Олексій, ред. Микола Липицький, ред. Аполон Трембецький, Юрій Олішкевич, інж. Захар Іваншин.

нормальних велінь. Абсолютистсько- й тотально-поліційні режими знищили в масах поняття закону й права взагалі, як непереступних імперативів — виявів спільної, всіх зобов'язуючої волі. Розуміння права лише як наслідку сили й примусу або ще як приписів технічного регулювання розхитувало моральну основу правних вимог і норм, деморалізувало громадянську самосвідомість, закорінювало уявлення про державний і правний порядок, як про чинники гоголо насильства й примусу. Замість поняття законності, як найвищого не тільки зобов'язуючого під страхом кари, але

й морально нормативу, творилося фікція правної волі у вигляді „революційного сумління“, „добра революції“, „законів раси“, „голосу крови“ тощо.

Першочерговим завданням нашої державності повинно бути відновлення зруйнованих основ здорової правосвідомості й твердого, правового порядку.

Однією з основ цього порядку є на твердих підставах встановлене правосуддя. Щодо його засад ми наврад чи можемо щось посутнього додати до тих принципів, які діють у всьому цивілізованому світі і які, в основно-

му, діяли до окупації нашої держави в нас, на батьківщині. Почасті воєни, в спотвореному, уривчастому вигляді, діють там і по цей день. Ці засади — сировиня незалежності і незміненість суддів та інших носіїв судової влади, їх фахова й громадянська відповідальність, участь у судовому переведенні присяжних, установлення єдиної, опертій на гарантії прав сторін судової системи, усунення т. зв. надзвичайної юстиції в нормальних умовах державного життя і зведення її до кінцевого мішуму в особливих умовах, зосередження слідчих дій, крім початкової й розшукової стадії, в руках судових, а не поліцейських органів.

XIII. Закінчуючи ці наші міркування з приводу основних засад майбутнього державного устрою української держави, ми хотіли б іще раз настирливо підкреслити, що устро-

єві принципи є лише форми, в яких розвивається державне життя народу. Вони можуть і мусять при цьому розуміти зовнішню формувати його, але не можуть створити самого змісту цього життя. Це справа тих суспільних, політичних, ідейних, духовних та інших чинників нації, що є творчими скелетниками її ества.

Один із сучасних коментаторів конституційного права, опінуючи різні можливості й способи устроєвого розвитку й зміцнення демократичного ладу, підкреслив: „Найважливіше завдання — це створення духової атмосфери, в якій демократія могла б успішно діяти”.

Отже, створення цієї відповідної „духової атмосфери” навколо чинників, що так чи так борються за українську незалежну національну й народно державу, є головною запорукою сталості й твердості її майбутнього державного ладу й політичного порядку.

Евген Гловіцький

ГОСПОДАРЧІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

(Реферат, виголошений на Конференції УНДС 28 липня 1951 року)

I. Демократія і господарчі проблеми. Аргумент Vox populi. Основний критерій.

Демократія дає людині великі права, але одноразово накладає великі обов'язки. Одним із тих обов'язків кожного громадянина є мати ясно викристалізований погляд на справу державного будівництва й уміти цей погляд логічними аргументами обстоювати. Відповідальність за долю держави й народу в демократії лежить не на коронованому монарху, ані на диктаторові чи вождєві, лише на кожному з нас. Це те, що так яскраво сформулював Франко:

— Кожен думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мушиш дати ти одвіт.

Не знаємо, коли постане незалежна Українська Держава. Може, через десять років, а, може, вже й за рік. У кожному разі ми твердо переконані, що вона постане, а разом з тим вининуть перед нами всі ті проблеми, які пов'язані з існуванням самостійної й суверенної держави. І серед них проблеми господарчі, проблеми майбутнього соціально-економічного ладу на нашій батьківщині посідають одне з найважливіших місць.

Сформування ясного погляду на ці проблеми має значення і під сучасну хвилю, коли ми перебуваємо в стадії боротьби за відновлення Української державності. Накреслення ясних контурів майбутньої державної будівлі України може мати велику вагу в справі притягнення широких народних мас до участі у визвольній боротьбі. Але підкреслюючи це, пропагандивне, значення встановлення вже тепер, на еміграції, певних основ майбутнього соціально-економічного ладу і певних засад

майбутньої господарчої політики, ми завжди мусимо мати на увазі наступне:

Пропагандивними гаслами не можна зловживати, бо можна опинитися в становищі людини, яка видає нехеслі без покриття. А до того складність соціально-економічних проблем, їхня тісна взаємна залежність, пов'язаність їх з найістотнішими основами державного й суспільного життя, їхній вплив на моральний стан суспільства — все це потребує спокійного й розважного підходу до них; підходу, який би не був затуманений вихарами пропагандивного піднесення, пропагандивної гарячки й полеміки.

В короткому рефераті, розуміється, можна накреслити лише дуже загальну схему проблем, зв'язаних із майбутнім соціально-економічним ладом України. Але, перш ніж перейти до самого викладу, мушу ще зупинитися на одному аргументі, який дуже часто зустрічається, коли доводиться дискутувати про господарчі проблеми. Цей аргумент я коротко назву аргументом Vox populi. І полягає він в тому, що або цілком відмовляється ставити й розв'язувати ті проблеми, покликаючись на те, що їх сам варід розв'язує так, як йому буде бажано, або, даючи те або інше розв'язання, покликається на те, що „цього, мовляв, хоче народ”.

Розуміється, воля народу, вірніше його більшості, є вирішальна; вона є останньою інстанцією, в якій вирішуватимуться всі справи, пов'язані з майбутнім України. Проте, поперед, ця воля мусить знайти спосіб вільно й організовано себе виявити. Це має бути „ушляхотнена” воля, що перейшла через горнила

вільної дискусії, організованих вільних виборів народніх представників і вирішення вже ними, вже в парламенті, (чи установчих зборах) теж у вільній дискусії цих справ. Поки цього нема, говорити про Vox populi й наводити його, як останній і незаперечний аргумент, передчасно.

Подруге, ніколи не треба забувати того, що ми, певно кожний з нас, є теж „нарід“ і теж має право (та й обов'язок) мати свій погляд на розв'язання всіх життєвих питань, зв'язаних з долею українського народу. Не можна Vox populi доводити до того абсурду, до якого дійшов, під час революції 1917 року, один авекдотичний агітатор, що, коли на мітингу його запитали: „Ну, добре, а яка ж програма вашої партії?“ відповів: „Наша програма така, як ви скажете“.

Для розв'язання господарчих проблем треба мати ясне вироблений світогляд. Господарчі потреби, особливо в сучасну добу, тісно пов'язані з усім укладом життя людини й держави. Взаємна пов'язаність соціально-економічного ладу з державним ладом, господарчого поступу з побутовим укладом такі великі, що не треба бути марксистом, щоб уміти сконстатувати й відзначити це явище. Тому господарчі проблеми не можна брати й розв'язувати ізольовано, не склавши собі ясного уявлення про такі основні проблеми людського співжиття, якими є: свобода людини, її прагнення щастя й добробуту, та її взаємини з ширшими людськими колективами, в першу чергу, з нацією й державою.

Отже, мені здається, що я не помилюся, коли висловлю думку, що для всіх, як членів того політичного угруповання, що стоїть твердо на платформі правдивої демократії, що своїми традиціями тягнеться до української революції 1917 року, що ставить своїм завданням відновлення Української Народньої Республіки, — для всіх нас спільними є такі основні засади.

Найвищим критерієм усіх господарчих (і не тільки господарчих) заходів є людська одиниця, її добро, її добро найближчих її нащадків. Серед усіх цінностей, дорогих людині, найвища цінність — це свобода в усіх її проявах: свобода думки, свобода слова, свобода праці, свобода порядкувати здобутками праці. Нація й держава не є для нас фетишами, молоками, яким кожночасно треба приносити жертву, але перша — конечна передумова повного виявлення людської індивідуальності, друга — конечна форма життя окремої нації.

Визначення тих засад становить той во-

дорозділ, що відділяє нас від наших сусідів, як зліва, так і зправа. Від соціалістів ми відрізняємося тим, що ми акцентуємо демократичні свободи, вони — економічну рівність. Ми вважаємо, що економічний добробут найліпше досягається вільною конкуренцією, вільною підприємливістю, вільною диспозицією працею й капиталом, і маємо на те докази: XIX вік. Вони хочуть, щоб держава допомагала творенню багатства, плянуючи продукцію, і мають теж докази, але від протинного: Советський Союз.

Правда, демократичні соціалісти — не більшовики. Але шлях, який вони показують люду, це шлях дуже небезпечний; більшовики пішли сміливо і рішуче по цьому шляху, а демократичні соціалісти наївно думають, що можна зупинитись десь на пів дорозі; запровадити планоє господарство і не запроваджувати примусу праці і раціонавванія споживання; зліквідувати приватну власність і схоронити незалежність (від держави і правлячої партії) людської особи; регулювати ціле життя нації з командних центрів і не перейти до монопартизму.

Ті ж самі засади відділяють нас і від наших сусідів зправа. Тільки, що коли соціалісти мають своїм фетишом матеріальний добробут широким мас, у націоналістів такими фетишами є Нація й Держава. І в офіру цих фетишів приноситься людська свобода, людська індивідуальність. І як соціалісти помиляються, думаючи, що офіруючи свободу, можна здобути вищий матеріальний добробут, так само помиляються націоналісти, коли гадають, що служення нації і державі виключає людську свободу і може бути досягнене лише за рахунок обмеження людської індивідуальності. Так само як і соціалісти, націоналісти гадають, що в творенні матеріальних багатств бездушний механізм державних інституцій може замінити собою підприємчивість і енергію вільної людини. Тільки що націоналісти, так мені здається, більш послідовні, ніж демократичні соціалісти. Вони, якщо й не говорять це відверто, то стремлять до монопартистичності, правильно розуміючи, що регулювання державного й господарчого життя можливе лише тоді, коли влада буде нероздільно покоїтися в руках однієї партії.

Встановивши, таким способом, основний критерій, під яким мають розглядатись господарчі проблеми майбутньої української держави й накресливши засади, що мали б бути покладені в основу господарчої політики, перейдемо до самих господарчих проблем.

II. Проблема когоспної системи. Українське селянство і когоспи. Можливість нової аграрної революції. Когосп — як примусова організація. Когосп — як великий сільсько-господарський заклад. Причини колективізації. Когоспи в перехідний період.

На наших землях панувє нині більшовицька окупація. Більшевизм виступив на арену світової історії, в першу чергу, як певний соціально-економічний лад, що відрізнявся — і до того радикально — від того ладу, який іс-

тував досі в усьому світі, принаймні, в цивілізованих країнах, і який ми звикли називати досить неясно і неточною назвою — „капіталізм“. Більшевизм у ділянні соціально-економічій поставив нас перед докопаними фак-

тами, на протязі трьох десятиків років ці факти в той чи той спосіб стверджуючі і поглиблюючі. Большевизм змінив цілковито соціально-економічне обличчя нашої країни, знісши одні інститути, запровадивши інші, встановивши цілковито іншу систему господарного порядкування і створивши цілком існуючі форми соціального співжиття.

Серед усіх соціально-економічних проблем, які стануть перед нами при поставці Незалежної Української Держави, дві висуваються на перший план. Це проблема колгоспної системи і проблема усуцільненої промисловості. Це є специфічні явища большевицького господарювання; вони є наслідком большевицької політики, скерованої на зміну попереднього соціально-економічного ладу. І колгоспна система, і усуцільнена промисловість відіграють величезну роль в економіці України: перша охоплює $\frac{2}{3}$ цілого населення України, друга дає $\frac{2}{3}$ цілого національного прибутку.

Розгляд цих проблем ми почнемо з колгоспної системи.

— Руйнується хутір — вітчизна,
Будується місто — сквер,
Розкрита книга комулізму,
С. Р. С. Р.

Так писав у кінці 20 років один із українських поетів. Большевизм перебудував українське село. Знесені межі на полях, які означували власність індивідуальних господарів, сільські господарі об'єднані в примусові спілки, в яких праця відбувається за суворою регуляцією, під доглядом спеціальних наглядачів, а розподіл прибутку переводиться за досить складною формою т. зв. „трудоднів“. З сільським господарством переведено величезний експеримент, який, зрештою, ще не закінчено. Ми вже після війни мали нагоду чути про реформу, яка скерована на „укрупнення“ колгоспів; у дальших проєктах говориться про побудову т. зв. агроміст. У самій організації праці в колгоспах ще існують потреби, що виявляється в переходах від бригад до груп і навпаки. І перед нами, коли ми будемо господарями на своїй землі, на весь зріст поставне питання: що робити з колгоспами?

Треба сказати, що на еміграції дуже поширене таке ставлення до цього питання. Колгоспи накупіт українському господарству большевиками. Населення ненавидить большевиків, отже, ненавидить і колгоспи. Тому — колгоспи треба зліквідувати. Другий відтиск цієї думки іде далі й твердить, що колгоспи будуть зметені майбутньою українською національною революцією. Щодо цього останнього твердження, то тут треба коротенько відзначити, що коли це ставиться, то це буде результатом дії стихії. Ну, а проти стихії людина безсила, і ми будемо поставлені перед доконаним фактом.

Але не зважаючи на цілий примітивізм цієї думки і слабу логіку її конструкції, вона має за собою такий важкий аргумент, як

справді стихійний розпад колгоспної системи в рр. 1941-42, коли тимчасово було усунуто з України большевицьку владу.

Проте, ствердження негативного ставлення селянства до колгоспної системи — це ще не означає розв'язання цієї проблеми. Стихійні настрої, стихійні прагнення певних груп суспільства до негайного поліпшення свого становища є чинником дуже небезпечним. Він легко може довести до того, що буде завдано шкоди іншим групам суспільства, буде завдано непоправної шкоди цілому народньому господарству, а разом з тим це може призвести, на довгий час, не до поліпшення лише до погіршення ставу і самої зацікавленої суспільної групи.

Ми вже пережили одну аграрну революцію, яка припала на час нашої національної революції 1917-18 рр. Ми знаємо, що тоді українські селяни вигнали поміщиків і забрали їхню землю. Сам по собі — це позитивний факт в історії українських аграрних стосунків. Але через стихійність, з якою відбувався цей перерозподіл землі, він супроводився цілим рядом негативних явищ: нищення поміщицьких садів, нищення реманенту, марнування культурних здобутків поодиноких поміщицьких господарств, племіної худоби, розсадників і т. ін. І разом з тим прийшло зменшення товарності сільського господарства на 50 відсотків, що вже було справжньою катастрофою для народнього господарства.

Розуміється, ми мусимо змагати до того, щоб уникати катастроф, принаймні, щоб їх було як можна менше.

До колективізації большевики прийшли, щоб усунути той став неустійливої рівноваги, яка запанувала в народньому господарстві СРСР після того, як большевизм, прийшовши до влади, зніс приватну власність на засоби виробництва. Отже, в той час, як увесь промисловий сектор був усуцільнений на 90 відсотків, кола в одній половині народнього господарства — в промисловості, торгівлі, фінансах, шляхах сполучення, вже посподільно наувало плянове господарство, з усіма притаманними йому рисами: вилучення ринку, як ціловирочого чинника, примусовими цінами, бюрократичним апаратом, який керував продукцією й розподілом, існування мільйонів індивідуальних сільських господарств, з цілком відмінною структурою, було економічним пошесом. Таке сільське господарство, не зважаючи на величезний апарат примусу, являло вічну загрозу для соціалістичної господарчої системи. Воно кожної хвилини могло зірвати намічені для промисловості плани. В господарчій системі, що її намічали побудувати большевики, був прорив, і щоб усунути його, було запроваджено колективізацію.

Це була основна причина, а поруч її діяли й інші, на детальному розгляді яких ми не маємо тут змоги зупинятися, а лише відзначаємо їх: 1) кочечність перерозподілу національного прибутку для прискішеної індустріалізації країни; 2) кочечність для тієї ж

індустриалізації організації примусового постачання робітничих рук; 3) konieczність знищити економічну силу вайбшового ворога большевизму — міцного індивідуального селянина, особливо ж селянина українського.

Формально, за назвою, колгосп — сільськогосподарча артія — є один з видів продукційної кооперації. Фактично, це державне підприємство, виключене до загальної системи централізованого командованого господарства.

Виробнича кооперація, найменш життєздатна форма з усіх видів кооперації, тут утрималася при житті, бо, власне, тут немає місця жодній кооперації. Тут дві головні проблеми, яких розв'язання в справжній виробничій кооперації надзвичайно тяжке: розподіл праці і розподіл зиску — розв'язуються примусовим способом, бо за колгоспною системою стоїть всемогутня держава з її апаратом примусу й підпорядкування.

Колгосп, з природи речей, є великим сільським господарством. У царині сільськогосподарчої економіки такі, на перший погляд, відносні поняття, як „дрібне“, „середнє“ й „велике“ господарство, мають окреслений зміст і сенс. Дрібне господарство — це те, що дає можливість господареві вижити, не даючи нічого на ринок; середнє — це таке товарне господарство, в якому господар і члени його родини самі працюють, допаймовуючи собі принагідно робітників; велике — це господар не має часу працювати сам, бо мусить весь час присвечувати на догляд і організацію праці найманим робітникам.

Наше негативне ставлення до колгоспної системи зумовлюється як ознаками правно-організаційного характеру (колгосп, як примусова організація) так і її ознаками економічно-продукційними (колгосп, як велике підприємство).

Накинєння вільному селянинові примусової організації, з її системою бригад, наглядачів, управленого апарату, відновлення в нових формах панщини на українському селі, ми можемо розцінювати як величезний регрес, що несе з собою зневажання інтересів людської одици. Тому ми не тільки не дивуємося, що українське село є проти колгоспів, ми, знаючи індивідуалістичний характер українського хлібороба, його прив'язаність до приватної власності, були б здивовані, якби було інакше. До того, колгоспна система є вив'ємною частиною командованого господарства, а це означає є невід'ємною частиною політичного тоталітаризму, політичної системи диктатури, терору, обмеження до мінімуму громадянських свобод, одним словом — частиною тієї системи, яка є прямим запереченням демократії.

Так само ми маємо поважні підстави твердити, що з огляду виробничо-економічного колгоспні не дають того максимуму продукції, яку може дати сільське господарство середнього типу. Особливості сільськогосподарчої продукції призводять до того, що оптимальний

розмір продукційного закладу в ньому є далеко менший, ніж у продукції промислової; що продукційність великою мірою залежить від участі в праці тієї людини, яка безпосередньо зацікавлена в наслідках продукції, цебто власника сільськогосподарчого закладу. На нашу думку, найбільш відповідас і сучасному станові агрономічної техніки й вимогам, що їх ми ставимо до здорового суспільства, індивідуальне селянське господарство середнього типу — *Vaueenwirtschaft*, як кажуть німці. Переваги, які має цей тип сільськогосподарчого закладу, можна звести до таких пунктів: а) вища продукційність — вищий чистий зиск, завдяки тому, що сам господар працює й безпосередньо доглядає продукційний процес; б) можливість швидкого переходу на якісну продукцію (молоко, яйця, м'ясо, садівина, городина) і в зв'язку з тим досягнення всіх вигід від якісної продукції як ото: еластичність попиту й пристосування до умов збуту; в) великий відсоток самопостачання, і в наслідок цього відпорність проти криз і почуття незалежності; г) більша трудотенсивність, яка водночас є еластичніша; д) родина в такому господарстві є не тільки співживчою спільнотою, але й виробничою, що змишнює родинні зв'язки.

Але, висловлюючи тут осуд колгоспної системи, відкидаючи її, як форму землекористування, що не дає підвищення продукційності і призводить водночас до глоблення індивідуальної волі людини, ми все ж, на певний перехідний час, мусимо дбати про те, щоб ця система утрималася. Перш за все, ми не сміємо допустити стихійного розпаду цієї системи, бо це означитиме нову аграрну революцію, з усіма її катастрофальними наслідками для всього народнього господарства. Зменшення товарності, голод у містах, вимарвання інтелігенції — це все такі зарозлвві явища, які українська влада не сміє допустити. *)

Подруже, колгоспна система з'явилася як наслідок успішнілення промислового сектору вароднього господарства. За плявовой господарки не можна залишити сільське господарство на власну волю мільйонів сільських господарів. Отже, рівновібно з ліквідацією колгоспної системи мусить бути переведена й ліквідація успішніленої промисловости. А ця проблема значно складніша, і вимагає для свого розв'язання далеко більшого протягу часу. І до проблеми успішніленої промисловости я тепер і переходжу.

*) При обговоренні, під час дебатів, проблем, заторкнутих доповіддю інж. Глозівського, висловлювано думки з приводу можливости аграрної, протиколгоспної революції й способів ліквідації колгоспного ладу, що не збігаються з міркуваннями шановного доповідача. Висловлювано думку, що, поперше, аграрна революція є неминучий складник національної революції, отже, вона мусить бути в програмі дій, скерованих на звільнення українського народу від усіх видів поневолення, подруге, не можна улаzejковувати процесу ліквідації колгоспної системи (або його темпів) без процесу (або темпів) реприватизації промисловости, третє, як можна сподіватися і як подекуди показав досвід, процес ліквідації колгоспної

III. Проблема уєуспієної промисловости. Удержавлення і пляновість. Господарство командне і ринкове. Матеріальні і нематеріальні до ринкових форм. Нові засади економічного лібералізму.

Що характерне для советської господарчої системи в цілому — зокрема для промисловости? Поперше, виробництва приватної власности на засоби виробництва, фактичний і формальний перехід їх до рук держави. Це, як кажуть большевики, і є уєуспієнення або соціалізація засобів продукції. Вживають ще іншого терміну — „націоналізація“, хоч вайточніше окреслює це вийце термін „удержавлення“. Подруге, цілий господарчий процес, себто виробництво, обмін і розподіл — переводиться згідно накресленням згори централізованим пляном. Це те, що в сучасній мові має назву „плянового господарства“.

За сучасного стану господарчого розвитку, характерного якнайдалі посуєненням розподілу праці, основна проблема є організація задоволення потреб людини через вийні дїбр, випродукованих різними виробниками. І тут можуть бути лише два способи: або обмінне господарство, або центральне керуване господарство (W. Fickel), або іншими термінами — ринкове господарство, або командне господарство (W. Röpke).

Основа ринкового господарства — це індивідуальна свобода господарюючих одиниць: свобода вільно обирати собі працю, вільно порядкувати прибутками з праці, вільно продавати й купувати товари за цінами, які встановлюються стихійно, в процесі вільної конкуренції. Передумовою для цього є приватна власність на засоби виробництва і воля порядкування цими засобами. Цей принцип ринкового господарства був покладений в основу господарчої системи, що розвинулася в цивілізованих країнах від початку минулого століття, і треба ствердити, що ця система, яку не зовсім точно називають капіталізмом, складала ієшт. На протязі цілого XIX століття відбувалися безперервне зростання національного багатства; йшло воно широкою хвилею, так що рівночасно підносилися життєвий рівень вайширших мас людности, не зважаючи на те, що протягом XIX століття населення Європи збільшилося в чотири рази.

Командне господарство виключає господарчу свободу; на місце свободної волі господарчих суб'єктів воно ставить центральну установу — державу, яка виробляє пляни господарювання й паказує підпорядкованим їй господарюючим одиницям ці пляни здійснювати. Замість свободи — приходить примус, паказ згори. Замість ціни, що встановлюється в результаті вільної конкуренції, приходить на-

казна ціна, опрацьована в бюрах. Так само встановлюється обсяг продукції, який її, способи продукування. Ці два принципи — ринковий і командний — взаємно себе виключають. Щоправда, в цілях господарчих комплексах однієї держави можуть ієснувати, як оази серед ринкового господарства, окремі острови, підпорядковані принципам командного господарства. Це були завжди такі підприємства, як пошта, телеграф, телефон, залізниця, які майже завжди належали державі. Кількість тих оаз останнього часу щодалі збільшується. Але цим не порушується ще засада ринку, яка означає ціле життя народньогосподарчого організму.

Удержавлення засобів продукції і командний принцип розподілу випродукованих дїбр і послуг тісно пов'язані між собою. Це є дві сторони однієї й тієї ж медалі. Удержавлення тягне за собою встановлення командного принципу, бо це лежить в ієстоті держави й її господарчої діяльности, що вона інакше діяти не може. До речі, останнього часу серед певного відлему соціалістів з'явилася течія, що дістала назву „Markt-Sozialismus“ ринковий соціалізм, яка обстоєво тезу, що має бути збережений ринок, допущена вільна конкуренція, але одноразово має бути знесена приватна власність на засоби виробництва. W. Röpke, критикуючи цю теорію, каже, що це все одно як самому з собою грати в бридж.

Але так само командний принцип розподілу господарчих дїбр тягне за собою удержавлення засобів виробництва. Це може приходити не відразу, але це остаточний пункт, до якого прямує командне господарство. Коли залишатися при тому ж бриджовому порівнянні, то треба сказати, що залишити приватних власників при їхніх закладах і одноразово порядкувати їхніми господарчими діями, що, як і скільки має бути продуковано і за якою ціною має бути продано — це все одно, що за співую бриджистів, які держать карти, поставити доглядача, який цими картами буде маніпулювати.

Командний принцип знаходить своє застосування й виправдання в „геройчій“ моменті життя народів, насамперед, від час війни. Недостача предметів першої потреби, викликана непродуційним споживанням мільйонів, покликаних до війська, вимагає суворої регламентації, як кочевість, як менше зло, бо тоді всі сили нації напружені до крайних меж і скеровані до одвієї мети — виграти війну.

На щастя, в цілому й загальному, господарство людства не є господарством крайньої нужди і крайньої ведостачі. І за нормальних часів застосування командного принципу породжує припацлові застереження.

В матеріальному розумінні з погляду розвитку продуційних сил нації, командний принцип призводить до вилучення особистого ін-

системи далеко не принесе таких руйнівних наслідків, як це мало місце, скажім, в 1917-18 рр. Завданням українських визвольницьких чинників є стримання швидкого ходу деколективізації села або пунення аграрної революції «на самопас», але активна участь у цих процесах, зокрема з тим, щоб, мірою можливого, зменшити моменти господарчо-деструктивного порядку. Редакція

тересу, особистої ініціативи з господарчого життя. Тим самим він гальмує його розвиток, бо особистий інтерес був і, оскільки це дається передбачити, буде головним двигуном господарчого життя.

Командний принцип, вилучаючи ринковий, як чинник, що організує виробництво, обмін і розподіл, тим самим вилучає й мірило для оцінки продуктивності. За суцільного планування ціна встановлюється шляхом розрахунку, для якого, власне, нема вихідного пункту. Тому для розудвання непотрібних видатків, для створення неспотрібного і непродуктивного апарату нема натуральних меж.

Командне господарство не усуває криз, як це твердять більшовики. Бо що означають ті перебої в організації постачання речами першої потреби, як не кризи, загнані досередини суспільства, перекинені з продуктивна на споживача. І що означають ті 15 мільйонів закладів по кашетах різного роду в СРСР, як не ту "резерву армію" безробітних, що, як казав Маркс, обтяжує капіталістичне господарство?

Командне господарство не допроваджує до справедливішого розподілу господарчих дібр. Бо що таке справедливий розподіл? Поняття зрівняння прибутків — це такий абсурд, що від нього дуже скоро відмовилися і більшовики.

Справедливість розподілу виявляється в піднесенні життєвого рівня широких мас і в безпеці матеріального існування цих мас. А це можна osiąгнути лише завдяки піднесенню продукційних сил країни, бо що більший буде обсяг національного прибутку, то тим більша частка може принасти на кожного.

В класичній країні командного господарства, в СРСР, розходження між вищими і нижчими прибутками тепер більше, ніж у будь-якій капіталістичній країні; пересічний життєвий рівень широких мас усе ще дуже низький, а щодо безпеки матеріального існування, то хіба можна говорити про таку безпеку в країні, де майже кожний десятити мешканець мусить працювати на півгодовому пайку по далеких засланнях, а решта $\frac{1}{10}$ може сподіватися такої ж долі для себе?

Але ще загрозливішими виявляються наслідки командного господарства в сфері нематеріальних стосунків і, перш за все, в сфері політичній. Запровадження суцільної плановості в господарстві іде неминує в парі з диктатурою. Тоталітаризм економічний нерозривно пов'язаний з тоталітаризмом політичним. Про це вже по війні написано дуже багато книг. З них найголовніші професора англійського університету, австрійця F. A. Hayek "The Road to Serfdom" професора Женевського університету, вника з походження, W. Röpke — трилогія: „Gesellschaftskrisis der Gegenwart“, „Civitas Humana“, „Internationale Ordnung“, американського публіциста W. Lippmann "Gesellschaft der freien Menschen".

Що економічна диктатура потребує полі-

тичної диктатури, то ясно само собою. Як заходи меркантилізму могли бути здійснені лише завдяки абсолютній владі коронованих володарів, так і заходи суцільного планування може здійснювати лише влада, яка не підлягає жодним демократичним обмеженням. Лише така влада може успішно поборювати пасивний спротив, яким господарюючі суб'єкти відповідають на накінутий їм примусовий господарчий порядок: максимальні піни, копінгентування продукції, примус праці, регулювання споживання... поборювати суворими карами аж до смертної вилучено. Правильно каже W. Röpke, що за ринкового господарства останньою інстанцією в господарчих справах був судовий виконавець, за командного — таким став кат. Нарешті, за такого стану, коли всі ділянки господарчого життя підпорядковані державі, політична опозиція просто не може мати місця, бо нема матеріальної бази для свого існування. Кожний залежить від держави, цебто від правлячої в державі партії, і перехід до опозиції неминує тягне за собою звільнення з праці — цебто позбавлення можливості існування (це в крайньому випадку; звичайно, як ми знаємо, в тоталітаристичних державах опозиція опиняється в кашетах).

Але так само й політичний тоталітаризм не може обійтися без тоталітаризму економічного. Диктатура не може дозволити, щоб існували якісь вільні від її вагяду і впливу сфери приватно-господарчого життя. Існування цих сфер було б прямою небезпечкою для диктатури.

Більшовики не тому злізкували НЕП, не тому запровадили колективізацію сільсько-го господарства, що хотіли запровадити „соціалізм в одній країні“. Вони мусили так зроби, бо існування вільного господарчого життя було безпосередньою загрозою їхній владі. Це с та політична сторона, що стоїть за кожним економічним заходом більшовицької влади. Страх перед утратою влади, страх перед розплатою за всі злочини, терор і насильства, це с головним двигуном поведження кожної диктатури, в тому числі й більшовицької.

Страйки, могутні зброю робітників за часів вільної господарчої системи, за командного господарства не можуть мати місця. Во страйки там — це бунт проти держави. І робітників і службовців, і звичайна сіра людина ввідані на ласку і веласку сдиноگو могутнього правдавця, який одначасно с державою, за який стоїть уся сила виконавчої, законодавчої і судової влади. Зникає господарча незалежність, зникає і політична незалежність, і людина обертається на знаряддя чужої волі, на знаряддя волі того, хто захопив державний апарат і пупко його тримається.

Отже, головне завдання, що стоятиме перед майбутньою українською державою, це поворот, — або запровадження ринкових форм господарства. І це тому, що ми бачимо всі негативні наслідки господарства командного, яке не дає щастя людності; і тому, що ми мисли-

мо майбутню українську державу, як демократичну державу, де людина матиме всі громадянські свободи; і, нарешті, тому, що в сільському господарстві з неминучістю можна сподіватись переходу до індивідуального господарювання в наслідок стихійної нехоті селян до колгоспної системи.

Але поворот до ринкових форм господарства не означає повороту до старих форм того історичного капіталізму, який уже й на Україні пустив був свої паростки. Реприватизація промисловості ніяк не може означати зворот фабрик і заводів їх колишнім власникам. Бо, насамперед, кому й що повертати? Зміни, що зайшли (і зайдуть) у матеріальній

структурі господарчих закладів в Україні, виключають саму думку про такий поворот.

До того — історія не фільм: її не дасться накрутити назад.

Тим більше, що ми далеко не захоплені тими формами ринкового господарства, яких воно набрало в історичній дійсності, протягом XIX віку. Ми за лібералізм, але лібералізм ми розуміємо трохи інакше, ніж його розуміли адепти класичного лібералізму початку XIX віку. Бо ми проти такого лібералізму, який у наслідок недосконалости ринкового механізму вироджувався в свою протилежність — зв'язане господарство капіталістичного типу. Ми не проти втручання держави в господарчі

Група членів УНДС під час засідань. П'ятеро членів УНРали в червні 1949 року. Сидять зліва направо: суддя Віктор Соловій, ред. Іван Сенько, ред. Микола Липовецький, проф. Борис Ізницький, проф. Михайло Олексій, пані Любов Дражеска, проф. Павло Забіла, полк. Микола Шрамченко, інж. Яків Дзібенко. Стоять зліва направо: полк. Микола Стечишин, ред. Іван Липовецький.

справах. Навпаки, держава мусить втручатись для того, щоб саме забезпечити дію ринкового принципу, який різними монополістичними об'єднаннями може бути порушений на шкоду всього народнього господарства. Треба бути тільки свідомим небезпеки, яка криється в державному втручанні. Одне втручання тягне за собою друге, один державно-пільговий захід, в одній галузі, породжує другий, в іншій галузі і т. д., так що, врешті, приходиться до суцільного планування й командного господарства. Це шлях дуже привабливий, бо легкий. Далеко тяжче спромогтись зупинитись на півдорозі, знайти середню лінію, таку, яка б не руйнувала ринкового механізму, а лише коре-

гувала окремі його хиби й перебої, зм'ягчувала б неминучі за сучасного господарчого розвитку струси, спричинені пристосуванням до нових господарчих дат (зміна кількості населення, зміна способів виробництва, зміна потреб), і яка б стежила за додержанням усіх правил вільної, несфальшованої конкуренції господарчих суб'єктів.

Отже, реприватизація українського народнього господарства, цебто відновлення приватної власности на засоби виробництва — це — як кожний може собі уявити — велика й складна проблема. Розуміється, далеко не всі засоби виробництва можуть бути реприватизовані. Далеко не відразу з'являться в нас

відповідна верства промислових підприємців. Мова тут, розуміється, не тільки про індивідуальні підприємства; тут можуть бути й кооперативні спілки, і різні товариства, повні чи з обмеженою порукою. Лише акційні спілки я вилучаю, бо вони є небезпечним проявом вилученого економічного лібералізму.

І друга проблема, якій має бути присвячена спеціальна увага, — це розвиток дрібних форм промисловости. Бо якщо вважати за ознаку господарчого поступу щодалі більший розвиток споживання широких мас людности і щодалі більше поширення т. зв. люксусового споживання, то перед дрібними формами промисловости стоїть ще велике й світле майбутнє. А в соціологічному розумінні це озна-

чає зміцнення верстви самотїйних дрібних власників, зменшення протаризації, умасовлення, та всіх тих негативних явищ, що припало нам вельке капіталістичне виробництво.

ПІД НАТИСКОМ ПЕРЕВАЖАЮЧИХ СИЛ ВОРОГА ТА З ОГЛЯДУ НА НЕСПРИЯТЛИВУ МІЖНАРОДНУ СИТУАЦІЮ, МИ ВИДІЙШЛИ НА ДРУГУ ЛІНІЮ НАШИХ БОЙОВИХ ПОЗИЦІЙ, ДЕ І ПРОВАДИМО ПІДГОТОВКУ ПРАЦЮ ДЛЯ ОСЯГНЕННЯ ЧЕРГОВОЇ МЕТИ НАШОЇ БОРЬБИ. МИ УВАЖАЄМО СЕБЕ НІ МОРАЛЬНО НІ ІДЕЙНО НЕ РОЗБИТИМИ...

Симон ПЕТЛЮРА

IV. Історичний детермінізм, як основний аргумент захисників командного господарства, має бути переборений

Кінчаючи свій реферат, хочу звернути увагу на одне заперечення, яке може викликати моя концепція. Кажуть, що світ щодалі більше відходить від засад господарчого лібералізму і від засад ринкового господарства і що напрямком розвитку проходить лінією щодалі більшого привнесення плявовости й поширення націоналізації, одним словом, іде в напрямі того типу господарства, яке я називаю командним.

На це заперечення я відповідаю так.

Історичний детермінізм — передіріше-

вість історичного процесу — це є властиво спадщина науки Маркса. Господарчий розвиток іде не сам собою, лише іде в тому напрямі, куди його проводить людська воля. Нашим завданням спрямувати цю волю так, щоб ми мали господарчий лад, який би відповідав нашим вимогам і уявам про моральні основи життя; який би давав найбільшу продукцію і забезпечував би найсправедливіший розподіл і який би приносив тим самим як матеріальний, так і моральний добробут найбільшій кількості наших співгромадян.

—**—

Віктор Солонів

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛЯНСТВО НА ЧУЖИНІ

Про ролю селянства в нашій історії взагалі та в історії вимпільної української боротьби останніх десятиліть багато вже писалося. Коли ми хочемо торкнутися ролі селянства в нашій політичній організації, то не збирасмося ані пригадувати загальноісторичні факти і минулого, ані накреслювати широкі плани на майбутнє. Ми ставимо собі скромніші завдання: устійнити значення й ролі селянства серед української еміграції на сьогодні та його місце в нашій організації.

Ми добре знаємо, що українські селяни-хлібороби всією істотою своєю прив'язані до родючої української землі. Відірвати українського селянина від землі і кинути у вир боротьби за власну волю, за свою державу могли тільки такі історичні зрушення як колись доба Хмельницького чи перед вашими очима доба Петлюри. Лише в таку добу український селянин відчував інстинктом та сприймав розумом неминучу konieczність кинути рідну та хату й перекувати пауг на меч.

Не завжди, однак, таке рішення прийшлося власно і без спінзнення. Історія визвольних змагань 1917-20 років, поруч блискучих сторінок стиківних і масових повстанських рухів селян, знає багато прикладів трагічних роздоснь, сумнівів та хитань. нашої селянської маси, результатом яких були і спінзнені жали за прогаєюю можливістю стати самим ковалем своєї долі, і гірка дійсність колгоспної неволі, новітньої совєтської чи німецької панщини на своєму ж полі.

Болючий досвід минулого не пішов, проте, намарно. Напружена чужині українського села в роки останньої світової війни, його прагнення стати до чинної боротьби за українську державу були дошкільно доведені новим окупантам України членими селянськими повстаннями. Коли ж вилуча над Україною страша хурто-

вина війни, а знаймо червона примара московської неволі знову насупалася у ніч українському селянству, — свідомі жорстокості діяности активні сили нашого села шукаючи виходу, пішли двома шляхами. Одні йшли в підпілля: повстанський ліс чи глибоко укрита інша форма спротиву; другі ж пішли в чужий світ, далеко від батьківщини, щоб війнними устами проголошувати страшну правду про неволю мільйонів вільних колосів людей, неволю, в якій надолоне саме вони, українські селяни, перебували. Десятки тисяч їх опинилися тепер у стані політичної еміграції.

Всі підступні спроби ворога обдурити цю селянську емігрантську масу залишилися без успіху. Мовчазно, але непохитно й твердо, відкинула ця маса всі улесливі запрошення понертатись «на родину», «до вільного, пасливого життя, під сонцем демократичнішої конституції наймудрішого і т. д. <

Селянство на еміграції — явище досить незвичайне. Ми стоїмо перед фактом виходу з рідного краю багатотисячної маси українського селянства, виходу, що настав у наслідок свідомо прийнятого рішення-протесту проти нестерпного державно-політичного й економічного стану, в який загнала наше село система московського комунізму.

Незвичайна роля припала цій вільній частині українського села. Вже сам факт виходу на еміграцію селянства є для європейської суспільної думки явищем незвичайним і двояким. А коли при цьому двоякої чужинці усвідомлюють собі, що цей «ісход» наступив з держави, яка перед цілим світом рекліаму себе, як держава селян і робітників (§ 1 сталінської конституції), то, повторюємо, сам факт такої еміграції стає дошкільно ула-

ром по забриханій, саіторуйніщій москвоєско-комуністичній системі.

Це ж не «капіталістичні пороги» визволення трудящих покинули країну «соціалістичного будівництва», а самі ці трудящі, що на власному горбі понад 20 літ тримали це «будівництво», що кривавими мозоями гинули і пилили від нього риняли, — покинули нотом і кров'я політичній рідній нині й нині на чужині, кличучи розчарованим голосом селянської душі до байлажого досі світу: «Не дайте обдурити себе, Готувіться до останного бою за волю людини, за волю наших країн, за визволення повноволеш червоною молоком народів, серед яких найдовше найстрашніше терить наш український народ.»

Таку історичну місію накинута доля нашій селянській еміграції. Чи ж має ця еміграція для виконання такої місії штрибієс приготування? І так, і ні!

Величезний особистий досвід, досконале знання всіх цілей і методів ворожої системи та неволяти й неперимиренна рішучість боротися з цією пороною силою, — це ті позитивні дані, що мають у собі велику вагити політичну енергію нашого емігрантського селянства. Але, з другого боку, неаризначність до методів і форм політичного думання й діяння західноєвропейського демократичного світу, брак пов'язаності з цим світом, розпо-

шення по різних осередках і брак потрібного зв'язку з іншими елементами еміграції, — ось ті хибі, що не дозволяють українському селянству же темер виявити, за словами Франка, «своїх сил безмірність» і відгравати відповідну до питомої ваги селянства ролі в нашому політичному житті.

Отже, постає питання, який шлях мало б обрати селянство, щоб з найбільшою користю свою місію в боротьбі за визволення виконати чи шлюбу творення власної в рамках свого стану замкнутої політичної організації, чи активну участь у загальнонаціональних українських організаціях, зокрема в тих, ідеологічно-політичних платформах яких найбільш йому відповідають та які найбільшу увагу проблемам нашого селянства віддають.

Завдання нашої визвольної боротьби такі великі і всеохоплюючі, що найменш було б припускати, щоб окремі українські стани могли брати їх виключно на свої плечі. Сильну мету можна досягнути тільки спільним зусиллям українських верств, об'єднаних в тих чи тих політичних організаціях. Так, очевидно, розуміють загальноєвропейське становище на еміграції і свою в волю ролі в ній європейські активні представники нашого селянства, які вступають до лав членів Українського Національно-Державного Союзу. В його політичній платформі наше селянство знахо-

Голова Центрального Комітету УНДС ірнрф. Михайло Олександрович (справа) розмовляє з Президентом Андрієм Лівшицьким на перерві одного з засідань П-4 Сесії УНРАді.

дити оформлення власної думки про ту Україну, що за неї борюлося наше село в історичних роках 1917-20: за народоправну, національну, але й солідарну громаду незалежних, дрібних власників-хліборобів. Одночасно наші члени-селяни знають, що УНДС має бути сильним здобутком усіх творчих сил, усіх трудових, у найширшому значенні цього слова, складових елементів нашої нації, тобто селяни, робітники та інтелігенції.

Зустрічаючись у сильній політичній школі УНДС з представниками інших соціальних верств — чи то будуть працівники української науки й освіти та вільних професій, чи індустріальні робітники, — українські селяни мають змогу зачерпнути для себе ті здобутки політичного досвіду й знання, що їх набула наша інтелігенція, перейняти від неї величезну мірку і ясно формулювати свої прагнення, думки й почування, засвоїти кращі методи політичної роботи. У зустрічі з представниками робітництва, селяни можуть зановити власний цій нашій верстві революційний темперамент, перейняти від неї здібність до цілеспрямованої, солідарної масової акції. З другого боку, в спілчарні з духово спорідненими, в становищі відмінними елементами, селяни мають змогу всією своєю шитомою вагою впливати на додатний, гармонійний розвиток нашої спільної політичної думки, ставлячи йй до розв'язання саме ті проблеми, які найбільше лежать на серці нашого селянства.

Така організація політичної праці зовсім не стоїть на перехідно творенні окремих професійно-станових селянських організацій, як селянські сили, артілі, кооперативні тощо, які ставитимуть собі за завдання грунтовне

дослідження та опрацювання плянів і проєктів розбудови селянського стану, піднесення його рівня, засвоєння здобутків агрокультури, сільсько-господарської техніки, а також оборону в цьому переходному часі станових інтересів селянства. Існування таких організацій треба тільки вітати, так само, як існування організацій інженерів, учителів, журналістів, різних робітничих організацій тощо.

В доцільному обмежуванні завдань професійно-станової та політичної праці й організації, як рівно ж і підприємств, гармонійній співпраці усіх елементів нашого селянства, лежить запорука успіху визвольної боротьби. Участь у житті й праці УНДС активних елементів нашого селянства має бути реальною, реальні здобутки для цілої організації, як і для її окремих членів. Ми засімо нині осередки УНДС, де в дружній співпраці з усіма складовими елементами українського суспільства, селянство по-сію активне й щочесне місце.

Ці міркування, як зазначено на початку, стосуються періоду еміграції. Проте, все с'являє може стосуватися і участі селянства в політичному житті нації на Батьківщині, після визволення України й відновлення нашої незалежності. Але це вже інша тема, який варто присвятити увагу окремо.

(Ця стаття була видрукована вперше в III-му числі щомісячного Збірника «Бібліотека Українського Державника» за жовтень 1947 року. Знаючи на актуальність порушених питань і сьогодні, передркуємо її тут з невеликими змінами. Редакція)

Конференція в п'яту річницю існування УНДС

28 липня 1951 року в Мюнхені відбулася урочиста Конференція, присвячена п'ятій річниці існування Українського Національно-Державного Союзу (УНДС).

На Конференцію з'явилися 29 делегатів, що репрезентували 8 осередків. Англійська зона була заступлена проф. П. Зайверном, Австрія — інж. Е. Гловінським. Секція гостей був присутній Командант УНГ — отаман Т. Бурда-Бороньч. Конференція носила заміжну характер і була внутрішнім ситом Організації.

За президійним столом зайняли місце Президія ЦК: ред. М. Лівницький, проф. Д. Зайціч, полк. М. Шраменко, суддя І. Іножарський, проф. С. Бервський і ред. І. Липовенький.

Конференцію було відкрито вступним словом урядуючого голови ред. М. Лівницького. Вставанням було вшановано пам'ять Патрона Організації Головного Отамана Симона Петлюри й всіх тих, що віддали своє життя в українській визвольній боротьбі. Було загано також померлих членів УНДС: бл. пам. В. Чайківського, В. Лукіяновича, Н. Кибалюка, Д. Ковчаненка і О. Петлюру.

В своєму вступному слові ред. М. Лівницький дав характеристику головних етапів життя і праці УНДС.

Член Президії ЦК І. Іножарський підняв довгий ряд привітань, а серед них: від Пана Президента А. Лівницького, Голови УНРАДІ проф. Б. Івановича, Голови ВУНРАДІ проф. І. Мазени, ген-полк. М. Омелювич-Павленка, голови УНДС проф. М. Олександрів, від Української Соціалістичної Партії, від Союзу Українських Ветеранів, від Головного Виконавчого Комітету Т-ва Допомоги Українській Національній Гвардії в Америці, від Нью-Йоркського відділу цього Т-ва, від Орг Комітету ОДУМ-у в Англії, від відділу УНДС в ЗДА в Нью-Йорку, від групи членів УНДС в Мінеаполіс, Філадельфії, Буффало Вашингтоні-Балтимора, від Центрального Бюро УНДС в Австралії, від Е. Піндуся, М. Добрянського та групи членів на чолі з О. Бондарівським в Англії, від осередку УНДС в Кляйнкетті, від осередку УНДС в Мюнхені — Фунікзерне, в Ділінгені, тощо.

Крім того, на Конференцію надійшло багато приві-

тань і від поодиноких членів і прихильників УНДС з різних країн.

УНДС в п'яту річницю його існування вітали (окремими листами, як член УНДС): ген. М. Крат з Англії, О. Антипів, Б. Приходько, І. Крамаренко, П. Самойлів, Я. Ташчора, К. Марушак, А. Зубенко, І. Миколаєско, Б. Лівницький, М. Витинський, полк. Приходько, М. Ільченко й інші.

З великим зацікавленням і увагою була вислухана Конференцією привітальна промова Команданта УНГ от. Т. Бурди-Бороньч.

Заслухавши привітання, Конференція приступила до дальшого порядку денного, на який склалися доповіді:

1. «П'ять років існування УНДС» — вилословив ред. І. Липовенький,

2. «УНДС на тлі новітньої української дійсності» — ред. М. Лівницький,

3. «Проблеми державно-політичного устрою майбутньої незалежної України» — проф. О. Юрченко,

4. «Господарчі проблеми майбутньої Української Держави» — інж. Е. Гловінський.

Всі доповіді характеризувалися суцільним оправданням і знанням порушеної теми та широким охопленням зазначених в їх наголовок проблем.

Після рефератів винялися живі дискусії, що своїм змістом і своєю тематикою перейшли далеко поза рамки вилословлених рефератів і стосувалися не тільки минулого й майбутнього, але й актуальних проблем сучасного українського життя, а зокрема ролі та сучасних завдань УНДС.

В дискусіях взяли участь: Л. Янушевич, ред. М. Лівницький, ред. М. Дублянський, проф. В. Кубілович, полк. М. Шраменко, інж. Е. Гловінський, проф. О. Юрченко і інші.

Після дискусій доповідачі забрали слово для своїх зауважень і висновків, а ред. М. Лівницький остаточно підсумував загальні висновки праці Конференції. Конференція закінчилася прийняттям резолюції.

***

Яків Дзябенко

СИМОН ПЕТЛЮРА — ПАТРОН УНДС

Своїм Патроном Український Національно-Державний Союз уважає Симона Петлюру. Це може звучати претензійно, коли зважити, що Петлюра належить цілій українській нації. Але це яскраво випливає з того факту, що УНДС об'єднує «петлюрівців», себто тих, для кого Симон Петлюра став втіленням визвольної боротьби українського народу, символом державницьких прагнень України XX-го віку, держави тієї великої «неповторної» доби Української Національної Революції — і то не тільки після його трагічної смерті, коли велич і всенациональне значення С. Петлюри відкрилися всім українцям. Для членів УНДС С. Петлюра був увесь час, починаючи з пропам'ятного Другого Українського Військового Зізду, ідеалом беззастрешного служіння національно-державним інтересам України, зразком відданості і самопосягати — і таким ідеалом та зразком залишився і по цей день.

С. Петлюра завоював серця «петлюрівців» вже тоді, бо вже тоді ми всі побачили в Нім того, чий слова не розходяться з чинами, для кого служіння Україні та її національно-

державним правлінням є найвищим імперативом; хто зможе дійсно повісти за собою народні маси на тяжку вервину боротьбу за краще майбутнє України. І коли пірвоку пізніше ми побачили С. Петлюру в простій солдатській шинелі з рушницею в руках, коли Вія на чолі Ним зформованого Гайдамацького Коша Слобідської України боронив нашу столицю від большевицької навали і брав штурмом арсенал, ми зрозуміли велич його індивідуальності і стали «петлюрівцями» на ціле своє життя.

Ідею «петлюрівства» ми плескали в своїх серцях, де б ми не перебували: чи то в тяжких боях і походах 1919-20 років, чи в польських таборах інтернованих, чи під час еміграційного розсіяння по різних краях, чи, нарешті, там на відній «не своїй» землі під жорстоким режимом лютого ворога.

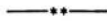
І прийшов час, коли нам треба було зорганізуватися, об'єднатися, створити міцне політичне тіло, яке могло б брати діяльну участь в політичному українському житті і визвольних змаганнях українського народу. Це стало-

ся рівно в 20-ту річницю смерті нашого Патрона — на Установчих зборах УНДС в Ульмі.

Цікава аналогія! Як той з'їзд 2-ий Військовий у Києві року 1917, про який згадувалося, так і наш перший з'їзд УНДС, відбувалися велегально. Як відомо, тодішній, року 1917, міністер Тимчасового Російського Уряду Керенський заборонив з'їзди, і учасники його з'їжджалися до Києва, щоб взяти участь у цій великій маніфестації українських військових сил, з ризиком бути арештованими як дезертири. Так само й з'їзд УНДС відбувався весною 1946 року, того неспокійного року, коли ще не вшугла репатріційна акція, коли ще провадилося „полювання“ на емігрантські душі і коли кожний, що виїжджав з свого міс-

ця осідку, не був певний, чи він повернеться назад.

Обидва з'їзди відбулися в однаковій атмосфері: діловитості, патріотичного піднесення, однозначності й будування плівки праці на майбутнє. На тому першому, року 1917, з'їзді був присутній і ним керував Симон Петлюра. А цей другий, ульмівський, що мав місце 29 років пізніше, відбувався під знаком того комплексу ідей, що його ми називаємо Петлюрінством і який загалом можна сформулювати так: Найвищий ідеал кожної нації — самостійна держава; для боротьби за здійснення цього ідеалу треба віддати все, включно з своїм життям!

Зали засідань II-ї Сесії УНРадн. На першому плівні члени фракції УНДС (зліва направо): Віктор Соловій, Михайло Олексій, Микола Липицький, Іван Сешко (інгидас з-за М. Олексія).

Іван Липовецький

П'ять років існування УНДС

(Реферат, виголошений на Конференції УНДС 28 липня 1951 року)

Праця, яку проинували увазі читача, є першою срібною в історичних роках славеті на той національно-державницький рух, що відіграв велику поштову роль в українському національно-політичному житті.

Пануючі ці ради, автор користуватися звичайними архівними матеріалами УНДС. Це створює передумови об'єктивного підходу до теми, але, з другого боку, позбавляє праця тих цінних моментів, що могли б бути освітлюючі, як споглядає в спостереженнях, оскільки б це було писала особа, що від початку існування організації брала активну участь у праці її керівних органів.

Слідом цієї хліб, автор уважав свою праця лише як свого роду кістяк, який ще має бути заповнений багатим змістом.

І тому автор буде вдячний всім тим особам, що надішлють йому свої зауваги до опрацьованої теми, як також і матеріали вимірюючого характеру, якими можна було б поповнити цю праця.

25 травня 1946 року, в двадцять річницю смерті Головного Отамана Симона Петлюри, на з'їзді основоположників у Новому Ульмі було засновано Український Національно-Державний Союз (УНДС).

Це були часи, коли над життям української еміграції в Німеччині, більше ніж будь-коли, висіла непевність завтрашнього дня й коли культурно-національне та гро-

мадсько-політичне життя української еміграції на німецькому ґрунті після 2-ї світової війни робило, лише свої перші й обмежені кроки.

І серед цих обставин пітвори сотні людей, що 25 травня 1946 року з усіх кінців Західної Німеччини з'їхалися до Нового Ульму на Установчі Збори УНДС, — поставили перед собою завдання змобілізувати український демократичний і державствотворчий акція для продовження боротьби за «відновлення й закріплення Суверенної, Незалежної, Соборної, Демократичної Держави, що 22 січня 1918 року була волею українського народу проголошена у формі Української Народньої Республіки...» (§ 3 статуту УНДС).

Не було випадком те, що ці пітвори сотні основоположників нової ідеологічно-політичної організації зібралися саме 25 травня, в 20-ту річницю смерті Головного Отамана. Це було підкресленням і маніфестацією того, що ідея Симона Петлюри — активна боротьба за відновлення української незалежної держави — живе й надалі в українських серцях і душах, як тут на еміграції, так і там на Батьківщині.

А тому також не є випадком, що цей повоульміський з'їзд основоположників УНДС у своїх постановках закликає українське громадянство до ідейної єдності і всебічного державнотворчого чину та об'єднання всієї національної України навколо єдиного Державного Центру Української Народної Республіки, та за одне з певучих завдань вважає створення українського передпарламенту на еміграції, що два роки пізніше, 16 липня 1948 року, було здійснено створенням Української Національної Ради.

Перші формальні заходи для створення організації розпочалися в Об'єднанні в кінці грудня 1945 року, де відбулася нарада групи українського громадсько-політичного активу, на якій було ухвалено створити організаційний комітет майбутнього Українського Національно-Державного Союзу.

Головою Комітету був К. Туркало, секретарем М. Лівницький. Представники організаційного комітету вже тоді об'їздили українські табори, маючи на меті підготувати ґрунт для заснування організації, впорядкування еміграційних взаємин та скоординовання українського еміграційного активу навколо Державного Центру УНР. Вже тоді було опрацьовано платформу організації й вироблено проєкт статуту. В різних осередках було виголошено ряд програмових рефератів.

Новоульміський з'їзд основоположників УНДС відіграв до історії, як початковий момент реалізації в широкому масштабі відповідної бази для діяльності Державного Центру і як зведення до спільного знаменника соборницьких і державницьких прагнень українського демократичного державнотворчого активу на еміграції.

На новоульміському з'їзді були присутні 104 особи, що репрезентували 30 еміграційних осередків. На чолі Ради УНДС став В. Дольський. Головну Управу очолює Т. Олексюк. До головної Управи, крім того, увійшли: В. Кохан, М. Олексій, М. Лівницький, як заступники голови. Заступниками голови Ради УНДС обрано М. Встухова, В. Солов'я та М. Шлемкевича.

Після новоульміського з'їзду розпочалися довгі місяці всебічної наполегливої праці над поширенням організації, над оформленням її ідеологічних засад, над кристалізуванням її внутрішньої і зовнішньої політики та над упорядкуванням громадсько-політичного життя української еміграції.

В своєму дашньому зростанні УНДС додержується принципу „масової організації“, який Головна Управа рекомендує своїм членам, кліткам, що поступає у пороз різних осередках. Згідно з цим принципом ані соціальний стан, ані освітній цезь чи територіальне походження не є мірками що перешкоджають для вступу до лав Союзу. „

Але, з другого боку, поняття „масова організація“ не дає права місцевим відділам Союзу приймати нових членів лише на підставі одного тільки їх бажання вступити до організації. Від кандидата до вступу вимагається:

- а) конструктивності думання й чину, як у особистому, так і в громадському житті;
- б) авторитетності серед загалу оточення та здібності впливати на маси;
- в) повної обізнаності з статутом, платформою та ідеологічними напрямками організації.

В прагненні підвищити ідеологічний рівень членів Союзу, ряд відділів УНДС організовує, за зв'язками Централі, політичні вишкільні семінари. На зборах УНДС у поодиноких осередках дуже часто обговорюється також матеріяли поточного моменту, на тематику яких складаються різні прояви українського громадсько-політичного життя, та програмові й напрямні статті, що з'являлися тоді в „Бібліотеці Українського Державника“, „Проблемі“, „На Чужині“ та по інших українських часописах. Головна Управа УНДС дає до дискусійних відділів ряд рефератів на теми минулого й сучасного, а її члени систематично відвідують поодинокі осередки, інформуючи їх про поточні події українського життя та про сучасний міжпародий стан.

У питанні взаємин, як Централі, так і поодиноким відділам, з іншими партійними групуваннями та організаціями УНДС стоїть на тій засаді, що домінуючою ідеєю його життя і праці є ідея боротьби за відновлення й за-

кріплення Незалежної, Соборної, Демократичної Української Держави і що лише шлях об'єднання й консолідації всіх національних сил веде до поставленої мети. А звідси випливає:

- а) толерантне ставлення УНДС у цілому до інших українських політичних групувань і організацій;
- б) співпраця з Координаційним Українським Комітетом (КУК) та підпорядкованість його рішенням;
- в) дисциплінований лінійний УНДС творити низові політично-координативні клітини на місцях, що „об'єднують б і узгоджують за завданнями КУК-у працю його складових частин та практично вирішують б проблеми громадсько-політичного життя даного терену в дусі державницької свідомості та демократичного методу думання й дії“.

Про те, яке значення надавав УНДС координаційним проблемам, свідчать те, що вже на другий день після новоульміського з'їзду на порядку денному ще не цілком укомплектованої Головної Управи УНДС стояла лише одна точка „Спрáva делегування представників УНДС на засідання Контактної Комісії українських політичних партій і організацій“. Сталими представниками від УНДС до КУК-у тоді було обрано: судью В. Солов'я, проф. М. Олексія та д-р. В. Кохана. На другому засіданні Головної Управи УНДС, 24 червня 1946 року, вже було іннесено ухвалу заміняти спрavu створення блоку демократичних партій і виступити з проєктом покликання до життя українського передпарламенту.

Серед цієї кипучої організаційної праці, як у середній організації, так і лінійно КУК-у, минав перший рік існування УНДС. 2-3 вересня 1947 року в Майні-Кастелі відбувся Другий З'їзд Делегатів Українського Національно-Державного Союзу, на якому, крім членів Ради й Головної Управи, взяли участь понад 30 делегатів від різних відділів і осередків УНДС.

Другий Делегатський З'їзд УНДС на протязі двох днів проробив велику конструктивну працю, в якій, поза заслуханням звітів Головної Управи і Ради, було перебудовано організацію: звітність Раді й Головної Управи було ухвалено створити Центральний Комітет і його Президію. Відповідно до цього було змінено статут УНДС і вибрано нові центральні органи.

В цей час на УНДС припала й перелова роль в працях КУК-у, в праці щодо організації українського передпарламенту і т. ін. Цьому з'їздові, поруч цього ряду резолюцій, було вже пропонувано й нарис програми УНДС в опрацюванні ред. М. Лівницького. В резолюціях, до речі, вимагалося негайного створення УНРади.

До Центрального Комітету УНДС на цьому з'їзді були обрані: проф. М. Олексій — голова, ред. М. Лівницький і судья В. Солтшій — заступники голови, та д-р Е. Приходько, інж. Е. Істернак, інж. П. Верингора, К. Ситько, проф. Рябокінь, В. Краснопільський, М. Битинський, О. Бондарівський, інж. І. Печарчук, В. Ростує, д-р І. Дрвбатий, потк. А. Шрамченко, полк. М. Стечишин, Ю. Олшшевич та Л. Копалянко.

Президія ЦК УНДС енергійно береться до роботи. Підготовку праці „по організації українського передпарламенту повної доп'являти кліни. Назрівала потреба скликання нового пленуму провідного активу УНДС, в 15 листопада 1947 року, за два місяці після майні-кастельського з'їзду, в Реге-бурзі відбувався поширений пленум ЦК УНДС з участю контрольного комісії й багатьох гостей, що належали до активу організації. На порядку денному було широке співрозумання ЦК, напрямні поточної політичної роботи УНДС, вибір делегатів до УНРади, обговорення її схвалення програми УНДС, справи організації, фінансові, пропагандивно-пресові й інші.

Проект програми, розісланний перед тим до поодиноких відділів УНДС з метою всебічного продискутування і подання зауважень, вноситься тепер на схвалення регенсбурзького поширеного пленуму ЦК. На делегатів до УНРади від УНДС було обрано: Б. Іванницького, М. Олексія, М. Лівницького, В. Солов'я, І. Сенька та О. Тарнавського. (Заступники: Д. Добрянський, К. Павківський й О. Винницький).

16 липня 1948 року — день першої сесії УНРади — був днем, коли УНДС міг і задоволено оглянутися на передній шлях.

Це був день, коли здійснювалися його прагнення і коли його праця на шляху від КУК-у до УНРади вже дала свої перші результати. Український передпарламент

*) „Об'єдник організаційний ч. 1“, з 15 жовтня 1947 року.

відавув свою першу сесію. Оповнений Державний Центр УНР уже був опитий на широку громадсько-політичну базу, в якій УНДС посів місце центральної організації.

30 грудня 1948 року, в обіжницю „До всіх відділів УНДС“, ЦК так підводив підсумок своєї минулої річної праці:

„Минає рік напруженої праці Президії ЦК... Після довгих, всебічних переговорів про об'єднання всіх українських політичних сил та оформлення проблем нашого державництва за представництвами інших політичних партій, створення УНРади і реорганізовано Уряд УНР. В основу Іх покладено морально-правні принципи і закони УНР. Затверджено інститут Президента УНР, як Голови Української Держави. Історично-державно-функціональна тяглість, таким чином, санкціонована і має велике історичне значення для продовження визвольної боротьби за святи Ідеали України. Сталося це 16 липня т. р., як наслідок неспішних зусиль Президії Центрального Комітету та поодиноких членів нашого Союзу.

Наші відділи й поодинокі члени були чулий в цей історичний період. Визнали вони також велику відданість і жертвенність для консолідаційної праці й діяти для добрих волею українського народу в маловідрадних умовах табороного життя.

Організовано закордонно осередки-пункти та покликано до життя уповноважених представників від УНДС для праці в окремих державах. Численні засідання Президії ЦК Союзу, наради, реферати були сталою діяльністю на протязі цілого року... Так писала Президія ЦК УНДС на порозі нового 1949 року.

Але пишучи ці рядки, належить згадати про те, що в часі між 2-гим і 3-тнім З'їздами, УНДС в цілому був поставлений як перед одним повсякним іспитом, який і шм разом він скоро склав з цілком задовільними наслідками.

Широка організаційна база УНДС, побудована, як це ми вже зазначували, на засадах „масової організації“ створювала передумови для швидкоого розростання організації, але, з другого боку, можна було очікувати, і зокрема в організаційному періоді, тої чи іншої розбійності, оскільки не самих думок, то принаймні в тактиці й діяльності. Щодо ці частини можна було зустрітись з опозиційними настроями до ЦК влад окремих груп. Ці „опозиційні настрої“ виявилися на другому Делегатському З'їзді УНДС в Майнці-Кастелі, зокрема при виборі керівних органів УНДС.

Незабаром розкрився і самий зміст цих опозиційних тенденцій. В жовтні 1947 року серед членів УНДС з'явилася течія так званого „Повідолення проводу Нової Організації Громадськості“, найбіже одноводно з ним з'явилася „Наші Почини“, довіроче висловлення Мюнхенського осередку УНДС. Підставою цих опозиційних настроїв можна було вважати бажання деякого з членів впровадити в УНДС поділ на три групи: старих емігрантів, нової еміграції зі складу (карківська група) і галичан. З огляду на соборницький характер УНДС, все це було визнане за регрес і за явний великою мірою шкідливий, що „підіриває вагу організації в українському політичному світі, особливо, коли взяти до уваги фіналізацію праці комісії скликання Національної Ради“. (З ухвал Августбурського Відділу УНДС).

1 липня 1948 року, в наслідок цих подій, з організації виступили 10 членів, що перед тм у П'ятити відігравали активну роль. Серед них В. Доленко, В. Дубровський та інші, що вступили до новозаснованого Союзу Земель Соборної України. Проте цей факт не відбився негативно на дальшому розвитку УНДС, в яваж якого перебували й далі нові емігранти з складу, старі емігранти і галичани, що відігравали дрібні вчасні різниці психологічного характеру й почували себе об'єднаними спільними великими ідеями й ідеологічно-програмними напрямками УНДС.

Третій Делегатський З'їзд УНДС відбувся 2-3 квітня 1949 року в Ляйпгаймі. Головував на ньому д-р Драбати, а в почесній президії були проф. Б. Івацький і ген. М. Омелянович-Павленко. В цей час УНДС нараховував 23 відділи, з них 18 у Західній Німеччині і 5 в Австрії. Організація досягла своєї монолітності.

Ляйпгаймський з'їзд відзначився особливо широким обсягом розглянутих проблем. Вичерпує справоздання Центрального Органі, широкі дискусії, рад резолюцій загально-політичного характеру, остаточне прийняття програмових засад і напрямних зовнішньої політики УНДС,

встановлення дороговказів для організаційної структури Організації, який вона вимагала в зв'язку з масовою еміграцією за океан — це наслідки дводенної праці ляйпгаймського з'їзду.

Докладніше належить зупинитись власне на тих нових шляхах, якими, за директивами Ляйпгаймського з'їзду, мало піти життя Організації в майбутньому, як у Німеччині, так і в інших країнах.

Передбачаючи, що еміграційний рух неоситиме часті зміни в персональному складі ЦК УНДС, 3-ій Делегатський З'їзд УНДС значно поширив статутною комітентією Президії ЦК, який надавав право:

- а) Делегувати і відікладувати членів УНРади і членів Уряду, (мова про членів УНДС);
- б) коопувати в потрібній кількості членів ЦК з-поміж членів Союзу та членів Президії з-поміж членів ЦК;
- в) устатковувати термін скликання делегатських з'їздів і пленуму ЦК, безто в разі потреби продовжувати каденцію ЦК та його Президія, вибраних, як правило на рік;
- г) в разі вилтуті з будь-яких причин голови або його заступників переводити вибори на місце вилтутних за порозумінням з членів ЦК і Контрольною Комісією.

В інших країнах, згідно з директивами ляйпгаймського з'їзду, мали постати Центральні Бюро УНДС, а до Іх завдань мали входить: репрезентація Організації закордонно, перебування в тісному контакті з європейською централею, об'єднання навколо себе членів УНДС і т. ін.

Ця мережа Центральних Бюро за кордонно, разом з матірнім пунктом в Європі, і мала бути тією людською базою, на яку спирався б авторитет і діяльність Централу УНДС і від якої могла б вона сподіватись моральної й матеріальної підтримки в своїй праці. Сама ж Централа УНДС, згідно з постановами ляйпгаймського з'їзду, має залишитись в Європі, в місці осідку Державного Центру.

На Ляйпгаймському з'їзді було також переобрано центральні органи УНДС. До ЦК УНДС вийшли: М. Олексів — голова, М. Лівницький і В. Солоний — заступники голови та члени: І. Драбати, І. Сенько, І. Інозарський, З. Івасишин, П. Павлович, Д. Зайнів, Ю. Олішківський, М. Шемженчик, Т. Сендзік, І. Пекарчук, О. Кузьмінський, В. Ростун, С. Бєрвський, М. Вєтухін, К. Паницький, О. Тарновський, І. Добрянський, П. Кохан, Х. Рьбонь, Е. Приходько, Е. Пастернак. До Контрольної Комісії обрані: Б. Івацький, М. Омелянович-Павленко, М. Шемменко, М. Битинський, О. Портько, Е. Піндуз, Гр. Сьокянський. До Суду: С. Драгоманіч, К. Ситко, І. Нагліба, І. Липовельський, М. Стечишин, К. Телічко, А. Мельник.

Два роки існування УНДС після Ляйпгаймського з'їзду належить віднести якпо не до найтяжчих, то все ж досить тяжких у житті УНДС. Лави Організації в Європі порідшали, актив зменшився, контакт з тими, що вихіали до інших країн, ще не був устатовлений.

А в той же час обставини вимагали від Організації збільшення обсягу і темпу праці. І ця праця була виконана! Контакт із більшістю членів, що вихіали за океан, був навізаний. В цьому чималу роль відіграв „Бюлетень УНДС“, що почав виходити від жовтня 1950 року й що поставив собі за мету „бути лучником Організації з її членами і членів з Іх Організацією“. В працях Державного Центру, в Бюлєті Українських Демократичних Партій — не пропущено жодного засідання, жодної наради. Окремими комунікаціями й постановами Президії ЦК реагувалося на більшість явищ українського політичного життя і за посередництвом пресни подавано Іх до загальноого відомо.

На час головування Представника УНДС в Бюлєті Демократичних Партій (ред. М. Лівницький) принала криза Виконавчого Органу, якою в свій час були занепокоєні широкі кола українського громадянства. В зв'язку з шим, Бюлєт і зокрема його головувачі, мусів узяти на себе ініціативу скликання цілого ради наради, як парії, що входить до нього, так і тих, що стоять поза ним. У наслідок довгих розмов з окремими представництвами організації, з Чинниками Державного Центру та хандкатами на голову ВО, а також в наслідок кількох міжпартійних нарад, скликаних і проваджених головувачем Бюлєту, повелось діяти позитивної розв'язки, тобто створення ВО, в якому беруть участь представники всіх фракцій УНРади... (Бюлетень УНДС ч. 1, стор. 15).

Через вилід до США Голови Організації проф. М. Олексієва, до повороту його, або нових виборів, Президію ЦК очолив перший заступник голови ред. М. Лівницький,

як тимчасовий урядовий голова Союзу. Президія ЦК від кіля 1950 року розгортає свою працю в Новому Ульмі, і новобольовий період в житті існування УНДС належить записати до історії Організації, як період не менш активний і діловитворчий, як були ними періоди Майністальський і Мюнхенський.

Цей період у житті УНДС був закінчений Конференцією Центрального Організу, що відбулася 27 січня 1951 року в Новому Ульмі. В Конференції взяли участь 15 членів Центрального Організу і гості. Було заслухано ряд доповідей про організаційні справи УНДС, про внутрішню українську політичну ситуацію та про сучасний міжнародний стан, проведено широкі й багаті сюжетом тематичні дискусії над зйитими та внесені низку резолюцій. В цих резолюціях, до речі, поширюється далі компетенції Президії ЦК УНДС. Члени Президії ЦК, що заліпаються дали в місці осідку Державного Центру, незалежно від їх числа, зосереджують у своїх руках всі компетенції Президії ЦК у повному складі, зокрема мають право коопіювати до Президії ЦК з метою поповнення її складу". (Бюлетень УНДС ч. 4).

Новобольовська Конференція Центрального Організу УНДС зробила підсумок як праці Організації, так і її льодської бази. На терені Німеччини перебувала ще похвана кількість членів УНДС. Також чимала кількість їх за океаном перебувала в безпосередньому контакті з Централізо: листуванням, висланням "Бюлетеню" тощо. Але не вже було поважне скорочення льодської бази, на яку спирався ЦК УНДС у своїй роботі.

В цих обставинах, — як пише цитований нами Бюлетень ч. 4, — особливою мірою набирала справу організаційного оформлення членів і прихильників УНДС у країнах їх нового оселення, творення нових і відперення вже існуючих однодумців туркції і організацій в європейських і заморських країнах, які фактом свого існування і сюжетом діяльності були б належкою опорою для діяльності Централізи УНДС".

Але серед заморських країн лише в одній Австралії Центральне Бюро УНДС на чолі з В. Соловйовим проявляло належну діяльність. Воно було зорганізоване там 1950 року, а 12 червня 1951 року в Сіднею відбуло вже свою другу річну конференцію.

В Канаді, Англії і Франції організаційні форми б членів УНДС не вийшли поза рамки представництва в цих країнах і безпосередніх зносин поодиноких членів у цих країнах з Центром у Німеччині.

В США в 1950 році постав "Союз Українських Національних Демократів" (в скороченні — "СУНД"), що в своїй значній частині складався з колишніх членів УНДС і що, мотнувшись відмінною проблематикою американського терену, з самого моменту свого постановня став на становище "окремої політично-ідеологічної організації". В своєму листі до УНДС з дня 25 квітня 1951 року представник СУНД у писали: "будемо протиставитися творенню якихбудь клітин тих груп (мова про центрово-демократичні групи, отже і про УНДС) на терені ЗДА".

Підкреслимо, — відомий УНДС в своєму листі до СУНД у з дня 20 червня 1951 року, — що від ідеологічно-рівнобійних з УНДС клітин в ЗДА та Канаді відмовитися не можемо не через якісь "конкурентніші" міркування, а тому, що з міркувань національно-державної

доцільності жодна політична організація не сміє відмовитися від тих своїх однодумців, які, перебуваючи тепер по різних країнах світу, хотять почувати себе ідейно й морально зв'язаними з тою організацією, яку вони створили і якої ідеологію дали ісповідувати, маючи надію стати в її рядах до великої політично-національної праці по поверненні на звільнену Батьківщину".

Взаємним УНДС-СУНД присяячений Бюлетень УНДС ч. 5, до якого й скеровуємо тих, по блядче цікавляться цією проблемою.

Поля СУНДом а США перебувала не велика кількість членів УНДС, які інакше, ніж СУНД, розглядали справу сюжету участі в українському національно-політичному житті. Отже 30 червня 1951 року на терені США подала нова, ідейно споріднена з УНДС в Європі, організація, по прийняла ту ж саму назву: "Український Національно-Державний Союз в ЗДА". 7 жовтня 1951 року ця організація відбула в Нью-Йорку свій перший організаційний з'їзд. Обрано Головою Уряду з проф. М. Олександрівим, як Головою, і д-ром Е. Приходьком, як Генеральним Секретарем.

15 липня 1951 року Нью-Йоркський Відділ УНДС у США, надсилаючи своє привітання з приводу п'ятилітнього існування УНДС, писав:

"При свій нагоді проголосуємо, що більшість членів УНДС в США залила свою притичність, непохитно записавшись активними членами "УНДС в ЗДА" та ширити і зміцнювати наші ідеологічні прагнення серед наших прихильників, які нас в багатьох випадках зголосилися до складу активного членства УНДС у США".

Філядзельфійська група, вітаючи УНДС з нагоди його п'ятилітнього існування, переставлячи йому з "далекого вітної землі Вашингтона свій щирий і натальний УНДС-ський привіт" та підкресливаючи його ініціативу й ролю у створенні Української Національної Ради, писав:

"Простори, океани, гори й річки не мають жодного впливу там, де квітне й перемітає здорова ідея. Духовного зв'язку ніяка сила не спроможна зруйнувати й похвалити... Ми всі, однодумці, далеко за океаном будемо в цей день думками з вами".

Те ж пише й Центральне Бюро УНДС з Австралії, на чолі якого, писав В. Солоний, стоїть темер В. Дем'яненко. Те ж чули ми і у інших привітаннях.

Це с коротка історія Українського Національно-Державного Союзу від початку його існування й до нині.

Поданий нами матеріал дає нам можливість і право зробити загальний висновок:

Український Національно-Державний Союз, на протязі свого п'ятилітнього існування проробив несюку громадсько-політичну й державну роботу, з якої повинен бути гордий кожний член Організації.

Український Національно-Державний Союз, закінчуючи п'ятилітній період свого існування, переборов всі тисячові труднощі, що виникли в зв'язку з посиленою еміграційною акцією, і зробив поважні кроки в напрямі перетворення себе на об'єднання рівнобійних, з однаковими ідеологічно-політичними напрямками, організацій, розкиданих по різних країнах цілого світу, де перебувають тепер українці.

Український Національно-Державний Союз живе й діє!

***

ПОЛІТИЧНО-ПРОГРАМОВІ НАПРЯМНІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОГО СОЮЗУ

1. Постанови Установчих Зборів УНДС

(25.5.1946 р.)

З'їзд основоположників Українського Національно-Державного Союзу, який відбувається в 20-ті роковини трагічної смерті Симона Петлюри, Голови нашої держави і Головного Отамана Війська Української Народної Республіки сльержує, що

Український народ має, на основі Божих і людських законів, право на власну національну державу, яке він на протязі тисячолітньої своєї історії неоднократно здійснював у:

— Київській великодержавній книжковій періоду,

— Галицько-володимирській державі,
— Литовсько-українській державі,
— відволеній Великим Гетьманом Богданом Козацькій державі,
— в проголошеній на основі права про самовизначення народів Українській Народній Республіці 22.1.1918 року,

— в створеній 1.11.1918 р. Західній Українській Державі, з'єднаній 22.1.1919 р. в одну Соборну Українську Народню Республіку і
— в Карпато-Українській Державі, створеній 15.3.1938 року.

Це своє державне право український народ виправдав перед історією своїм вкладом у загально-людську культуру й цивілізацію та засвідчив, що на всіх ділянках з народом творчим і поступовим. Сьогодні він підносить це право тому, що тільки закона влада цього народу може на українських землях гарантувати усім її мешканцям життя, гідне людині.

Це право українського народу на власну національну державу визнавали в минулому й сучасному інші народи й їм тільки підтвердили, що українська національна держава є колючим чинником для сировасливого впорядкування життя в Європі.

Прийнятий Україною до Організації Об'єднаних Націй є актом міжнародного справедливості, ким інші суверенні народи визнають суверенне право України. Але уряд УСРР не має права репрезентувати Україну ні в ООН, ні, взагалі, на міжнародному форумі, бо це уряд паківничий Україні більшовицькою Москвою проти виразно засвідченої волі українського народу, уряд цілком заледнений від червоної Москви, який є беззаступним зрадцем окупуваної України і поневоленни українського народу.

Єдино управління істувати суверенні права українського народу закордонно є Уряд Української Народньої Республіки, єдиний законний уряд українського народу, бо він дістав мандат цього народу тоді, коли народ мав змогу вільно висловити свою волю. Під моральним промовом цього Уряду й ідейним прапором Симона Петлюри, український народ продовжує невпинну боротьбу з більшовицьким пануванням в Україні, боротьбу в обороні не тільки ідеї та народності, а й прав людини громадянства. В останній світовій війні український народ загинув — споміж усіх народів Європи — найбільш жертви в боротьбі з тоталітмом, диктатурою і тиробою так званими, як і скітими. Тим він червоної раї засвідчив свій ідейний зв'язок із тими народами, що неспокійно стоять і далі в обороні демократичного правопорядку в світі.

Члени-основоположники зустрічаються для заснування Українського Національно-Державного Союзу саме в день 20-х роковин і дня смерті Симона Петлюри, щоб засвідчити, що його ідея — активна боротьба за відновлення української незалежної держави — живе на українських землях і на еміграції. Заповіт Симона Петлюри є тим неперемним лучником, що об'єднує еміграцію з Батьківщиною і з українським народом, який на різних землях стоїть у важкій боротьбі з нацизмом, в одну духову цілість національної України.

Заснований сьогодні Український Національно-Державний Союз — це політична організація, яка ставить своїм основним завданням об'єднання національної України довкола одного Державного Центру — Уряду Української Народньої Республіки — єдиного законного, традиційного й соборного уряду українського народу. Одночасно УНДС буде прагнути згуртування в рамках своєї організації всіх державотворчих сил на еміграції, щоб зробити її сировою виконати ті високі й віднодіальні завдання, що на неї поклав історія: 1) зберегти в цілості, розбудувати й ібагатити українську національну ідею; 2) зберегти ідейний зв'язок і Батьківщиною й підтримати морально народ у боротьбі; 3) зберегти в стані морального злоров'я українську еміграцію, скріплювати серед неї державничий спосіб думання й діяння та розбудувати основні елементи державного будівництва до тієї міри, щоб у слушний час допомогти українському народові на різних землях створити власну незалежну державу.

Від українських політичних партій, які УНДС вважає природним наслідком диференціювання політичної думки українського громадянства й природним виявом боротьби за політичний устрій в Україні, очікує УНДС, що вони провадитимуть свою боротьбу засобами, згідними з

основними вимогами громадської етики й національного солідаризму, які в атмосфері чистої гри в шлхотнім змаганню за найкращу форму служби народові і його державній справі будуть зкріплювати, а не розслаблювати його державотворчі потяжі.

УНДС закликає всі українські політичні партії й угруповання скоординуватися навколо державного центру Української Народньої Республіки, як єдиного державного осередку національної України. Це останній уряд тої української держави, яка реально існувала на українській землі. Ніхто з українців тої держави не зрієся, підбила її тільки нова нацизнація. Тому це наша держава надалі існує й зоволяє нас, усіх українців, у нашому сумлінні. Тому існує й уряд тої держави, як реальний символ того морального факту і як однокілий речник суверенних прав українського народу. Тому існує теж і державний закон національної України, якому в ідейному розумінні — є підпорядковані всі українці. УНДС вважає одним з основних своїх завдань скріпінні серед українського омадитства свідомість того факту, ширити серед нього почуття законності, легалізму й державного традиціоналізму, як підставових елементів державного будівництва, та напоинити тим почуттям ніле національне життя.

Українська соборність, що досі була тільки мірною найкращих синів України, стала сьогодні реальним фактом. Там, на українських землях, увесь народ об'єднаний внутрішньо в єдинотипні ностави проти нацизнації, тут, на еміграції, українські люди з найібагатішим культурі України зустрілися з собою й у моденій праці та співжитті вирівнюють різниці психіки й творять новий тип со-

МОРАЛЬНИМ ЧОТИРИКУТНИКОМ —
ОТИМ КОЗАЦЬКИМ ТАБОРОМ — ПОСТА-
ВИМОСЯ МИ В ПЕРЕХОДОВІ ДНІ НАШОЇ
ІСТОРІЇ ДО ВСІХ НЕГІДНИХ НАСТУПІВ НА
НАШУ ЄДНІСТЬ ТА ВІРНІСТЬ ВИПРОБОВА-
НИМ ІДЕЯМ. СКУПЧИМОСЯ ОДИН БІЛЯ
ОДНОГО З ГОТОВІСТЮ ВЗАЄМНОЇ ДОПО-
МОВИ І ПЕРЕСТОРОГИ — І МИ ВИТРИ-
МАСМО УСІ „МІРИ І ПРОБИ“ НЕЗАЛЕЖ-
НО ВІД ТОГО, ЧИ ВОНИ ПОХОДЯТЬ З
ЯКОГОС ІНТЕРНАЦІОНАЛУ ЧИ ВІД ЙО-
ГО КЛАСОКРАТИЧНОГО АНТИПОДУ.

СИМОН ПЕТЛЮРА

борного українця. Але порожа агентура докладає всіз зусиль, щоб зламати ідейну єдність української еміграції, бо не підстава й запорука її сил. УНДС закликає все громадянство загострити чуйність на тім підтинку й не піддаювати ніякому іншому виступу, який роз'єднує українців, нацьковує одних на одних, або вприводжує посторонні чинники у внутрішні українські стосунки.

УНДС вважає, що першою передумовою успіху української справи закордонно, а зокрема передумовою корисного для нас подолання потреб української еміграції, є збереження морального авторитету українського імені закордонно. Кожний український громадянин своєю поведінкою й працею може цей авторитет скріплювати або обинжувати, тому УНДС закликає всіх українців на еміграції спільним зусиллям всім постійно підносити авторитет українського імені.

УНДС цілком доцільно велику виховно-моральну роботу обох українських церков на еміграції, завдання їх церковно ієрархії й усе духовенство, що всіма засобами буде підтримувати їх працю та одноразово виступає проти всіх тих моментів, які могли б ослабити нашу церкву в боротьбі з проявами нігілізму в українському житті, однакочо звідки б такі прояви не походили.

Українська духовна творчість, зокрема мистецтво й наука, є одною з тих основних сил, які лучать україн-

ських людей на еміграції в одну ідейну цілість. Тому УНДС підтримуватиме кожний вияв у діяльній містецької творчості й науковій праці, що є продуктом морально й національно здорової душі мистця й ученого.

УНДС, стоячи непохитно на засадах народолюбства, широко відкривав свої двері українським селянам і робітникам та закликав їх масово вступати до лав нашої організації, щоби, спираючись у своїй праці на довіру широкого загалу українського селянства та робітників, вибороти йому в національній українській державі кращу долю.

Одним із певучих завдань уважам УНДС створення українського передпарламенту на еміграції, що став би ширшою громадською базою для уряду, а громадянству дав би змогу тіснішого контакту і співпраці з урядом. Тому З'їзд звертається з проханням до Пана Голо-

ви Директорії дооручити Урядові створення й скликання передпарламенту.

З'їзд вітає перемогу західних демократій у боротьбі з тотальним режимом гітлерівської над-соціалізму. Разом із тим висловлює глибоку віру в те, що спільними зусиллями всієї справжньої демократії світу пощастить досягти до перемогти високі ідеали демократії й соціальної справедливості в цілому світі.

УНДС визнає самонаправлений мирлом у стосунках між народами ідею рівності всіх народів і співпраці між ними на засадах міжнародної справедливості. Тому УНДС засуджує так доктрину расизму, як і прояви націоналістичної нетерпимості. УНДС протягає руку до братньої співпраці всім тим організаціям інших народів, які стоять на тих же засадах. Зокрема УНДС змагається до найтіснішої співпраці з усіма українськими Московсько народами, яких іспісля доля лучить із українським народом.

2. Програмові тези УНДС

1. Метою Союзу є відновлення й вкріплення Суверенної, Незалежної, Соборної, Демократичної Української Держави, що 22. 1918 року в І.Х.1918 року була волею Українського Народу проголошена у формі Української Народної Республіки, та встановлення в ній навро опрацьованого ладу й соціальної справедливості, що погодилась б свободи й добробуту одиниці з інтересами Української Держави. Практичним завданням Союзу є організація спільнучих собі елементів українського суспільства — теоретично й фактично, більше для скріплення відновленої Української Держави й необхідного розвитку української нації.

2. Єдиний національний фронт на державницьких цілях, тобто консолідація всіх правдолюбів патріотичних, демократичних і активних українських сил докола єдиного державного центру УНР, покликаного до життя і діяльності українськими законодавчими органами. Непохитність і жертвенність у виявленій боротьбі на всіх її ділянках: військовій, революційній, дипломатично пропагандистській, науково культурній, господарсько технічній, громадсько-суспільній.

3. Майбутній устрій Української Держави — в усіх ділянках її життя — мають встановити Всеукраїнські Установчі Збори, обрані на загально прийнятій у світлі демократичних засадах.

4. Народознавчий лад має спиратися на врівноважену систему з кількома змішаними політичними партіями, які мають себе наочно контролювати. Виключення і самодирективний апарат має бути постійно контролюваний відповідними органами. За судиничством має бути забезпечена повна незалежність від інших державних органів.

5. Волі слова, друку, збірник, релігійних переконань і прийнятій ініціатив. Вільний вибір професій і місць-прод, недоторканих осіб. Рівність перед правом усіх громадян, незалежно від соціальної приналежності, національності, релігійних чи політичних переконань під умовою пошанування законів Української Держави.

6. Гармонія співпраці всіх верств українського суспільства — поміж селом і містом, поміж різними релігійними, громадськими, професійними, містецькими й науковими об'єднаннями.

7. Пошанування українських національно-державних традицій і всебічний розвиток української культури.

8. Всебічна підтримка Українського Вієнська, що має стати на сторожі незалежності Української Держави та неурочистості її кордонів.

9. Мирно співжиття з усіма дальшими й ближніми чужими народами. Участь у міжнародному житті на засадах рівноправності всіх націй. Спільний фронт з усіма позволеваними Московсько народами в боротьбі за вивільнення.

10. Релігійно життя українського народу має будуватися на традиційних основах християнської етики й моралі. Українська Ап-

токефалія Православна Церква й Церква Греко Католицька посядуть перевагу й місце в ділянці релігійно-морального виховання українського народу. Повна толеранція а фоку громадян і держави до їхніх релігійних переконань.

11. Скасування господарчої системи, що базує на ідеї соціального відлуння й повільній перемізі до інших форм економічно-соціального життя. Привернення будь-яких приватних коливних підприємств і фабрикантив виключається.

12. Землі має перейти на засадах власності до трудового селянства, а робітникам буде дозволено стати поступово власниками або співвласниками тих підприємств, у яких вони працюють. Як у сільському господарстві, так і в індустрії в торгівлі виліаються такі роди власності й господарювання: державній, громадській, кооперативній, приватній. Приняття трудового власності, як на землі, так і на промисловій області, є спадковим, допускється її продаж і купівля. Однак ця власність є обмежена, щоб не допустити до надмірного нагромадження матеріальних дібр у приватних руках і експлуатації одних одними. Купівля і продаж, щоб уникнути нагромадження власної продукції, регулюється державою. Артліки або кооперативні засоби, як у сільському господарстві, так і в індустрії, допускаються тільки на засадах повної добровільності. Робітники, як системою узаюних пнів, або на засадах так лавної виробничої кооперації, можуть, створюючи спільні підприємства або асоціації, повністю, на ліцензійній основі, державної власності, добувати воду. Також індустрія й зонишні торгівлі підлягають державі. Державі припадає також регулювання і планування всього комплексу господарчої-соціальної життя.

13. Всебічний розвиток кооперації в усіх галузях господарчого життя. Широке самонаправлення в мєштах села, міста, району в області.

14. Забезпечення права на працю. Забезпечення всіх громадян на старість, у випадках каліцтва, непрацездатності або хвороби. Забезпечення інвалідів, вояківспіт і вдів та дітей-спіт. Охорона материнства, запровадження для всіх громадян доступної й в разі потреби безкоштовної лікарської допомоги.

15. Обов'язковий мінімум загальної освіти по можливості найвищого ступня. Широке удоступнення середньої та вищої освіти для всіх верств населення. Широкий розвиток професійних шкіл. Опіка над науковими та культурними установами.

16. Охорона родини та спеціальна опіка над молоддю, що має бути вихована в гідних членів Української Нації.

(Свадено пленумом Центрального Комітету 29-30.11.1947 року та Делегатським З'їздом УНДС 2-3.4.1949 року).

3. Напрямні зовнішньої політики УНДС

УНДС вважає, що зовнішню українську політику мають проводити не окремі партії або політичні угруповування, але належно вмадантовані й компетентні всеукраїнські державні органи, що презентують інтереси українського народу в цілому. Окремі громадські або політичні організації можуть проводити пропаганду української вільно-національної справи серед співзвучних собі середовищ міжнародного світу, узгіднюючи, проте, на напрямні цієї пропаганди з компетентними державними чинниками. Через відомі їм представницькі органи та шля-

хом пропаганди серед українського громадянства, УНДС намагатиметься впливати на те, щоб українська зовнішня політика додержувалась таких загальних напрямків:

1. На основі своєї вродженої віялолюбності, український народ має бути суверенним господарем у своїй власній незалежній і соборній державі, на своїй історично-природній території, даючи відсіч усім зазісанням чужинців на свою свободу.

2. Згідно з питомою миролюбністю українського народу, українська держава повинна жити в мирі і згоді

з усіма дальшими й ближчими чужими народами. Українська зовнішня політика повинна домогтися того, щоби право України на незалежне державне життя визнали всі без винятку чужі народи.

3. Визначаючи потребу широкої міжнародної співпраці, українська зовнішня політика має підтримувати заду до повної рівноправності в міжнародних стосунках. Визначаючи, отже, потребу існування наддержавного світового організму у вигляді, напр., Об'єднаних Націй, належить домогтися того, щоб обмеження суверенних прав окремих держав на користь такого наддержавного організму стосувалися однаково мірою всіх його членів.

4. У міру потреби й за відповідних обставин українська держава може входити до вузких регіональних блоків, однак на засади співпраці окремих самостійних держав, а не зміти їх у сильний державний організм. Належить відразу застеретися проти іколоніа України до таких регіональних блоків, у яких гегемонія могла б опинитися в руках народу, під владою якого перебувала Україна. Прикладами: а) Україна може входити до загальної Європейської Федерації, до якої входила б і етнографічна Росія, але не може входити разом з Росією до блоку Народів Європейського Сходу й частини Азії; б) Україна може входити до блоку народів Європейського Сходу й частини Азії разом з Польщею, але не може входити, напр., до т. зв. "Малого Меморію" (Лотыня, Україна, Литва, Білорусь), в якому Польща могла б намагатися зайняти становище гегемона.

5. Українська зовнішня політика має підкреслювати демократичний характер українського визвольного руху і засади національно-політичної, релігійної й расової толерантності української державної політики. Ці засади ставлять Україну до лав світової демократії з її шляхотними гаслами міжнародної справедливості й рівноправності, виключаючи будь-яку угоду українського визвольного руху з тоталітаризмами комуністичного та фашистського забарвлення.

6. Практично українська зовнішня політика має намагатися включити Україну в орбіту демократичного світу, очолюючого США і Великобританію, в його боротьбі проти світу тоталітарного. Пря цього належить підкреслити, що Україна є одною з перших країн світу, яка що боротьбу розпочала і яка має великі заслуги перед людством, зазнавши колосальних утрат у цій боротьбі.

7. Природним союзником українського народу в боротьбі за визволення є всі ті народи, які безпосередньо чи посередньо перебувають під владою московського тоталітарного режиму. Тому тісна співпраця з усіма цими народами (в сучасному: для спільної боротьби за визволення, в майбутньому: для спільної оборони відновлених або здобутих незалежних держав) мусить бути одним з основних постулатів української зовнішньої політики.

8. В загальному треба прийняти тезу, що російський народ також є поневолений сучасним режимом, який панує в СССР. Однак, фактом є, що російський народ відграв роль народу ланіного в СССР і є основною базою для уряду СССР у здійсненні його імперіалістично-агресивних цілей і в поневоленні неросійських народів. Тому, абстрагуючись від питання, чи ітернаціональний комунізм є на послугах московського імперіалізму, чи, навпаки, московський імперіалізм на послугах ітернаціонального комунізму, — належить відзначити наше ставлення до народу російського від ставлення до неросійських, поневолених Московью, народів. Тим більше, що російський народ і за минулих царських часів був базою для російського центрального уряду в його політиці завоювання й поневолення чужих народів. Тому українська зовнішня політика мусить виставити постулат застосування засади нового й широкого самозавдання й державного усталення від Москви всіх земель (навіть з зовнішньої російськими ознаками, як, напр., мова, населення), що входять в склад сучасного СССР (в Європі й Азії).

Українська зовнішня політика мусить висловити світові, що сама зміна режиму в СССР не означатиме усунення небезпек для світового миру, бо традиційний московський імперіалізм, може в якійсь іншій формі, існував би далі. Тільки подія російської імперії на П'єлладові, з національного погляду, частини зліздуку матеріальної сили московського імперіалізму, що П'єлладові

головне, з територій поневолених неросійських народів, й усуне неормальний загрозливий став: а) факт поневолення цілого ряду вільнолюбних народів; б) загрозу для інших народів, ще до цього часу вільних від панування Москви.

Отже, українська зовнішня політика мусить протиставити проти всяких проєктів створення блоку "Вільних народів Росії" з участю Москви, що їх висуває російська протикомуністична еміграція, бо такіх блоків був би завульованою спробою втримання "єдиної й неподільної" російської імперії.

Україні нічого, натомість, не мають проти культурно-господарчого й державно-політичного розвитку етнографічної Росії, яка б відмовилася від панування над чужими народами й територіями. І з тавією Росією незалежна українська держава утримувала б радо добросусідські відносини.

9. Щодо українського населення Європи й Азії, яке живе на землях, що не входять до історично-природної української території, українська зовнішня політика повинна домогтися, щоб не населення — там де воно творить більшість — мало право на самовизначення в порозумінні з іншими автохтонними мешканцями цих земель. Матріа Україна має дбати про всебічний культурно-наісвоваий, господарчий й політичний зв'язок з цим українським населенням. Врважваючи в себе забезпечення повної національно-культурної свободи для національних меншостей в українській державі, українська зовнішня політика мусить, на засадах взаємності, домогтися такого ж ставлення для українців, що ввійдуть до складу чужих держав.

10. У своїй політиці, оперітій на співпраці й признанні з усіма чужими народами, Україна повинна особливо дбати про розторнення якнайтісніших зв'язків із спорідненими з нами слов'янськими народами, виключаючи однак панелізми московського забарвлення.

11. Українська зовнішня політика повинна дбати про забезпечення з Україною вільного, природного виходу в море через Дарданелли, виключаючи однак при цьому імперіалістично-мілітаристичні тенденції, що могла б поставити українську державу в стан конфлікту не тільки з Туреччиною, але й англосакським світом.

12. Українська зовнішня політика має прагнути, щоб Україна, як країна чисто європейська, не загублюючи своїх інтересів в Азії, мала якнайтісніші зв'язки з цілою Європою. Тому Україна зацікавлена в тому, щоби європейські країни якнайшвидше перебули духом й господарчу кризу і створили побудовану на засадах правдивої демократії й рівноправності всіх народів європейську спільноту, до якої має ввійти українська держава. В цих прагненнях до іпорування європейських справ Україна має навіязувати тісні зв'язки з народами, що проголосували засади міжнародної справедливості, рівноправності й демократії. З цього погляду Україна є зацікавлена в господарно-культурному відродженні Німеччини, як одної з найбільшх європейських держав. Однак, зважаючи на відрізані прагнення гітлерівської, а також і колишньої царської, Німеччини до гегемонії в європейському суходолі, що загрожувало безпосередньо Україні, призначеної в задумах імперіалістичної німецької політики на об'єкт колоніального вистиску, — українська зовнішня політика має ставитися з застеренням до можливих спроб відродження Німеччини в імперіалістично-мілітаристичному розумінні.

13. У ставленні України до Польщі належить брати до уваги сильність українських і польських інтересів в обороні прсти московського і, евенуально, відродженого, німецького імперіалізму. Отже, ставлення України до Польщі мало б укладатися так, як ставлення України до народів, над якими висить та сама загроза. Проте, доки між Польщею й Україною не з'ясовані ще справи територіального розмежування і домі Польща не побудує ще деяких тенденцій до гегемонії над Україною, які завульовано виявляються в спробах націщенні на неї погляду про потребу польсько-української федерації, належить бути обережним в питаннях з в. польсько-української білятеральної співпраці.

Питання територіального розмежування поміж Україною й Польщею повинно бути роз'яане дусі забезпечення прав обох народів до їх історично-природної

риторії на підставі етнотериторіального принципу. Взаємні ж поміж Польщею й Україною мають укладатися на засади добросусідських і правних стосунків поміж двома незалежними, суверенними державами.

14. Назгал, українська зовнішня політика повинна мати на увазі, що засади міжнародної справедливості й рівноправності, що їх виголошують представники демо-

кратичного світу, зобов'язують покищо тільки на папері і є недосягненими ме ідеалом. Тому належить докласти всіх величезних зусиль, щоб ці шляхотні теорії були в усіх своїй повоті застосовані й у практичній міжнародній політиці.

(Схвалено ітнєнумом Центрального Комітету 29-30.11.1947 року та Делегатським Зїздом УНДС 2-3.4.1949 року).

4. Резолюції Центральною Комітету і Контрольної Комісії УНДС (29-30.11.1947 року)

Пленарний збори Центрального Комітету і Контрольної Комісії УНДС, що відбулися в днях 29 і 30 листопада 1947 р. в присутності запрошених гостей з-поза керівних органів Союзу, заслухавши звіти голови й членів Президії ЦК та доповів представники Президії про плян поточної політичної праці УНДСоюзу, схвалили наступне:

На терені міжнародної, світової політики панує тепер напружена атмосфера. Боротьба двох світів — демократичного і тоталітарного — досягає свого кульмінаційного пункту. Вона йде повним ходом не тільки на терені пропагандивно-ідеологічному, господарському, технічному тощо, але й виявляється в багатьох осередках земної кулі відвертими збройними виступами.

Становище на українських землях свідчить про те, що після невдалих зусиль героїчної Української Повстанчої Армії, дії якої виявляють собою загально волю спротиву несвоє українського народу без різниці національній чи груповій приналежності, вораж окупаційний владар різночасно безоглядко винищування всіх осередків українського національного життя з метою зламати остаточно дух опору вільнолюбної української нації.

Нинішні обставини, коли з одного боку посилюється наступ на українство ворожих йому сил, а з другого наближається момент активної боротьби за визволення батьківщини, накладають на весь український народ, а особливо на українське громадянство, що опинилося поза завізую заслапою, велику відповідальність і вимагають від нього особливої чуйності, стійкості, дисципліни, єдності й відважності численних і посиленних в останньому часі спроб ворожих агентур розпалити і розбити зсередини українську національну єдність.

В цей момент ЦК і КК УНДС вважають за доцільне поживати внутрішні організаційні життя Союзу в цілому і збільшити його діяльність наразі, а тому ставлять в обов'язок усіх відділам збільшити свою організаційну активність і з неослабною енергією брати участь в усіх ділянках нашого громадського, культурного й політичного життя.

Вважаючи за доцільне дальше вдосконалення й уточнення ідеологічно-програмових напрямків Союзу, ЦК і КК закликають усі відділи й осередки членів брати активну участь у праці в своїй діяльній допомогати покликаним до цього органам. Зокрема закликається всіх членів всебічно підтримувати нашу пресову акцію й допомогти поставити на належній рівень нашу пресу для вможливлення проведення освітньої роботи серед широких кіл українського суспільства.

Надаючи особливого, всенародного значення дальшому існуванню й активній провідній ролі українського державного центру, ЦК і КК вважають за доцільне: — забезпечити дальше нормальне функціонування органів державного центру УНР на основних законностях й неперушній тягості з часів його перебування на українській території й обстоювати серед українського громадянства повільно проконечну потребу об'єднання довкола цього центру, як державної ідеї й державної організації; — з уваги на крайню пекучість справи й неможливість П дальшого відкладання, негайно покликати до життя Національну Раду хочби й із найменшої кількості українських політичних організацій, що опрацювали проект тимчасових норм державних органів УНР, виходячи з міркувань легальності, тягості й практичної доцільності; — взяти участь у формуванні Коаліційного Уряду, делегуючи до нього представників УНДС; — сформу-

лювання остаточного ставлення до нового уряду узалежнити від змісту його політичної декларації і провадженої ним політичної лінії.

З уваги на сучасні обставини ЦК і КК вважають за доцільне посилити працю серед широких кіл українського громадянства, звертаючи його увагу на потребу бути готовим до майбутніх вирішальних подій, закликаючи його до всесторонньої єдності й допомогати йому впровадити й завершити всебічну організаційну роботу. Відділи Союзу й окремих членів закликається до дальньої енергійної праці в усіх ділянках загального громадського й політичного українського життя, додержувати зв'язку з Президією ЦК й інформуючи її про пляни й наслідки своєї роботи. Зокрема звертається увагу на активну підтримку таких ділянок нашого національного життя, як:

Українські Національні Церкви (УАПЦ і Церква Греко-Католицька), організації Домогородо-Харитативні (ЦПУЕ, СХС тощо), професійно-станові спілки, організацій молоді, військові товариства, переселення акція, культурно-освітні установи тощо.

В цій праці УНДС радо набуватиме контакт і йтнє на порозумінні з усіма українськими організаціями, як членами, так і не членами Координаційного Українського Комітету, вважаючи, що загальне замірнення й порозуміння в середині української національної спільноти є кончею необхідною умовою відповідальної хвилі. З цих міркувань УНДС вітає порозуміння, що з активною участю делегатів-членів УНДС стаюся на терені ЦПУЕ, і ставити в обов'язок своїх членів, що входить до складу органів ЦПУЕ, дбати про те, щоб праця цієї установи й надалі базувалася на ділових аполітичних й загально-українських засадах. Так само УНДС буде й надалі закликаати всі політичні українські групи, як членів так і не членів КУК-у, присутити до загального політично-державного порозуміння, виходячи до Національної Ради.

Співпрацюючи з усіма українськими політичними групами, УНДС буде творити тісніше порозуміння з тими з них, які завжди додержувались демократичних принципів і які свої завдання розуміють як завдання політичних партій чи організацій та не виявляють, в практиці або в тенденції, стремління до творення своїх групових політичних центрів з претенсіями на характер загальнонаціональних, державних центрів.

ЦК і КК звертають увагу своїх відділів і членів на посилення роботи спеціально серед молоді й селянства.

Вважаючи активність і розростання українських військових організацій, УНДС обстоює той погляд, що війсьсько, а тим самічч і військові організації, мусять бути суворо аполітичними, стояти поза зв'язком з загальними політичними партіями або групами і своєю роботою нести відносно з загальними національно-державними інтересами, підпорядковуючи себе легальному державному центрові — Уряду УНР.

Виходячи з основних програмових засад УНДС про значення Українських Національних Церков, ЦК і КК, вважаючи, що справа віри є справою внутрішнього сумління кожного окремого члена (до якої організації в цілому не втручається), вважаючи, проте, що нормальне функціонування і єдність Українських Національних Церков мусять бути дорожніми для всього українського громадянства, а тим більше ці засади повинні зобов'язувати кожну політичну організацію в цілому.

З цього погляду ЦК і КК висловлюють свій жаль з приводу Ашафенбурзької події, яка вносить розрив і розбиває єдність УАПЦ.

ЦК і КК обстоюють погляд, що українському громадянству належить рекомендувати переселитися з Німеччини до інших країн Європи або за океан. З цього приводу Президи ЦК має подати через відомі українські установи про посилення переселення квіт. Як, проте, мав б проходити організацію й забезпечення переселення до країн, де українці знайшли б відоміші умови для життя й праці. Проте, переселення акції не повинна в жодній мірі гальмувати загальне відсотування до поворота на визволену Батьківщину або відвертати нашу увагу від основної мети. З уваги на те, що час поворота на Батьківщину може (але не мусить) ще затягнутися, належить подати про те, що українці перебули цей переходний період у найкращих умовах. Проте, де б українці не опинилися протягом найближчого часу, вони по-

винні бути повсякчасно готовими до виконання своїх найважливіших обов'язків перед нацією й державою.

ЦК і КК вважають за доконечне, щоб УНДС через своїх членів поживив пропагандну роботу на міжнародному терені для висвітлення наших національно-державних постулатів та для навізання контактів з прихильними для нас чужинськими колами, узгоджуючи, однак, напрямки цієї акції з компетентними державними чиновниками, що єдино мають право керувати українською зовнішньою політикою.

Для виконання намічених важливих завдань, ЦК і КК закликають всіх членів УНДС до посилення активності, організованості, внутрішньої єдності, організційної дисципліни й співпраці з центральними органами Союзу.

5. Деклярація УНДС на Першій Сесії Української Національної Ради (16.7.1948 року)

Український Національно-Державний Союз в одному з пунктів своєї програми глибоко усвідомлює потребу існування єдиного національного фронту. Вважаємо не за передумову успіху нашої визвольної боротьби. Визначити засади національної соціалізації, гармонійної співпраці всіх верств українського суспільства, взаємно, що консолідація всіх національних сил, на основі незворуваної та соціально-економічної справедливості, потрібна не тільки сьогодні — в процесі визвольної боротьби, — але буде, може, ще більше потрібна завтра, в праці над скріпленням відновленої української держави. Тому УНДС вперто і послідовно домагається здійснення консолідації в рамках нашої легальної державної організації. Ми підкреслювали доконечність об'єднання власне навколо законного українського державного центру, пов'язаного з традиційми й правними формами останньої української державності, й ставали з волі українського народу, що її ще й сьогодні можемо сміливо протиставити узурпаторському урядові т. зв. УРСР. Ця обстанова дає змогу всім українським патріотам, незалежно від їх соціально-економічних чи державно-установчих поглядів, об'єднатися під державним прапором Української Народної Республіки. І тільки під цим прапором найвлучніше буде виступати так перед зовнішнім світом, як і перед власним народом, бо, діючи під проводом державного уряду України, ми вже тим самим підкреслюємо державністі поступати внаслідок визвольної боротьби й відряду ж шкідливою як б то це було комуністичні в питанні відношенням самостійності й суверенності Соборної України. І коли сьогодні консолідаційні зусилля наперлилися покликанням до життя Національної Ради — передпарламенту Української Народної Республіки — ми не можемо не висловити своєї великої сатисфакції з цього приводу й одночасно заявляємо, що ми шире, людяльній й непохитно будемо співпрацювати з усіма політичними угрупованнями, які ввійшли до національної Ради, для розбудови, успіху й переможного завершення того великого діла, для якого ми тут зібралися.

Ми тільки розпочинаємо нашу працю. Вона ще вся перед нами. Завдання наші колосальні й вдовчас надзвичайно відповідальні. Коли ми маємо сміливість заявити, що з 16 липня 1948 р. перетворився Державний Центр Української Народної Республіки в єдиний державно-політичний український центр, який очолює наші визвольні змагання й якому мусить підпорядкуватися всі українські політичні сили, то мусимо виправдати себе перед майбутнім, мусимо довести, що ми з гідністю виконали завдань, які беремо на себе.

Саме тепер відбуваються надзвичайно важливі події. В міжнародних стосунках напруження доходить, може, вже свого кульмінаційного пункту. І, може, власне наближення розв'язки є причиною останнього наступу на українство ворожих йому сил, — передусім, перетворення на інший колір московського імперіалізму, а також і прикрасеного різниці федераційними ідеями імперіалізму з іншого боку. Ідея повного визволення народів європейського Сходу й Азії, ідея абсолютної рівноваги в міжнародних стосунках, яку мусимо репрезенту-

вати ми — може, найменш ще популярна в міжнародному світі. Але, власне, не накладає на нас обов'язок невтомної й упертої праці, щоб довести світові слушність наших догматів, щоб понести на боротьбу за їх здійснення внісь український народ.

Національна Рада, через покликаний до життя повний кабінет міністрів складений за діловим принципом, через свою президію й через відповідні комісії, мусить негайно взятися до роботи. Від наших виконаних органів ми будемо вимагати безсерпечної дії. Тому, узагальнюючи наше ставлення до кожного органу уряду від його політичної лінії й ступеня його активності, ми сьогодні можемо сказати, що УНДС активно працюватиме в усіх виконаних органах нашого державного центру.

Головними нашими черговими завданнями УНДС вважає:

1. Політична активізація українців поза межами Батьківщини, пригнічення їх до активної участі в окремих ділянках питань визвольної програми й освідомлення широких еміграційних мас в тому, що їх моральним обов'язком є всебічна й повсякчасна підтримка єдиного Українського Державного Центру в його визвольній акції.

2. Пильне стеження за процесами, які відбуваються на окупованих українських землях і нерозривний зв'язок з Батьківщиною. Там український народ, у різних формах, проводить невпинну героїську боротьбу проти ворожої окупації. Ми є певні, що прагнення українців на Батьківщині є одностайні з нашими прагненнями. І ми є певні, що факт створення Національної Ради, факт консолідації українських політичних сил на чужині, знайде прихильний відгук на рідних землях і додасть нашим борцям в Краю нових сил у їх тяжких змаганнях з ворогом. В зв'язку з цим виникає справа розроблення плану державної праці на перший період повизволенню України від ворожої окупації.

3. Треба гратися в пророкування й здогади, в яких обставинах відбуватиметься звільнення України. Ми цього наперед не знаємо. Можливо, що на українських землях відряду постане й почне діяти центральний український уряд. Тоді наші емігранти, треба буде включитися в ту роботу, яка на Батьківщині розгортається. Однак, обставини можуть так скластися, що в перші хвили після зміни режиму український народ не матиме можливості покликати до життя центральний уряд та опрацювати єдиний план державної дії. В передбаченні такої можливості, ми новинні не прагнувати часу тут, у вільних умовах життя, й розробити відповідний план, чий може віддати велику послугу тому, що перебувають тепер у підневільних умовах ворожої окупації.

3. Пропаганда наших національно-державних постулатів перед світом й навізання зносин з усіма тими чужинськими силами, які можуть тепер чи в майбутньому підтримати нашу змагання.

4. В міру можливості, утримання нашої військової в такому стані, щоб на випадок нового збройного конфлікту регулярні українські формуції могли б від укра-

Ільським державним прапором взяти участь у збройних змаганнях.

УНДС буде прагнути того, щоб при виконуваних цих завдань зобов'язуваних були такі зоведи:

1. Всеукраїнська солідарність дії. Мусимо не тільки стояти за влучення до української держави всієї історично-природної української території, але й за саму дію в процесі визвольних змагань. Тому УНДС буде безоглядно поборювати всілякі сепаратні виступи представників окремих українських земель або категорій еміграції.

2. Всі політичні заходи загальнодержавного значення, повинні бути підпорядковані єдиному державному центру й виконуватись тільки через нього. Не може бути партійної дипломатії, партійного війська чи партійної революції. Тому Національна Рада мусить подбати про те, щоб усі такі справи, як співпраця з чужинцями, військо-війшові, ставлення до поїзд на Батьківщині, — негайно були охоплені працею відповідних міністерств і комісій Національної Ради.

3. В усіх заходах української визвольної політики

треба дотримуватись засад народоправства, соціально-економічної справедливості та національної, расової і релігійної толеранції. Всі заботи Української Революції, органічно сприйняті українським народом, повинні бути не тільки загрозливі, але розвинені й поглиблені. Український визвольний рух у жодному разі не може носити реакційного характеру.

4. Актівне наставлення у виконуваних іпної роботи, а не пасивне вичікуванн поїд. УНДС стоїть за чинне використання можливостей у всіх ділянках визвольної боротьби, отже, насамперед, головних з них: пропагандивно-діпломатичної, регулярної-військової, революційної.

Вважаємо, що робота в цих ділянках не повинна колідувати між собою, а, навпаки, гармонізувати, взаємно себе доповнювати. Що ж до іпної тактики у визвольній боротьбі в цілому, треба завжди мати на увазі той факт, що український народ однієї за останні 30 років величезній фізичній втраті А тому на майбутнє треба прихилити всіх зусиль, щоб ми могли досягти максимуму наших національно-державних поступів при можливо мінімальних втратах серед нашого народу.

6. Постанови Третього Делегатського З'їзду УНДС (2-3.4.1949 року)

1. Делегатський З'їзд УНДС пересилас свій гарячий привіт незалежному Українському Народові, що в жаклих умовах московсько-більшевського окупаційного режиму невпинно бореться за своє визволення й відбудову Самостійної Соборної Демократичної Української Держави. Схвильюючи голови перед жертвами героїчної Української Повстанчої Армії, що ваяло собою зовнішній вияв всенародного руху спротиву окупаційській владі, — З'їзд уважає за конечне здійснити консолідацію всіх революційних українських сил, як на батьківщині, так і на чужині. Ці сили мають бути об'єднані і підпорядковані єдиному Державному Центрові Української Народної Республіки, щоб бути належно готовими на той час, коли ставитиме на різних землях та міжнародія ситуація створює догідні умови для масового повстансько-революційного здвигу. Українська Повстанча Армія має ваяти собою всенародно збройну силу, що підлягає тому ж єдиному Центрові.

2. Делегатський З'їзд вітас створену в липні 1948 року УНРаду, як політично-парламентарне представництво Державного Центру Української Народної Республіки, що продовжує традиції й забезпечує тглість визвольних змагань і державного будівництва з років 1917-21 під проводом Головного Отамана Симона Петлюри. Уважаємо за конечне дальнє збільшувати активності окремих органів УНРади і зокрема відповідального перед нею уряду (Виконного Органу), З'їзд стверджує, що деяка повільність і недовіщення в праці цих органів викликані не тільки браком фінансових засобів і несприятливими зовнішніми обставинами, але також у великій мірі будилякстю, перешкодами або й відлертою підпринвою роботою деяких українських політичних кіл. УНДС, у згоді з іншими політичними угрупуваннями, що непохитно стоять на ґрунті УНРади, буде рішуче поборювати всілякі спроби обниження авторитету, працездатності та провідної ролі нашого Державного Центру. З'їзд доручас новим центральним органам і нададі брати якнайактивнішу участь у праці УНРади й уряду та ширити справе українського громадянства зрозуміння конечности всебічно їх підтримувати.

3. З'їзд пересилас свій дружній привіт усім поневоленим Московю відьнолюбним народам, убачуюча в них природних союзників українського народу в спільних змаганнях за визволення. Ствержуючи щораз більше зрозуміння в демократичному світі суїтй й небезпеки традиційного, сьогодні забаряного на чорноно, московського імперіалізму, З'їзд підкресло намагання противовських московських сил затримати, у тій чи тій формі, єдність російської імперії. Це накладає обов'язок на представників, як українського, так і інших поневолених народів, дати рішучу відієє загарибницьким планам різних претендентів на шаднуно по сучасних володарях Кремля, одно-

часно пояснюючи світові, що «одина, непозлізна Росія» який режим у ній не панував би, завжди винятиме імперіалістичні тенденції і становитиме загрозу для всього миролюбного, демократичного світу.

4. Делегатський З'їзд підкресло соборницький характер УНДС, що виявляється не тільки в неохитому й самозрозумілому домагаїні об'єднання ісіх українських земель в одній українській державі та у факті належання до Союзу осіб з різних українських територій, але й у безперечному намаганні протггом своєї відданости до усунування психологічних чи побутових різниць в українському єдності. Через те УНДС буде й нададі рішуче поборювати всілякі спроби посилення існуючих різниць та виключування непорозумінь поміж українцями різного територіяльного походження та різного віровізнання, що на жаль, має місце, як наслідок безвідповідальних погнань окремих одиниць або груп. З'їзд констатує, що УНДС, стоячи в своїй поленій роботі на непохитних всеукраїнських позиціях, знайшов найбільшій відгук для своїх ідей серед політичноактивної нової еміграції, а, головню, серед українського ювітава. Разом з цим З'їзд констатує, що нова східноукраїнська еміграція, з огляду на специфічні зовнішні обставини перебування на чужині або і внаслідок безвідповідальних посушень деяких чинників, не була належно використана в загальноукраїнській праці національно-державного чи громадсько-політичного характеру. Продовжуючи й нададі сприяти поглибленню гармонійної співпраці й згоди поміж різними складовими частинами української еміграції, УНДС буде здійснювати всебічну співуачу з активній і відповідальній праці широким мас нової еміграції з східних земель на всіх ділянках національно-державного та громадсько-політичного життя.

5. Делегатський З'їзд, визнаючи доконечність загальнонаціональної єдности, з задоволенням стверджує негативні явила на громадській та іпній ділянках, а саме — намагання деяких кіл перешкодити нормальному функціонуванню єдиного національного фронту і внести неспокій у життя українського суспільства. УНДС буде й нададі непохитно змагати до загальної консолідації у всіх ділянках українського життя на засадах рівноправної співпраці і взаємної толеранції всіх українських політично-громадських середовищ.

6. Уважаючи, що під сучасну пору головню завданням усіх українців з визволення Батьківщини від ворожої окупації та що в майбутній українській державі має зобов'язувати засада національної солідарности поміж усіма верствами українського народу, — З'їзд стверджує, що УНДС, як за своїми програмовими соціально-економічними засадами, так і за особовим складом своїх членів (селянство, ремісництво, робітництво, трудова інтелі-

генція] є речником трудових, приватнокапіталістичних шарів села й міста, інтерес яких має відповідно репрезентувати й боронити в своїх програмово-теоретичних працях та в своїй практичній діяльності як тепер, так і в майбутній українській державі. Таким способом УНДС об'єднує в своїх лавах представників селянства та інших трудових верств суспільства, що стоять на засадах приватної трудової власності.

7. Веручи на увагу факт масового переселення української еміграції до різних країн, Делегатський З'їзд Українського Національно-Державного Союзу закликає українське громадянство, в яких країнах світу воно не

перебувало б, не забувати своїх найвищих обов'язків супроти Батьківщини, всебічно підтримувати Державний Центр Української Народної Республіки та вносити в міру можливості свою частку у велике Діло Визволення Галицького Краю. Членів УНДС З'їзд закликає до постійної активності на нових місцях побуту і до невинних праць, в контакт з своїм Центральним Комітетом, на добро Українського Народу. Коли назирять події і Український Народ знову матиме догідні умови до масового здвигу, членів УНДС, з вірою у всемогутню поміч Божу, будуть у перших лавах повстанчо-революційних змагань, регулярного війська й державного будівництва.

7. Ухваля Конференції Центральних Органів УНДС з дня 27 січня 1951 року

Конференція Центральних Органів УНДС, об'єднуваннн сучасне становище на Рітних Землях, ніпшнню міжнародно ситуацію та стан української еміграції,

1. Стерджує непохитну постану всього українського народу в його спротиві проти московсько-більшевницької окупації та підкреслює мужність і героїзм борців українського революційного підпілля, які, належачи до різних ідеологічних середовищ і зокрема до середовищ спілзвучних з УНДС чи із спорідненими з ним демократичними організаціями, проводять неупинну боротьбу з порогом і тримають український народ у стані революційної поготови, щоб у слушний час піднести прапор всенационального повстання за полю України.

2. Вважає за конечну вимогу теперішньої історичної хвилі всенациональну консолідацію всіх українських політично-визвольних сил як на Батьківщині, так і на еміграції.

3. Підкреслює, що конечною передумовою загальної консолідації є визнання та активна підтримка всіма політичними силами єдиного всеукраїнського політичного центру, який є законний Уряд Державного Центру Української Народної Республіки, що очолює в цьому визвольні змагання українського народу та репрезентує його інтереси перед світом; які б то не було тенденції до творення другого українського центру з претензіями на характер уряду треба рішуче поборювати як крайню шкідливі з погляду внутрішньої й зовнішньої політики.

4. Вважає за конечне ще раз підкресити, що у відновленій Українській Народній Республіці має бути запроваджені лише справедливі соціально-економічний і народоправний (демократичний) лад з забезпеченням усіх прав і свобод та матеріального добробуту для всіх верств українського народу.

5. З задоволенням стверджує, щодалі більше зрозуміння українських національно-державних прагнень серед поважних чужинських чинників, вважає за потрібне

проводити дальню працю для досягнення визнання чужинським світом права на відновлення встановленої з волі українського народу самостійної і соборної Української Держави — Української Народної Республіки на всій українській етнографічній території.

6. Стерджує, що український народ, який одним із перших розпочав боротьбу з московським большевизмом, готовий стати до зброї на боці світу демократії й свободи, одмак на підставі врівняної рівноправності та поширення його державної незалежності, що знайшло б своє здійснення при умові визнання екзильного Уряду Української Народної Республіки.

7. Констатує посилення активності московської еміграції з метою збереження „єдиної“ російської імперії, а також наявність претензій на українські землі з боку інших сусідніх народів, і впадає за конечне збільшення протакції цим ворожим Україні явищам.

8. Жадає від Державного Центру збільшення діяльності в ділянках міжнародних взаємин, пропаганди й військової підготовки.

9. Вітає українську громадину заокеанських країн, і приносить їм сердечну братню подяку за допомогу українській визвольній справі, а зокрема українському Державному Центрові — Українській Національній Раді і її Виконавчому Органові, як репрезентативі державно-визвольних змагань України.

10. Закликає все українське громадянство до дальшої консолідації довкола УНР та до всебічної підтримки Центрального Державного Центру.

11. Вітаючи всіх своїх членів і прихильників, розкиданих по різних країнах, дякує їм за дотеперішню всебічну підтримку Централі УНДС і закликає до дальшого зміцнення своїх організаційних клітин на нових місцях оселення та до сталого контакту з централею УНДС в місці осідку Державного Центру.

8. Витяги з Статуту УНДС

§ 1. Організація має назву: „Український Національно-Державний Союз“.

§ 2. Осідком центральних органів Союзу є повсякчасне осідку центральних українських установ.

§ 3. Метою Союзу є відновлення й закріплення Суверенної, Незалежної, Соборної, Демократичної Української Держави, що 22 січня 1918 року була волею Українського Народу проголошена у формі Української Народної Республіки, та встановлення в ній народоправного ладу й соціальної справедливості, що погодила б свободу й добробут одиниці з інтересами Української Держави.

§ 4. Для здійснення цієї мети Союз проводить свою роботу методами й засобами, які в обставинах даного місця й часу є найбільш доцільні й можливі. Зокрема Союз організує й виховує активний національно-державних українських борців, а спеціально молодь, проводить внутрішню й зовнішню пропаганду, сприяє розвитку української культури, економіки та техніки, дає про фі-

зичний розвиток українських громадян і т. д.

§ 8. Дійсними членами можуть бути українські громадяни й громадянки, віком понад 20 літ, які виконали всі передумови для вступу до Союзу.

В дійсні члени приймає Управа Відділу Союзу, а затверджує Центральний Комітет Союзу. До часу зорганізування Відділу Союзу в данім осередку приймає дійсних членів безпосередньо Центральний Комітет або, за його згодою, Красний чи Обласний Комітет через своїх відпоручників.

Для прийняття треба мати двох поручителів членів Союзу та скласти заяву такого змісту: „Вступаючи в члени Союзу, урочисто зобов'язуюсь дотримувати засад п'ятиформи й статуту, сумлінно й докладно виконувати вказівки, розпорядження й доручення всіх керівних органів Союзу та дбати про розвиток організації, її ідей і стремління, маючи завжди на увазі добро України та українського народу“.

§ 10. Члени Союзу не можуть бути членами інших політичних організацій.

§ 12. Обов'язком члена є регулярно відвідувати збори, що їх скликає Управа Відділу, сплачувати установлені членські внески, точно виконувати доручення Управи Відділу.

В своїй політичній і громадській роботі член Союзу повинен суворо додержуватися вимог платформи й статуту Союзу та рішень керівних органів, свідомо й активно в міру своїх сил і здібностей працювати над здійсненням програми Союзу.

—**—

Мета, характер і завдання Українського Національно-Державного Союзу

(Скорочений зміст доповіді Миколи Лівинського на Установчих Зборах УНДС 25 травня 1946 року, схваленої одностайно як ідеологічно-організаційні напрямні Союзу).

В статуті нашої організації сказано, що метою Союзу є «відновлення й зміцнення... Української Держави... та встановлення в ній народоправного ладу...» Треба прийняти, як річ беззаперечну, що досягати цього ми можемо тільки боротьбою, яку, зрештою, безперервно проводив на протві вже майже тридцять років український народ і яку він провадив і під цю хвилину. Отже, віддати себе в організаційних, дисциплінарних лавах на служіння цій великій справі, справі визвольної боротьби, та найдовішніша, найкраща, найраціональніша організація цієї боротьби, — це і мусить бути найголовнішим, першим завданням Союзу, і всім зумовлюється інші, поточні його завдання. При цьому належить зазначити, що під визвольною боротьбою треба розуміти не лише збройні чини війська, не лише революційну або повстанчу акцію, а також всі ті пропагандистві, дипломатичні, культурні, технічні, господарські й соціальні зобов'язання, які всі разом в сумі призведуть до перемоги наших національних прагнень. Отже, перше наше твердження:

Союз створюється для того, щоб узяти чинну й організовану участь у визвольній боротьбі, участь таку, на яку він спроможеться своєю працею, своїм умінням, своєю жертвеністю.

Як виглядає українська справа у світі внутрішньоукраїнських стосунків й міжнародній ситуації, чи маємо ми вигляд на швидке уміцнення завершення визвольної боротьби, — це не належить до теми доповіді і в даний раз не має істотного значення. Вигляд на успіх ми безперечно маємо, але незалежно від цього, тяжко помиляється ті, які твердять, що з огляду на ніби безнадійність нашого становища треба думати тільки про те, як найліпше «вплавитися» на чужині. Визвольна боротьба буде програма тільки тоді, коли українці перестануть боротися. А тому, за всяких обставин і як довго не доведеться б ще чекати на перемогу, одне мусить бути ясним: визвольна боротьба не повинна припинитися ані на хвилину, доки є ще патріоти, в жилах яких пливе українська кров!

Друге питання, яке треба устійнити, це — для кого створюється наша організація, де буде її терен діяльності, чи становитиме її кадрів й кого вона обслуговуватиме? Іншими словами, чи наша організація створюється для потреб української еміграції, чи для потреб всього українського народу, що в своїй масі перебуває під режимом ворожої окупації? З цього приводу існує думка, що ролія еміграції взагалі дуже підрадна, що в усьому першій голош мусить належати краще, а тому, якщо наш Союз має діяти лише на еміграції, то ролія його буде дуже незначна. Проте, суверенчність й зовсім зайві. Насамперед, щодо ролі й значення еміграції. Загально відомим є, що еміграції різних народів відігравали й відіграють ще й тепер першорядну ролю в справі національно-державного чи соціально-економічного звільнення відпочиваючих народів. Тим більше це стосується еміграції української, бо в Україні пауєм не тільки таке людське гітто, що там не тільки всяка вільна праця або організаційна праця виключені, але й революційно-підпільна робота дуже утруднена. Отже, на українську еміграцію припадає безумовно завдання не тільки репрезентації справжніх прагнень цілого українського народу, але й підготовки праця для

активізації визвольного чину, організації кадрів, планування визвольної акції, а може й керівництво цілою справою визвольної боротьби. Однак все це матиме успіх тільки при тій передумові, що ми не втрачимо зв'язків з Батьківщиною. Отже, коли ми узяли стежитимемо за всіма процесами, що відбуваються на Батьківщині, коли ми знаємо, чим живе й до чого прямує український народ під чужинським пануванням, коли ми не втрачимо ідейного контакту з ним, коли ми всіма силами й методами допоможемо визвольній акції на різних землях, коли ми, врешті, всі наші зобов'язки тут на еміграції внесемо в загальну скарбницю всенародної боротьби за визволення і, в слухну годину, сполучимо наші зусилля з зусиллями тих, що перебувають генер в Україні, — це означає, що наша організація створюється не для потреб еміграції, але для потреб всього українського народу.

Наше друге твердження:

Союз створюється для потреб всього українського народу, а не лише для української еміграції.

Однак, береться під увагу той факт, що центр організації перебуватиме на чужині й розвиватиме свою безпосередню діяльність серед української еміграції, як дельтата й явна організація.

Третє питання, на яке треба відповісти: хто ми — ті, що сходяться до спільної праці й боротьби в рамках Союзу? Чи ми приналежимо, досі між собою незнайомі люди, які поібно зустрілися й усталили нову програму діяльності, чи ми ті, які вже діяли в минулому, якщо не і тими самими, то з подібними гаслами? Отже, ми не є новим явищем на українському політичному обрії. Серед українського громадянства є багато людей, які, формально не належачи до якоїсь політичної партійної організації, мають, проте, однакові погляди на національно-державні або політично-соціальні українські проблеми, а насамперед на справи нашої визвольної боротьби. Ті люди, маючи часом в сучасному декількох розбіжності щодо питань державного устрою української держави або економічно-соціального ладу в ній, сходяться на тих загальних, широких національно-державних і політично-соціальних засадах, які ми сформулювали в нашій платформі. Вони працювали й працюють однодібно в тих чи тих ділянках українського політичного, військового чи культурного життя й виступають однодібно в справах нашого національно-державного репрезентації. Один з них майже 25 літ перебував під жалючим режимом московської окупації, творили там революційно-конспіративні організації (Сілка Визвольної України, Повстанчий Центр тощо), використовували всі можливості для оборони зобов'язки Української Революції перед нападами окупанта, сиділи по в'язницях, концтаборах, засланнях. Інші діяли на західноукраїнських землях, поза межами СРСР, боролися з окупаційними українськими національними інтересами перед вступом інших займачів, мобілізували в інших умовах українські сили для визвольної боротьби, проводили чи то пропагандивну, чи то революційну, чи то культурну акцію, — включали себе у загальні, всенародні змагання за звільнення всієї Української Землі й не переривали своїх органічних зв'язків з державницькими прагненнями українського народу під більшевизмом. Треті, врешті, виштовпували у 1920-21 роках на еміграцію й створювали на чужині численні культурні, наукові, літвійські, громадські й

академічні товариства, репрезентували державні цілі прагнення українського народу перед світом, всебічно готувалися до відновлення активних зв'язків змагань й утримували ідейний, а поєднували й організаційний зв'язок з Батьківщиною. Багато з названих винне боролося й працювало в минулому спільно: чи то в лавах українських наддніпрянської й галицької армії, чи то на громадсько-політичному полі, в рамках різних українських партій, організацій або державних установ. Багато брали участь ще у визвольних змаганнях років 1917-21, дехто прилучився до визвольної роботи пізніше, а зовсім недавно поібно тепер стали на спільний з нами шлях. Всіх нас лучили короткі, але ядрні й глибокі змістом гасла, що надаються до всебічного розв'язання й містять у собі цілу програму:

а) Державні традиції, що випливають з актів 22.1.1918 року (проголошення самостійності Української Народної Республіки) та 22.1.1919 року (проголошення соборності УНР), та боротьба за відновлення погалтованого ворогом української державності.

б) Боротьба за відновлення здобутків Української Революції, здобутків, що можуть бути коротко сформульовані так: Незалежна Україна, народоправний лад, національна культура, соціальна й господарська рівність і справедливість для всіх верств українського суспільства.

Ми всі, зустрівшись в однакових умовах на чужині й маючи перед собою одного ворога, що заграв нас майже всі українські землі, переконалися, що розбіжностей серед нас немає й не може бути; що ті непорозуміння, які, може, існували в минулому, були неглибокими, несприятливими, неістотного характеру й у майбутньому вони не можуть мати місця. Навіть, ми — ті, що творимо наш Союз — переконалися, що, перебуваючи в різних умовах життя, ми не втратили ідейного зв'язку між собою, що, різними методами й засобами, ми, будучи віддалені просторами, боролися за ті самі ідеали, йшли до тієї самої мети. І тому ми вирішили з'єднати наші зусилля й стати спільними силами до єдиної праці. І, фактично, до цієї праці ми стали вже давно! Отже, третє наше твердження:

Наш Союз — це не новотвір, а організаційне оформлення руху, що вже існує й діє серед українського громадянства.

Четверте наше твердження: Союз — не не партія, а громадсько-політична організація з ясно окресленою метою, що зазначена в статуті — відновлення й закріплення Суверенної, Незалежної, Соборної, Демократичної Української Держави. . . й встановлення в ній народоправного ладу та соціальної справедливості..

Не с виключене, що згодом наша організація еволюціонує в партійному напрямку. Дехто вже тепер хоче бачити в нас партію демократичного центру. Можливо, що Союз оформиться з часом на політичну партію, а може з нашої організації вийдуться не одна, а дві чи навіть кілька більш або менш „лівих“ чи „правих“ партій. Нас не лякати також і те, якщо дехто прилучиться до вже суцільного Союзом соціалістичних, демократичних або й консервативних партій. Найголовнішим для нас мусить бути, щоб Союз виконував ті завдання, які на нього покладаються. Що ж буде далі, те покаже майбутній розвиток подій. *)

На підставі нашої платформи ми можемо ствердити такі загальні, ідеологічно-програмні засади.

1. Ми перш за все вважаємо, що лише у власній суверенній незалежній Державі українська Нація зможе досягти вільного життя, вільного розвитку своєї культури, справедливого господарчого й соціального ладу, рівності для всіх громадян української землі. Іншої форми, крім незалежної держави, для цього немає. Ми йдемо тут за величними словами Тараса Шевченка, що їх повторюють тепер усі: „В своїй хаті — своя правда і сила і воля“. В цьому ми непохитні й, з цього погляду, ми — державники-самостійники.

2. Ми стоїмо за злучення всіх українських земель в одну Соборну Українську Державу. Для нас дорогий кожний закуток української землі, на якій живуть або жили українці. Громадяни всіх земель України повинні об'єднати загальну Батьківщину й працювати для української держави в цілому, а насамперед віддавати свої сили для нашого центру, Києва, в той час, як центр повинен дбати про добро й квітіння й найбільшій українській провінції. Ми стоїмо за соборним, всеукраїнським єдністю думки й чину та рішуче поборюємо всякі форми партикуляризму чи зльокального патріотизму. З цього погляду, ми — соборники.

3. Ми стоїмо за управління державою через вільних всенародною волею відповідальних представників; за правдивий, незфальшований парламентаризм; за постійний контроль відповідними установами виконавчого й адміністративного державного апарату; за вільне й людяне змагання поміж політичними партіями; за незалежне від адміністрації судівництво; за свободу слова, друку, збірів, релігійних переконань, приватної ініціати та власності; за вільний вибір професій і місця праці та неоторканисть особи. Ми відкидаємо всяку відкритую особу, партій, груп чи суспільних верств. Ми відкидаємо всяке штучне творення т. зв. еліт і вважаємо, що ролі й значення провідної верстви нації — інтелігенції чи еліти — тільки тді с додатково, коли ця верста залишається органічно зв'язаною з народом, постійно ним контролюється й служить тільки всенародній, а не частковим інтересам. З цього погляду, ми — демократи.

4. Висуваючи гасло мирного змагання партій та свободи приватної ініціати, зборів, слова, друку, ми одразу відкидаємо адемагогію, сваюло партійних груп, що ставлять свої групові інтереси понад загальнонаціональними та несеодо-демократичними методами, використовуючи невідомість мас, прагнуть захоплення влади; ми відкидаємо суспільну анархію й безвідповідальні, аморальні вчинки окремих одиниць чи груп. Ми будемо поборювати розпадовання суверенностей поміж місцем і селом, поміж робітничтвом і селянством, поміж окремими верстами українського народу. Ми відкидаємо релігійні, національні або расові антигромадянські змагання української держави. Ми с за рівності всіх громадян — при умові людського ставлення їх до української держави. Ми виставляємо миру, гармонію співпраці, мирне суверенітету та відповідний розподіл функцій поміж усіма суспільними верстами, політичними партіями, професійними, громадськими й релігійними організаціями. З цього погляду, ми — солідаристи.

5. Ми вважаємо, що відновлення й закріплення української держави тільки тоді зможе здійснитися, коли за них буде боротися не якась окрема суспільна верста або група, а всяє український народ. При сучасному розвитку суспільного життя й технічному поступі ніяке й бачити не може. Український народ складається сьогодні тільки з селянства, робітництва й трудової інтелігенції. Інших суспільних верств у нас тепер немає: земельна аристократія та буржуазія в Україні зникли. Добре не чи зле, ає не факт! Тому нашим завданням с повести на боротьбу за визволення ті суспільні верстви, з яких тепер складається український народ. Для цього ми мусимо перекопати ці верстви, що в незалежній українській державі — і тільки в ній! — вони зможуть вільно жити й розвиватися, будуть мати всі громадські права й здобудуть собі матеріальний добробут. Може не звучить „матеріалістично“, але без цього українські маси вмирати у визвольній боротьбі не будуть. Справді, як можна закликати селян і робітників на боротьбу за українську державу, не запевнивши їх наперед, що в ній державі не з'явиться якась якість своїх „рідних“ паразитів, що почувуть гнітний й експлуатувати трудящих!

Отже, ми с проти господарчо-соціальної експлуатації одної класи іншою, ми проти панування земельного або індустріального капіталу — приватного чи державного. Ми за таку українську державу, в якій панувати економічна й соціальна справедливість, в якій кожний громадянин буде вільно порядувати плодами своєї праці. Ми за те, щоб земля перейшла на засади власності до рук українського селянства, а робітники стали власниками або співвласниками тієї підприємств, на яких вони працюють. Ми с масе заперечення проти того, щоб дрібні

*) Як відомо, вже від II-го Делегатського З'їзду у вересні 1947 р. УНДС затримувачи свою назву, набрали фактично характеру партійної організації.

земельні чи ремісничі підприємства гуртувалися в аграрних або кооперативних об'єднаннях або не могли існувати без підтримки на засадах справжньої добровільності. Ми стоїмо за обмеження держанних підприємств до потрібного мінімуму в ділянках загальнонауктових та за обмеження приватних підприємств і приватного капіталу в рамках, які не загрожували б засади економічно-соціальної справедливості й не породжували б в експлуатацію трудящих. Натомість, ми хочемо всебічного попєртя громадських (місцевого саморядування) та кооперативних підприємств і господарчих об'єднань, які в галузях сільськогосподарчій, індустріальній та торговельній мають зародити тим чином, що виникають при розділенні власності й підприємств.

Державні залишається ролі не підприємця-капіталка, не капіталіста, а регулятора економічно-соціального життя, що має погодити приватну, індивідуальну ініціативу з добром загалу. Подробні економічно-соціального лєду встановити остаточно лише парламент вільної України. Але, устійлюючи загальні засади в ділянці економічно-соціальної держави ми вже тепер проголошуємо, що у вдоволеній українській державі все буде здійснено вивроді і через народ. Трудящим України буде даний матеріальний добробут і забезпечення всебічного соціального законодавства. Всім громадянам української держави будуть присутні культурні, мистецькі, наукові й технічні надбання, а загальна освіта буде уділом кожній українській дитині. Тільки така Україна — Україна Шевченка „без холопа і без пана“ — буде справжньою державою українського народу і тільки за таку державу будуть боротися, а пізніше її боронити українські народні маси, трудящі маси селян, робітників та інтелігенції. Тільки такої держави прагнемо й ми і, з цього погляду, ми — парадніки.

6. Ми глибоко шануємо українські історичні традиції в їх додатковому розумінні, вважаючи, що кожночасний рівень розвитку якоїсь нації є наслідком органічного, поступового процесу, який вона переживала на протязі минулих століть. Тому ми беремо від увагу всі факти історичного життя українського народу, його творчості і його боротьби, вважаючи, що з кожної з них можна зачерпнути глибокого досвіду й дороговказів для майбутніх поколінь. Отже, ми не безбачитиме, як не починаємо українську історію від дня свого народження!

Звичайно, багаті з того, що було добрим 100 років тому, тепер з першим шлєм. У добу тільки і тракторів чумах з своїми водами належить до музею, але свого часу вони відіграли свою роллю, і, власне, тому ми власнаємо їх до музею, але не в свідки, як не робити текст з наших „пустощів“. Те саме ми зробимо і з „ширарамми“ та „козачькими оселяннями“, а щодо „вишневих садків“, то — не в розумінні безчинної діли, а в розумінні місця на заслужений відпочинок — ми подбасмо, щоб їх мав кожний український селіанин і кошалй український робітник!

Отже ми будемо неслати традиції українського народного мистецтва, української пісні, свєспірних українських звичаїв, а також додатні властивості українського національного характеру; ми схилиасмо перед історичними українськими Церквами, бачачи в них джерело до ширення моральності й людності; ми будемо поборювати ті чужі впливи, які не дають нічого корисного для українського народу й вносять безладдя в наше національне життя.

З погляду української державності, ми виводимо наші традиції з книжкої доби і, через добу козаччини й гетьманщини, входимо до періоду нової новітньої державності 1917-21 років. Ми плєкаємо з того періоду традиції вільної боротьби, які вєлася під проводом Української Народної Рєспубліки під проводом її Уряду. Ми плєкаємо культ Крут, І-го Листопада, Базару, які протиставляємо культури Шорсів і Котоських. І не тому плєкаємо ми культ, прикладом, Базару, що в добу атомової бомби хочемо повторити те, що було в добі рушниць і кулеметів, а тому, що лише при наявності чинів героїзму в попередній добі народяться і будуть можливими чини, гідні доби атомової енергії.

Ми схилиасмо перед геніальними історичними посталями українського народу — великими князями Володимиром, Свєтославом, Ярославом, перед гетьманами Хмельницьким, Дорошенком, Мазєпою, перед національним прохром Тарасом Шевченком, перед носієм державничької ідеї й вождєм нової вільної руху Симеоном Пет-

люрою, знаючи, що без книжкої доби не було б Хмельницького і Мазєпи, а без них не було б Шевченка й Петлюри. І ми знаємо також, що без Української Національної Рєволюції і без вільної боротьби 1917-21 рр. не була б можлива, взагалі не існувала б і боротьба за вільнення, яку тепер, сьогодні, провадить український народ. Тому ми виводимо себе з Української Рєволюції і вільної боротьби 1917-20 років, вважаючи, що ми лише продовжимо розпочате тут вєське діло. З цього погляду, ми — традиціоналісти.

7. Ми визнаємо за легальну форму української державності проголошену волею всенародній українських представників в роках 1918 і 1919 Українську Народну Рєспубліку. Ми вважаємо, що фактом найбільшньої окупаци її території й поневолення її народу, Українська Народна Рєспубліка право існувати не перестала. Тому ми борємося за приєднання погалтованого ворогом державного стану українського народу, за відновлення Української Народної Рєспубліки, та єдиним справжнім репрезентантом і носієм суверенних прав України визнаємо законний Уряд Української Народної Рєспубліки, який протиставляємо узурпаторському, накинутому, як своєю експозитурою, советською Московою, урядом Української Народної Соціалістичної Рєспубліки, що її ідеї й цілі не визнає український народ вільно організований, всенародній голосуванням і проти якої не припиняє й не припиняє боротьби. Вважаючи, що існування законного українського Уряду й очолюваним ним державно-вільними змаганням, створєні величезні пляси для української справи так на міжнародному форумі, ставлячи нас в позицію субєкта міжнародного права й єскраво підкрєплюючи державно-легальний характер нашої боротьби, які і на внутрішньому українському фронті, підносячи в очак народних мас авторитетність і комєтенетність, провєду вільної боротьби, — ми ставимо в обов'язок всіх українських патріотів усіма засобами підтримувати законний Уряд УНР і об'єднатися доволла його для зосереження зусиль у боротьбі за вільнення, залишаючи на майбутнє, по повероті до звільненої від ворогів Батьківщини, можливо бажані для деякого зміни у формі й змісті нашої державної організації, що може бути здійснене лише демократичним шляхом вільно висловленої думки українського народу. З цього погляду, ми — легалісти.

8. За українську державу багату було проліто крові, дя кров лєтєси і тепер на просторах України. Багато з нас було воїнами українських армій в минулому. Ми вважаємо за найбільшу честь і найвищий обов'язок усіх здібних до цього діяти бути в лавах Української Армії, яка повинна бути оточена опікою й пошаною всього українського громадянства. З цього погляду, ми всі — воїни.

9. Ми вважаємо, що ніякими реформами, полегшання або компромісами з окупантом не можна досягти нашої мети. Приклади всяких облудних „ненів“, українцізації або фінтихнів, ніби українських радницьких рєспублік повинні були вєє давно всім відкрити очі. Тому ми за безкомпромісову боротьбу з ворогом, вважаючи, що тільки шляхом зшпєнення чужинської влади й виконання окупанта за межі України український народ зможе здобути волю, себто відновити свою незалежність. З цього погляду, ми — революціонєри.

10. Дивлячись на боротьбу, як на єдиний можливий шлях до досягнення мети, ми вважаємо, що український народ повинен берегти свої сили і не втрачати їх даремно в наперед засуджених на невдачу починаннях. Українці понесли такі величезні жертви за останнє четверстоліття, що не можуть собі дозволити на марнотратство народної крові. Тому за кожний разом треба зважати на обставини, розмір сил, власних і ворожих, та співвідношення поміж можливими втратами і сподіваним результатом. Ми проти безвідповідальних, хоч, може, й патріотичних виступів, які дають лише жертви і не приносять бажаного успіху. Ми є за найбільшню концентрацію наших зусиль, за наїстераніше планування наших виступів, за наємцупільніше охоронування всіх плєсів і мінусів, за повне використання всіх сприятливих й облєгшувальних моментів. З цього погляду, ми — реалісти.

11. Сьогодні багато говорять про потребу інтернаціональної співпраці в ділянках господарчій, культурній і державно-політичній, навіть про обмеження суверенетності окремих держав на користь якоїсь світової „спіддержави“. Ми стоїмо за мирне співжиття і всебічну співпрацю дер-

жав і народів при умові повного і несфальшованого права кожного народу на національно-державне самовизначення. Оскільки проголошувати лівні «інтернаціоналізм» треба розуміти так, що в ділянці господарчій має бути встановлена справедлива й рівноправна винаєма сировини і плодів праці кожного народу — без експлуатації слабших економічних народів сильнішими; що в ділянці культурній матиме місце винятковий пріоритет національних культур — без випародовування й без уособлювання культур якогось одного, хай навіть менш розвиненого народу; що в ділянці державно-політичній всі народи-держави, об'єднані в якомусь спільному наддержавному організмі, що вирішати справи загального значення, будуть рівні й матимуть право на вільний й незалежний розвиток свого внутрішнього життя — без підпорядкування якогось одного народу другому, а тим більше якомусь «симпатичному» сусідові, — якщо не так, то тоді, але лише тоді, ми — інтернаціоналісти.

Резюмуючи вище сказане, ми можемо сформулювати наше п'яте ствердження:

Згідно з нашими ідеологічно-програмовими засадами, в нашій політичній діяльності ми будемо стояти на незмінних державницьких (самостійницьких) позиціях, ми будемо проголошувати соборну єдність української нації, будемо пропаявати засади справжньої демократії й потребу гармонійної співпраці всіх верств українського народу (національний солідаризм), будемо прихвально до відновлення справді народньої, для народу і через народ встановленої української держави — а рівністю перед правом й економічними, соціальними й культурними добробутом трудящих має Україну, будемо плекати наші національно-державні, релігійні й культурні традиції, будемо обстоювати легальний титул і провідну роль законного українського Уряду, будемо підтримувати й розвивати наші вояцькі традиції, будемо закликаати до участі у вільній боротьбі й до безкомпромісової постави проти ворога, будемо протиставляти вміння, обережність, планування і використання всіх можливостей безвідповідальній одчайдушності й дилетанства, будемо закликаати до співпраці й спільної боротьби в всіма неприязненніми, ближчими й дальшими народами при умові повної рівності і взаємності.

Після обговорення засадничих моментів, треба визначити найголовніші поточні завдання нашої організації. Одним з таких завдань є детальніше розроблення нашої програми, що могла б стати підґрунтям «теоретичних підвалин для встановлення державно-устрійного й економічно-соціального ладу у відновленій українській державі.

Пока тим першим нашим завданням є несвідома підтримка законного Уряду Української Народньої Республіки, створення для нього потрібної громадсько-політичної бази. Такої підтримки особливо потребує уряд, який перебуває на еміграції і який, в силу цього, не має ani міністерського апарату, ani війська, ani адміністрації, ani поліції, ani постунаючих з податків фінансів.

Дальшим важливим завданням є державно-національна пропаганда серед українського загалу. Можна б навести безліч прикладів, які підтверджують конечну потребу надання широкого закреслої, послідовної і несвідоної освідомленої роботи серед українських мас. Так само важливою є справа нашої зовнішньої пропаганди. Сного часу голоною була справа т. зв. «власних сил». Дехто демагогічно заявляв, що ми мусимо орієнтуватися тільки на власні сили українського народу, й відкидав всяку потребу шукання союзників серед чужинських народів. Тепер до справи це викликає вже застосування дискусії. Безумовно, власні сили стоять на першому плані, бо без

цього ніхто з ласки незалежної держави нам не подарує! Але до цього приходять ще й використання сприятливої (якщо така може бути) міжнародної кон'юнктури. Тому мусимо дати про ознайомлення чужинців з українською проблемою, про викривання злочинів большевиської Москви та, взагалі, московського імперіалізму не тільки при Україні, але й проти всього світу. Мусимо дати про придбання для себе союзників.

Нашим завданням буде несвідома підтримка тих, хто плекає традиції нашого війська, хто дбає про військовий винятковий пріоритет. При сучасному рівні життя, це не є лише справа окремої групи або фахових військовиків. Про це має дбати все наше громадянство, співпрацюючи з фахівцями і провідниками військових справ та даючи їм потрібну допомогу.

Не менш важливим завданням є праця серед молоді й для молоді. Ми мусимо дати про тих, які прийдуть нам на зміну, мусимо дати про нові кадри. Зрештою, треба признати, що в умовах вільнолюбної боротьби молоді прадати до виконання різних функцій, ніж старші віком люди. Молодь повинна бути більш запальна, більш ентузіастично настроєна і може легше перенести ті труднощі, які зустрічаються на нашому шляху. Наша організація повинна дати про молодь, повинна мати в своїх рядах членів кадри методичнотріотів.

Ми повинні звертати найбільшу увагу на такі лінійки нашого життя, як Церква, наука, література, мистецтво, професійні організації. Ми мусимо також радити з технічних або господарських досягнень на Батьківщині (якщо такі можуть бути), бо ми певні, що в остаточному результаті з новобудованих заводів або прокладених доріг користатиме не сьогоднішній окупант, а український народ.

Дуже важливим і певничим завданням є мобілізація фінансових засобів для потреб національної роботи. Ця справа може і мусить бути здійснена під гаслом: «Для власної, незалежної політичної потреби власні фонди!».

Першорядним завданням Союзу є утримування зв'язків з Батьківщиною. Ми маємо наполегливо вести життя в Україні і старanno студіювати процеси, які там відбуваються, одночасно намагаючись, щоб наші думки, ідеї й гасла доходили до українського народу на Батьківщині. Ми з пошаною схилимося перед героїми-постановниками, що до цього часу протривають свою кров в обороні державних прав України, і будемо прихвально до того, щоб полетіли ці завдання й допомогли їм усім, чим зможемо.

Дальші справи, якими повинен цікавитися наш Союз, це справи подорожного життя нашої еміграції. Мусимо дати про те, щоб — де б ми не опинилися, в Аргентині чи Австралії — наша еміграція думала і діяла по-державницькому, віддавала себе на послуги вільнолюбної боротьби й шукала шляхів повороту до вільної Батьківщини.

УНДС має дати про загальне об'єднання українських політичних сил, про консолідацію груп і партій. Після нашого організаційного оформлення, будучи самі сконсолідовані, ми зможемо більш пристужитися справі загальної консолідації. Наме відношення до інших політичних груп і партій ми будемо базувати на підставі взаємності. Ми ні з ким не будемо безбаросно переговорювати. Нанаяк! Ми простиґаємо руку й перестигаємо наші братерські побажання насамперед всім тим, що провадять боротьбу на різних теренах, всім тим, що перебувають під тяжким гнітом окупантського режиму. Ми прагнемо співпрацювати з усім українським громадянством на еміграції, а перш за все з братніми демократичними й соціалістичними організаціями, як і усіма патріотичними українськими угрупованнями, що визнають засаду власної пошани. Ми будемо закликаати всі партії й групи до об'єднання під легальними, бюлетнями прапорів Української Народньої Республіки і до участі в її викривленнях, який збільшить авторитет законного українського уряду і спричинить до справжньої координації зусиль у нашій вільній боротьбі.

Врешті, ми мусимо дати про розвиток власної організації, про створення дисциплінованих і міцно згуртованих кадрів, які віддаватимуть свої сили для справи боротьби за вільність. Ми мусимо виконати себе на самодіяльних й активних членів політичної організації. В сучасних умовах годі часом чекати на вказівки центру.

В рамках загальних напрямків, місцеві осередки самі повинні проявляти діяльність і виступати з ініціативою. Тільки у такому ми зусилля мати більше запалу, більше віри в успіх нашої справедливої справи, більше прагматос-

ти, жертвеності, товариської солідарності й підпорядкування прихатних, індивідуальних інтересів інтересам загальним: національно-державним і організаційним.

—**—

Від Редакції

Випускаючи перше число „ЗБІРНИКА“, присвяченого п'ятій річниці існування нашої Організації, вміщуємо в ньому, поруч кількох рефератів-статей, деякі підставні ідеологічно-програмні матеріали УНДС. Ці матеріали були вже друковані в щоденних органах Союзу або окремими видатками. За браком місця не можемо подати всього, однак настав час, коли треба зібрати до купи бодай найважливіші з офіційних документів Організації.

Хочемо врити, що „ЗБІРНИК“, порушуючи ідеологічно-програмні питання та даючи перегляд перейденого Організацією шляху, зустрінеться з прихильною оцінкою наших членів і одиодумців та спричиниться до затіснення їх ідейного пов'язання з своєю Організацією.

Редакція буде вдячна за висловлення зауважень та надсилання ідеологічно-програмних статей до наступних збірників.

Звертаємося з гарячим закликм постійно підтримувати з нами зв'язок. Пишіть, висловлюйте свої погляди, цікавтесь справами своєї організації і дбайте про її розвиток!

—**—

Виправлення важливіших помилок

Сторінка 4, перша колона, 34 рядок згори: замість „у тридцятих роках“ має бути „у двадцятих роках“.

Сторінка 33, стаття п. и. „Симон Петлюра — Патрон УНДС“, друга колона, 1 рядок згори: замість „державним правлінням“ має бути „державним прагненням“.

Сторінка 39, уступ п. и. „Програмові тези УНДС“, перша колона, 3 рядок згори: замість „1.X.1918 року“ має бути „1.XI.1918 року“. Там же, друга колона, 4 рядок згори: замість „їхніх релігійних переконань“, має бути „інших релігійних переконань“. Там же, друга колона, 20 рядок згори: замість „ако“ має бути „або“.

—**—

Ціна одного примірника з пересилкою:

Німеччина — 2,50 н. марок
США — 1 ам. доляр
Канада — 1 кан. доляр
В. Британія — 7 шілінгів

Австралія — 7 австр. шілінгів
Франція — 200 фр. франків
Бельгія — 35 бельг. франків
Австрія — 12 австр. шілінгів

Замовляти Збірник (за попереднім пересланням оплати) та пересилати гроші за одержанні без попередньої оплати примірники треба на такі адреси:

Безпосередньо в Редакції Збірника у Німеччині: Mykola Schramenko, Augsburg, Langemark Strasse 38/II, Germany.

В США —
Mr. Eugen Prychodko, 11-98 Pacific St.,
Brooklyn 16, N. Y.

В Канаді —
Mr. Iwan Lypoweskyj, 47 Sheridan Ave.
Toronto, Ont.

У В. Британії —
Mr. O. Bondariwskyj, 48, Mark's Rd.
London W. 10.

В Австралії —
Mr. K. Zakrewskyj, Richmond via Adelaide,
39 Shierlaw St. S.

У Франції —
Mme B. Lukianowycz, 10, rue Oudinot,
Paris 7^e.

В Австрії —
Ing. E. Glowinskyj, Salzburg-Parsch,
Ausländer Lager.